

Tarja Leblay (toim.)

AUKTORISOIDUN KÄÄNTÄJÄN TUTKINNON HISTORIAA JA NYKYPÄIVÄÄ

kansainvälinen asiakirjaliikenne
rinnakkais teksti
lääke ja hallinnon erikoisala
kääntäjäopinnot
kohdeteksti
terminologia
tutkintotodistus
kääntäjän auktorisointi
tutkintojärjestelmä
tiedonhakutaidot
lähdeteksti
examensnämnd
käännöstehtävä
källspråk

© Opetushallitus

Raportit ja selvitykset 2017:16

ISBN 978-952-13-6444-0 (nid.)

ISBN 978-952-13-6445-7 (pdf)

ISSN-L 1798-887X

ISSN 1798-887X (painettu)

ISSN 1798-8888 (pdf)

Taitto: Grano Oy

Painopaikka: Juvenes Print - Suomen Yliopistopaino Oy, Helsinki 2017.

www.oph.fi

SISÄLTÖ

KIRJOITTAJAT	5
LUKIJALLE	7
JOHDANTO	8
OSA I AUKTORISOIDUN KÄÄNTÄJÄN TUTKINNON KEHITTÄMISEN	
ALKUTAIPALEELTA	11
Auktorisoidun kääntäjän tutkinnon kehittämistyöstä.	13
<i>Tarja Leblay</i>	
Auktorisationen av translatorer ur ett ordförandeperspektiv	20
<i>Birgitta Romppanen</i>	
Tähänastisten suomalaisten kääntäjätutkintojen vertailua	26
<i>Leena Salmi</i>	
OSA II AUKTORISOIDUN KÄÄNTÄJÄN TUTKINNON ARVIOINTI JA TEHTÄVIEN	
LAADINTA	35
Lain ja hallinnon käännöstehtävät englannin kielessä	37
<i>Juhani Hiirikoski</i>	
Auktorisoidun kääntäjän tutkinnon tehtävien laadinta ja arviointi: venäjän kielen näkökulma.	49
<i>Hannu Kemppanen</i>	
Att utarbeta och bedöma provuppgifter i svenska – en utmaning men ingen omöjlighet.	61
<i>Marja Kivilehto, Rune Skogberg</i>	
Englanti: kokemuksia talouselämän erikoisalasta	67
<i>Markku Miettunen</i>	
Auktorisoidun kääntäjän tutkinto – inarinsaamen näkökulma.	75
<i>Marja-Liisa Olthuis</i>	
OSA III NÄKÖKULMIA AUKTORISOIDUN KÄÄNTÄJÄN TUTKINTOON.	85
Tutkinnon suorittajan näkökulma auktorisoidun kääntäjän tutkintoon (suomi–englanti)	87
<i>Arttu Ahava</i>	
Auktorisoidun kääntäjän tutkinto nojaa kääntäjien ammattikuntaan	90
<i>Hanna Gorschnik, Laura Vuorinen</i>	
Auktorisoiduksi kääntäjäksi kääntäjäopintojen kautta. Esimerkkinä Turun yliopiston toimintatapa.	94
<i>Kalle Konttinen</i>	
Auktorisoidun kääntäjän tutkintojärjestelmän hallinnoinnista	104
<i>Terhi Seinä</i>	

OSA IV AUKTORISOIDUN KÄÄNTÄMISEN ERITYISPIIRTEITÄ	111
Tutkintotodistusten auktorisoidusta kääntämisestä	113
<i>Carita Blomqvist, Maisa Montonen</i>	
Auktorisoitu kääntäjä ja asiakaspalvelu	118
<i>Heli Mäntyranta</i>	
LIITTEET	125
LIITE 1. Auktorisoidun kääntäjän tutkinnon 11.11.2017 käännöstehtävien arviointiperusteet	125
LIITE 2. Auktorisoidun kääntäjän tutkinnon 12.11.2016 käännöstehtävien arviointiperusteet	126
LIITE 3. Kaavio tutkintoprosessista.	128
HAKEMISTO	129

KIRJOITTAJAT

AHAVA, ARTTU, auktorisoitu kääntäjä

BLOMQVIST, CARITA, yksikön päällikkö, opetusneuvos
Opetushallitus

GORSCHELNIK, HANNA, toiminnanjohtaja
Käännösalan asiantuntijat (KAJ)

HIIRIKOSKI, JUHANI, FL, englannin kielen lehtori
Turun yliopisto

KEMPPANEN, HANNU, professori, venäjän kieli ja kääntäminen
Itä-Suomen yliopisto

KIVILEHTO, MARJA, universitetslektor
Tammerfors universitet

KONTTINEN, KALLE, FL, lehtori, saksan kieli
Turun yliopisto

LEBLAY, TARJA, FT, opetusneuvos
Opetushallitus

MIETTUNEN, MARKKU, auktorisoitu kääntäjä, DI
Nesenta Oy/Ihmemaa Productions

MONTONEN, MAISA, opetusneuvos
Opetushallitus

MÄNTYRANTA, HELI, auktorisoitu kääntäjä, DKK, FM

OLTHUIS, MARJA-LIISA, FT, yliopistonlehtori
Oulun yliopisto, Giellagas-instituutti

ROMPPANEN, BIRGITTA, FD, professor em.
Examensnämnden för auktoriserade translatorer

SALMI, LEENA, FT, yliopistonlehtori
Turun yliopisto

SEINÄ, TERHI, opetusneuvos
Opetushallitus

SKOGBERG, RUNE, auktoriserad translator

VUORINEN, LAURA, asiatekstinkääntäjien jaoston varapuheenjohtaja
Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto (SKTL)

Erityiskiitokset tämän julkaisun hyväksi tehdystä työstä saavat käännösalaan opiskelevat korkeakouluharjoittelijamme, jotka ovat muun muassa kommentoineet ja oikolukeneet julkaisun tekstejä sekä avustaneet julkaisun toimitustyössä. Suomalaisten yliopistojen kääntäjänkoulutuksen laadukkuus on näkynyt heidän asiantuntemuksessaan kautta linjan.

Kiitos Jenni-Elina Järvelä, Alina Uimonen ja Anna Valjakka!

6 AUKTORISOIDUN KÄÄNTÄJÄN TUTKINNON HISTORIAA JA NYKYPÄIVÄÄ

LUKIJALLE

Auktorisoidun kääntäjän tutkintoa koskeva lainsäädäntö tuli voimaan vuoden 2008 alusta. Tutkintojärjestelmä juhlistaa 10-vuotista taivaltaan julkaisemalla tämän teoksen, jonka tarkoituksena on valottaa auktorisoidun kääntäjän tutkintojärjestelmän kehittämisysteistyötä, jota Opetushallitus on tehnyt käännösalan toimijoiden kanssa.

Kun uudistettavalle virallisen kääntäjän tutkintojärjestelmälle etsittiin uutta vastuutahoa, Opetushallitus nousi esille varteenotettavana vaihtoehtona. Opetushallitusta pidettiin luontevana kotipesänä auktorisoidun kääntäjän tutkintojärjestelmälle, sillä Opetushallituksessa on myös muita aikuisille suunnattuja kieliin liittyviä arviointijärjestelmiä: yleiset kielitutkinnot ja valtionhallinnon kielitutkinnot. Lisäksi keväällä 2016 Opetushallitukseen perustettiin EU-direktiivien vaatimusten mukainen oikeustulkikirekisteri. Opetushallitus kehittää auktorisoidun kääntäjän tutkintojärjestelmää edelleen jatkuvassa yhteistyössä käännösalan asiantuntijoiden kanssa.

Tämän julkaisun artikkeleihin tutustumalla on mahdollista saada tietoa syistä, jotka johtivat virallisen kääntäjän tutkinnon muuttamiseen auktorisoidun kääntäjän tutkinnoksi. Lisäksi siinä esitellään auktorisoidun kääntäjän tutkintoa koskevaa kehittämistyötä. Julkaisun artikkeleissa on käsitelty muun muassa seuraavia teemoja: tutkintojen suorittaminen ja arviointi, auktorisoiduksi kääntäjäksi valmistuminen kääntäjäopintojen kautta, auktorisoituna kääntäjänä toimiminen sekä auktorisoitujen käännösten käyttäjien tarpeet.

Haluan kiittää kaikkia julkaisun kirjoittajia ja sen toimitustyöhön osallistuneita. Lisäksi lämmin kiitos kaikille alan toimijoille korvaamattomasta työstä kääntämisen hyväksi. Erityisen kiitoksen haluan osoittaa auktorisoitujen kääntäjien tutkintolautakunnalle ja sen pitkäaikaiselle puheenjohtajalle, fil. toht. Birgitta Romppaselle sitkeästä ja tuloksekkaasta työstä tutkinnon hyväksi.

Helsingissä Suomen 100-vuotisjuhlavuonna

Leena Nissilä

Yksikön päällikkö

Vapaa sivistystyö ja kulttuuriryhmien koulutus

Opetushallitus

JOHDANTO

Tämän julkaisun tarkoituksena on lisätä auktorisoidun kääntäjän tutkinnon tunnettuutta ja tutkintoon liittyvää tietämystä sekä nostaa esille tutkinnon parissa tehtävää jatkuvaa kehittämistyötä. Julkaisun tekstien kirjoittajat tarkastelevat auktorisoitua kääntämistä monista eri näkökulmista, minkä ansiosta teoksen lukija saa varsin monipuolisen katsauksen auktorisoidun kääntäjän tutkinnosta ja auktorisoidusta kääntämisestä yleisemminkin.

Opetushallitus hallinnoi neljää virallista kieliin liittyvää arviointi- ja sertifiointijärjestelmää. Ne ovat yhdeksän tutkintokieltä sisältävä *yleiset kielitutkinnot*, suomen ja ruotsin kielen tutkintoja koskeva, julkishallinnon kielitaitotarpeisiin vastaava *valtionhallinnon kielitutkinnot*, eurooppalaiset laatukriteerit täyttävien oikeustulkkien tiedot sisältävä *oikeustulkikirekisteri* sekä *auktorisoidun kääntäjän tutkinto*, jonka kehittämistyöhön tämä julkaisu keskittyy. Auktorisoidun kääntäjän tutkinto eroaa kahdesta muusta edellä mainitusta Suomen valtion virallisesta kielitutkintojärjestelmästä erityisesti siinä, että se antaa ammattipätevyyden auktorisoituna kääntäjänä toimimiseen, sekä siinä, että sen kieliparien määrä on huomattavan suuri; tutkinnossa on vuosittain keskimäärin 35 kieliparia ja jos mukaan lasketaan myös tutkinnon erikoisalut, tutkintoyhdistelmiä on peräti 50 erilaista.

Auktorisoidun kääntäjän tutkinto on virallisen kääntäjän tutkinnon seuraaja. Tutkintojärjestelmän kehittämistyössä on pyritty ottamaan huomioon kritiikki, jota virallisen kääntäjän tutkintoa kohtaan aiemmin esitettiin. Auktorisoidun kääntäjän tutkinnossa panostetaan erityisesti tutkintoon osallistuvien tutkintosuoritusten arvioinnin yhdenmukaisuuteen sekä tutkintotehtävien pohjana olevien lähdetekstien valintaan. Tutkintotoiminnassa mukana olevia arvioijia koulutetaan vuosittain erityyppisissä seminaareissa moneen otteeseen tutkintoprosessin aikana. Seminaarien tarkoituksena on antaa arvioijille mahdollisuus käydä keskustelua arvioinnin kohteena olevista suorituksista järjestelmän arviointikriteerien pohjalta. Vuorovaikutteisen keskustelun tavoitteena puolestaan on se, että arvioijat jakaisivat yhteisen käsityksen siitä, mitä ammattipätevyyden antavilta tutkintosuorituksilta voidaan kohtuudella vaatia.

Auktorisoidun kääntäjän tutkinto kerää palautetta tutkintoon osallistuneilta, jotta tutkintoa voidaan kehittää edelleen. Osallistujien palautteissa nousevat usein esille seuraavat seikat: auktorisoidun kääntäjän muuta taitoa testaavan monivalintatehtävän tarpeellisuus, tutkinnon suorittamiseen liittyvän ajan riittävyys sekä tutkintotilanteen epäluonnollisuus.

Ilman apuvälineitä suoritettavan monivalintatehtävän tarkoituksena on muun muassa varmistaa, että auktorisoitu kääntäjä osaa arvioida realistisesti omaa työtään ja toimintaansa sekä ymmärtää työprosessin eri vaiheet. Auktorisoidun kääntäjän tulisi sisäistää myös omassa työssä kehittymisen tärkeys sekä tietojen ja taitojen ajan tasalla pitäminen. Monivalintatehtävässä käytettyjen vaihtoehtojen on siis tarkoitus arvioida sellaista kääntäjänä toimimisen tietoa ja taitoa, jonka tulevan auktorisoidun kääntäjän voidaan automaattisesti olettaa hallitsevan ilman, että hän joutuu turvautumaan oman työnsä osalta esimerkiksi säädöksiin.

Tutkinnon suorittamiseen liittyvän ajan riittävyys liittyy luonnollisesti ainakin osittain kokelaan käsityksiin, tuntemuksiin ja joskus myös taitoihin. Monet tutkinnon aikapainetta arvostelevat suorittajat antavat ymmärtää kommentteissaan, että todellisessa käännöstilanteessa aikaa on runsaasti tai että aikataulu on ainakin väljempi kuin auktorisoidun kääntäjän tutkinnossa. Kuitenkin kääntäjän todellisuus on nykyisin hyvin usein sellainen, että valmista ja tasalaatuista käännöstä on synnyttävä myös muissa kuin optimaalisissa olosuhteissa. Toisaalta on selvää, että tutkintotehtävien laatijoiden on pidettävä mielessään, että tehtävän pituus ja vaikeusaste on suhteutettu käytettävissä olevaan suoritus aikaan.

Tutkintotilanteen epäluonnollisuus on asia, joka nousee säännöllisesti esille varsinkin virallisista tutkinnoista ja testeistä puhuttaessa. Auktorisoidun kääntäjän tutkinnossa tutkintotilanteesta pyritään tekemään mahdollisimman paljon tavanomaista työtilannetta muistuttava. Tutkinto suoritetaan tietokoneella, ja käännöstä tehtäessä on luvallista käyttää tiettyjä kirjallisia ja sähköisiä apuvälineitä.

Toisaalta säännöt ja kääntämistyötä mahdollisesti rajoittavat tai haittaavat seikat, kuten muiden suorittajien työskentelystä aiheutuvat äänet, ovat samat kaikille samassa tutkintotilassa oleville tutkinnon suorittajille. Onkin hyvä muistaa, että tutkinto- tai testitilanteesta ei voida koskaan tehdä täysin samanlaista kuin tavanomaisesta kääntäjän työtilanteesta. Tutkinnon suorittamisolosuhteissa on kuitenkin otettu edistysaskeleita vuosien varrella; tutkinnon käännösosiot on voitu suorittaa sähköisesti vuodesta 2008 alkaen ja monivalintaosiokin vuodesta 2014, kun uusi tutkintoalusta otettiin käyttöön. Lisäksi tutkinnon arviointikriteereitä päivitetään säännöllisesti yhteistyössä käännösalan asiantuntijoiden kanssa sekä osallistujilta saadun palautteen pohjalta. Auktorisoidun kääntäjän tutkintojärjestelmässä onkin sisäistetty jatkuvan kehittämistyön merkitys ja välttämättömyys alati muuttuvassa yhteiskunnassa.

OSA I

Auktorisoidun kääntäjän tutkinnon
kehittämisen alkutaipaleelta

AUKTORISOIDUN KÄÄNTÄJÄN TUTKINNON KEHITTÄMISTYÖSTÄ

Tarkastelen tässä artikkelissa kehittämistyötä, jota tehtiin Opetushallituksen ohjauksessa, kun luotiin nykyinen *auktorisoidun kääntäjän tutkintojärjestelmä*. Koska artikkeli keskittyy auktorisoidun kääntäjän tutkintoon, artikkelissa viitataan vain lyhyesti uudistettua järjestelmää edeltäneeseen virallisen kääntäjän tutkintojärjestelmään. Tähän tutkintojärjestelmään sekä sitä edeltäneeseen valantehneen kääntäjän tutkintojärjestelmään voi tutustua toisaalla tässä julkaisussa (ks. Salmen artikkeli).

Virallisen kääntäjän tutkinnosta

Opetusministeriön alaisesta virallisten kääntäjien tutkintolautakunnasta ja sen toiminnasta säädettiin virallisista kääntäjistä annetussa laissa (1148/1988) ja asetuksessa (626/1989). Asetuksen mukaan (19 §) lautakunta toimi Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen (lyh. Kotus, nyk. Kotimaisten kielten keskus) yhteydessä. Tutkintolautakunta, jonka sihteerinä toimi Kotuksen tehtävään määräämä virkamies, vastasi tuolloin Virallisen kääntäjän tutkinnon järjestämisestä ja hyväksymisestä. Virallisen kääntäjän tutkintolautakunta oli koottu yleisimmin suoritettujen kielten asiantuntijoista, koska tuohon aikaan tutkintolautakunnan jäsenet toimivat myös kokelaiden suoritusten arvioijina. Järjestelmässä ei siten ollut erillisiä, tehtävään koulutettuja arvioijia. Virallisen kääntäjän tutkintolautakunnassa tuli olla edustettuina suomen, ruotsin, saamen, englannin, espanjan, ranskan, saksan ja venäjän kielen sekä kääntämisen asiantuntemus. Viimeisen virallisen kääntäjän tutkintolautakunnan toimikauden piti päättyä heinäkuun lopussa vuonna 2007, mutta toimikautta jatkettiin tutkintojärjestelmän uudistamisen ja siirron aikataulujen vuoksi niin, että se päättyi 31.1.2008.

Tutkintojärjestelmän uudistamisen taustaa

Opetusministeriö asetti vuoden 2004 lopussa työryhmän, jonka tehtävänä oli valmistella virallisen kääntäjän tutkintojärjestelmää koskevat säädös- ja kehittämisehdotukset. Työryhmä asetettiin kartoittamaan kääntämistä koskevia tutkintojärjestelmiä, arvioimaan virallisen kääntäjän tutkinnon kehittämistarpeita sekä

selvittämään Kääntäjien tutkintolautakunnan organisointia ja tarvittavia säädösten sekä henkilö- ja muiden resurssien muutoksia. Työryhmässä oli edustus opetusministeriöstä, Opetushallituksesta, Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksesta, Kääntäjien tutkintolautakunnasta, Suomen kääntäjien ja tulkkien liitosta, kääntämistä opettavista kahdesta yliopistosta sekä Keskuskauppakamarista. Työryhmän työ valmistui vuoden 2005 lopussa, jolloin julkaistiin muistio työryhmän työstä (Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2005:35).

Virallisen kääntäjän tutkinnon siirtämistä Kotuksesta Opetushallitukseen perusteltiin erityisesti sillä, että kääntäjien toiminta ei sopinut luontevasti Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen toimintaan (HE 39/2007). Vahvana argumenttina Opetushallitukseen siirron puolesta toimi myös se tosiseikka, että Opetushallitus hallinnoi jo kahta kielitutkintojärjestelmää (Yleiset kielitutkinnot ja Valtionhallinnon kielitutkinnot). Tässä yhteydessä korostettiin, että tutkintojärjestelmän uudistamisessa voitaisiin hyödyntää valtionhallinnon kielitutkintojärjestelmän uudistamisesta saatua osaamista ja kokemusta. Opetushallituksessa järjestelmä olisi myös osa laajempaa työelämän tutkintojen kokonaisuutta (näyttötutkinnot).

Virallisen kääntäjän tutkintojärjestelmän siirtämisessä Opetushallitukseen ajateltiin siis olevan lukuisia synergiaetuja muun muassa niiden yhteyksien kautta, joita Opetushallituksen yhteydessä toimivat erilaiset lauta- ja toimikunnat mahdollisesti tarjoaisivat. Lopullisessa auktorisoidun kääntäjän tutkintoa koskevassa lainsäädännössä Opetushallituksen vastuulle säädettiin tutkintojärjestelmän ylläpito ja kehittäminen sekä auktorisoidun kääntäjän tutkinnon toimeenpanon valvonta (1231/2007, 10 §).

Virallisen kääntäjän tutkinnon uudistamistyötä pohjusti Kaarina Hietasen väitöskirja (2005), jonka aineiston keruun yhteydessä kartoitettiin kyselytutkimuksella muun muassa virallisen kääntäjän tyypillistä profiilia, työkielipareja, kääntäjänä toimimisen pää- tai sivutoimisuutta sekä laadittujen käännösten tyyppiä (virallinen – ei virallinen). Tämän lisäksi kyselyyn vastanneilla oli mahdollisuus esittää tutkinnon kehittämistä koskevia ehdotuksia.

Eniten kritiikkiä sai osakseen lehtiartikkelien käyttö tutkintotehtävinä. Lehtiartikkeleita pidettiin soveltumattomina virallisen kääntäjän kääntämistaidon mittaamiseen. Arvostelua herätti myös tutkinnon keinotekoinen suoritustapa ja -ympäristö. Kritiikkiä esittäneiden mielestä kääntäjän tavanomaisten työvälineiden ja mahdollisimman autenttisten työolosuhteiden tuli kuulua myös kääntäjätutkinnon tutkintotilanteeseen. Virallisen kääntäjän tutkinnon puutteena pidettiin edelleen sitä, ettei se mitannut lainkaan muuta virallisena kääntäjänä toimimisessa vaadittavaa ammattitaitoa. Lisäksi kyselyyn vastanneet esittivät toiveita tutkintosuorituksia arvioivien lautakunnan jäsenten kelpoisuudesta. Tutkintosuoritusten arvioijilta toivottiin filologisen osaamisen lisäksi pätevyyttä myös kääntämisessä ja käännöstieteessä.

Tutkintojärjestelmän kehittäminen Opetushallituksessa

Opetushallitus antoi muiden tahojen joukossa lausuntonsa opetusministeriön edellä mainitun työryhmän muistiosta alkuvuodesta 2006. Lausunnossa työryhmän ehdotuksia pääosin tuettiin, lukuun ottamatta muistiossa esitettyä auktorisoitujen kääntäjien toiminnan valvontaa. Opetusministeriön työryhmän muistiossa näet ehdotettiin, että kääntäjien toiminnan valvonta kuuluisi tulevaisuudessakin tutkintolautakunnalle. Opetushallitus kiinnitti kuitenkin lausunnoonsaan huomiota siihen, että auktorisoidut kääntäjät toimivat ammatinharjoittajina, minkä vuoksi heidän toimintansa valvonta ei sovellu opetushallinnon yhteydessä toimivalle lautakuntatyypiselle elimelle. Opetushallitus esitti tässä yhteydessä harkittavaksi, että auktorisoitujen kääntäjien toimintaa valvoisi viranomainen, jonka tehtäväalueena on säädeltyjen ammattien valvonta (Opetushallituksen lausunto 4/044/2006). Tutkintojärjestelmää koskevaan lainsäädäntöön jäi kuitenkin säädös siitä, että auktorisoitujen kääntäjien toiminnan valvonta kuuluu tutkintolautakunnan tehtäviin.

Tässä vaiheessa alkoi kaksi vuotta kestänyt tutkintojärjestelmän siirtämisen ja uudistamisen valmistelu Opetushallituksessa. Opetushallitus asetti maaliskuussa 2007 tutkintoa uudistamaan työryhmän, jossa oli edustajia yliopistojen käännöstieteiden laitoksista, kääntäjiä edustavista tahoista (SKTL, Kääntäjien ammattijärjestöstä [nykyisin Kaj ry]), virallisten kääntäjien tutkinnon tutkintolautakunnasta sekä Opetushallituksesta. Opetushallituksen asettama asiantuntijatyöryhmä, jonka puheenjohtajana toimin, kokoontui vuoden aikana 11 kertaa.

Työryhmän tehtävänä oli varsinaisen tutkinnon sisällöllisen kehittämisen lisäksi osallistua aktiivisesti opetusministeriössä valmisteilla olevan auktorisoidun kääntäjän tutkintoa koskevan lainsäädännön laatimiseen. Tutkinnon sisällölliseen kehittämiseen kuuluivat määräystasoisten, velvoittavana noudatettavien tutkintojen perusteiden sekä Auktorisoidun kääntäjän tutkinnon toimintaohjeet ja -käytänteet -dokumenttien laatiminen.

Kehittämisryhmän työssä nousivat esille monenlaiset kehittämistarpeet ja -toiveet, joista voidaan mainita yhdenmukaisten arviointikäytänteiden luominen ja edistäminen, auktorisoituun kääntämiseen soveltuvien tutkintotehtävien määrittely sekä ajantasaisten työvälineiden ja toimintatapojen integroiminen tulevaan auktorisoidun kääntäjän tutkintoon. Mietittäessä tutkintoa koskevia säädöksiä pohdittiin muun muassa auktorisoidun kääntäjän oikeuden saamista opintojen kautta ja arvioijien kelpoisuusehtojen määrittämistä. Käsittelen alla esimerkiksi arvioijakelpoisuuden määrittämistä sekä joitakin olennaisia eroja vanhan ja uuden tutkintojärjestelmän välillä.

Arvioijien kelpoisuusehdot

Arvioijakelpoisuuden määrittäminen toi esiin yllättäviä haasteita. Lähtökohtana oli vaatimus, että ammattipätevyyden tuottavan tutkinnon arvioijalla on riittävä asiantuntemus kääntämisessä ja kielen hallinnassa. Toisaalta työssä oli tärkeää ottaa huomioon Suomen kansainvälistyminen. Yksi tutkintojärjestelmän uudistamisen tavoitteista olikin se, että myös maahanmuuttajakieliin tulisi saada auktorisoituja kääntäjiä. Työryhmä joutui siten pohtimaan, minkä tasoiset kelpoisuusehdot olisivat riittävät arvioijan tehtävässä toimimiseen, mutta eivät kuitenkaan niin korkeat, että maahanmuuttajakieliin olisi mahdotonta löytää kelpoisuusehdot täyttäviä arvioijia. Työryhmä päätyi kannattamaan riittävän korkeiden kelpoisuusehtojen säätämistä arvioijille, koska kyseessä on ammattipätevyyden antava tutkinto.

Joitakin olennaisia eroja vanhan ja uuden tutkintojärjestelmän välillä

Historian ensimmäinen auktorisoidun kääntäjän tutkinto järjestettiin syksyllä 2008 kuudella eri paikkakunnalla. Kyseessä oli tutkinto, jossa käännettiin vierasta kielistä kotimaisiin kieliin tai kotimaisista kielistä toiseen kotimaiseen kieleen. Tutkintoon osallistui yhteensä 85 kokeilasta, joista valtaosa käänsi englannista suomen kieleen. Uutta vanhaan tutkintoon verrattuna oli se, että tutkinto suoritettiin ensimmäistä kertaa tietokoneella. Lisäksi kokeilajan oli mahdollista käyttää haluamiaan www-sivuilla olevia hakuteoksia ja elektronisia sanakirjoja sekä mukanaan tuomiaan cd-levyjä. Kaikenlaisten yhteydenpitovälineiden ja käännösmuistiohjelmien käyttö oli (ja on edelleen) kiellettyä.

Auktorisoidun kääntäjän tutkintolautakunnan kokoonpano ja tehtävät muuttuivat suuresti verrattuna edeltävän tutkintojärjestelmän kokoonpanoon ja tehtäviin. Nykyiseen järjestelmään ei enää valittu henkilöitä heidän edustamansa kielen mukaan, vaan lautakunta koottiin käännösalan koulutuslaitosten, auktorisoidun kääntäjän ammatissa toimivien ja auktorisoitujen kääntäjien palveluja käyttävien tahojen edustajista. Erityisen suurena periaatteellisena erona on se, että nykyinen lautakunta ei arvioi tutkintoon osallistuneiden kokeilajien suorituksia eikä siten päättä omista arvioinneistaan. Sen sijaan auktorisoidun kääntäjän tutkintoon osallistuneiden kokeilajien suoritukset arvioi tehtävänsä koulutetut ja jatkuva lisäkoulutusta saavat erilliset arvioijat.

Tärkeä uudistus auktorisoidun kääntäjän tutkintojärjestelmässä oli muuta kuin kieli- ja kääntämistaitoa mittaavan osion sisällyttäminen tutkintoon. Auktorisoiduna kääntäjänä toimimisessa tarpeelliseksi katsottua muuta taitoa testataan monivalintatehtävän avulla. Tutkintojärjestelmän perusteissa määritellään muuta taitoa testaavan osion tarkoitukseksi muun muassa se, että kääntäjän

tulee ymmärtää työprosessin kaikki vaiheet, arvioida realistisesti omaa työtään ja toimintaansa sekä pitää omat tietonsa ja taitonsa ajan tasalla (Auktorisoidun kääntäjän perusteet 2012).

Tutkintojärjestelmän kehittämiseen kohdistunutta kritiikkiä

Uudistettua auktorisoidun kääntäjän tutkintoa koskeva lainsäädäntö astui voimaan 1.1.2008, jolloin Kotuksen aiemmin virallisen kääntäjän tutkinnon sihteerin tehtäviä hoitanut virkamies siirtyi Opetushallituksen palvelukseen. Kun tutkintojärjestelmiä siirretään kahden hallinnolliselta rakenteeltaan ja toimintatavoiltaan erilaisen instituution välillä, on pyrittävä kartoittamaan käytänteet, jotka ottavat riittävästi huomioon sekä järjestelmän mukana tulevan historian että järjestelmälle ja sen kehittämiseksi asetetut uudistamistarpeet ja -vaatimukset. Olemassa olevan tutkintojärjestelmän sopeuttaminen ja uudistaminen erilaiseen toimintakontekstiin sopivaksi ei siten ole suinkaan sama asia kuin täysin uuden järjestelmän luominen alusta alkaen.

Minkä tahansa jo olemassa olevan ja tietyn aikaa toimineen järjestelmän uudistaminen aiheuttaa tavallisesti jonkin verran muutosvastarintaa. Osa vanhan järjestelmän aiemmista toimijoista saattaa pitää uudistamistyötä väärin perustein tehtynä tai jopa tarpeettomana. Osa kritiikkiä esittävistä henkilöistä saattaa asettaa suuria toiveita uudistettavan tutkintojärjestelmän tuleville käytänteille – ja pettyä joissakin tapauksissa, kun julkishallinnossa tapahtuvassa uudistamistyössä joudutaan ottamaan huomioon sekä rajalliset taloudelliset resurssit että järjestelmän toimijoiden yhdenmukainen kohtelu. Viimeisestä toimikoon esimerkkinä inhimilliseltä kannalta täysin oikeutetulta tuntuva vaatimus siitä, että Suomessa harvinaisten kielten asiantuntija-arvioijien tulisi saada korkeampia palkkioita arviointityöstään kuin jonkin yleisemmin Suomessa hallitun kielen (esim. englannin) arvioijan. Opetushallitus joutuu kuitenkin tutkintojärjestelmän hallinnoijana päättämään kaikkien kielten arvioijien palkkioista samojen ja yhdenmukaisten periaatteiden mukaisesti, eli järjestelmässä arvioijina toimivat eri kielten asiantuntijat saavat kielestä riippumatta samansuuruisen korvauksen arviointityöstään. Eritasoisten arviointipalkkioiden määrittely olisikin luultavasti mahdotonta tehdä siten, että lopputuloksesta vallitsisi konsensus eri kielten asiantuntijoiden välillä. On kuitenkin huomattava, että auktorisoidun kääntäjän tutkinnon arvioijat saavat työstään korotetun arviointipalkkion niiden kielten kohdalla, joissa arvioitavia suorituksia on ainoastaan yksi.

Palkkioiden suuruus julkishallinnon voittoa tavoittelemattomissa tutkintojärjestelmissä aiheuttaa yleisesti ottaen muutenkin jonkin verran kritiikkiä. Julkishallinnon tutkintojärjestelmän ei ole tarkoitus toimia yksityisen yrityksen tavoin voittoa tuottaen, vaan sen tarkoitus on tuottaa tarpeellisia julkisia palveluja julkisoikeudellisten säännösten mukaisesti. Julkisyhteisöjen työhön osallistuvilla

tahoilla harvoin onkaan ensisijaisena motiivina rahallisen korvauksen suuruus, vaan pikemminkin kyse on siitä, että halutaan olla osallisena yhteiskuntaa palvelevien järjestelmien (kehittämis)työssä. Julkishallinnon kehittämishankkeisiin osallistumisella on monille tutkintotoiminnassa mukana oleville henkilöille myös tietynlaista imagoarvoa, eikä säännöllisen ilmaisen koulutuksen tärkeyttäköän oman asiantuntijuuden ylläpitämisessä voida unohtaa. Auktorisoidun kääntäjän tutkintojärjestelmässä järjestetään säännöllisesti koulutusta erityisesti arvioijina toimiville henkilöille.

Palkkioiden suuruuden lisäksi osa uuden tutkintojärjestelmän käytänteistä herätti keskustelua arvioijien tehdessä työtään. Auktorisoidun kääntäjän tutkinto koostuu kolmesta osiosta, jotka on kaikki suoritettava hyväksytysti samalla tutkintokerralla. Pian ensimmäisen tutkintokerran jälkeen keskusteluun nousi se, onko järkevää arvioida tutkintoon osallistuneen kokelaan suoritusta loppuun, jos jo tutkinnon ensimmäinen osio joudutaan hylkäämään riittämättömän taitotason vuoksi. Joissakin muissa maissa (esimerkiksi Ruotsissa) suorituksen arvioija voi keskeyttää tutkintosuorituksen arvioinnin, jos ensimmäinen osa on jo sujunut niin heikosti, että kokelas joudutaan hylkäämään. Suomessa lainsäädännön tulkinta ei kuitenkaan mahdollista tämänkaltaista toimintaa. Suomessa kokelaan suoritusta ei voida mennä keskeyttämään, vaikka syystä tai toisesta jo tutkintopaikalla havaittaisiin, että mitä todennäköisimmin kokelaan suoritus tullaan hylkäämään riittämättömien taitojen vuoksi. Auktorisoidun kääntäjän tutkinnon arvioijan tulee arvioida kokelaan tutkintosuorituksen kaikki osiot, vaikka jo ensimmäisen osion arvioinnin aikana selviäisi, että tutkinnon lopullinen tulos on hylätty. Kun kokelas on maksanut tutkintomaksun, hänellä katsotaan olevan oikeus saada suorituksensa kaikista osioista palautetta.

Lähivuosien haasteita

Auktorisoidun kääntäjän tutkinnon lähivuosien haasteita ovat lainsäädännön uudistaminen vastaamaan nykytarpeita, tutkinnon sähköistämisen kehittäminen edelleen ja tehokkaan tiedottamisen varmistaminen.

LÄHTEET

KIRJALLISUUS JA VERKKOLÄHTEET

Hietanen, K. 2005. *Auktorisoitu kääntäjä paljon vartijana*. Tampere: Acta Universitatis Tamperensis.

Opetushallituksen lausunto Viralliset kääntäjät -työryhmän muistiosta 4/044/2006.

Opetushallitus 2012. *Auktorisoidun kääntäjän tutkinnon perusteet*. Helsinki: Opetushallitus.

Viralliset kääntäjät -työryhmän muistio. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2005:35.

VIRALLISLÄHTEET

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi auktorisoiduista kääntäjistä (HE 39/2007).

Laki auktorisoiduista kääntäjistä (1231/2007).

Laki virallisista kääntäjistä (1148/1988).

Valtioneuvoston asetus auktorisoiduista kääntäjistä (1232/2007).

Valtioneuvoston asetus virallisista kääntäjistä (626/1989).

AUKTORISATIONEN AV TRANSLATORER UR ETT ORDFÖRÄNDEPERSPEKTIV

Bakgrunden till dagens auktorisation av translatorer i Finland

Syftet med min presentation är att ge en översikt av ordförandens roll vid auktorisationen av translatorer enligt den nya lagen (Lag om auktoriserade translatorer 1231/2007, 11 §) och förordningen (Statsrådets förordning om auktoriserade translatorer 1232/2007, 9 §).

Bakgrunden till att en ny form av auktorisation av translatorer kom till var att det fanns ett behov av att anpassa examinationen till de samhällsförändringar som skett sedan slutet av 1990-talet. I och med Finlands EU-inträde ställdes nya krav, eftersom rörligheten inom Europa ledde till att det kom invandrare som förde med sig nya språk till landet. Dessutom fick utbildningen av översättare på högskolenivå en sådan utformning att den ger rätt att ansöka om auktorisation.

Examinationen fick en ny huvudman genom den nya lagen. Auktorisationen flyttades från Institutet för de inhemska språken (dåvarande Forskningscentralen för de inhemska språken) till Utbildningsstyrelsen, vilket innebar en anpassning av administrationen och datatekniken till en ny förvaltningskultur. Denna överflyttning innebar förutom mycket arbete även en hel del problem under de första åren. Tarja Leblay beskriver denna process närmare i sin artikel. (Se Leblay 2017: 13–14, 17.)

Vid planeringen av överföringen av translatorsauktionen till Utbildningsstyrelsen fanns det förhoppningar om att de examina som Utbildningsstyrelsen hade ansvar för sedan tidigare skulle ge synergieffekter vid auktorisationen av translatorer. Synergieffekterna visade sig dock bli marginella. Däremot uppstod det ett samarbete mellan Institutet för de inhemska språken och Utbildningsstyrelsen i form av ett lexikonprojekt för redigering av ordböcker för invandrar-språk. Den första ordboken inom detta projekt, den finsk-somaliska ordboken, beräknas vara klar inom ett par år. Ett projekt för en finsk-kurdisk ordbok planeras starta 2016.

Innan jag fick uppdraget som ordförande i den nya examensnämnden hade jag förmånen att få delta i beredningen av lagen och beredningen av förordningen,

examensgrunderna för auktoriserad translator samt handboken för det praktiska genomförandet av examinationen. Auktorisationen utgick från de erfarenheter som erhållits under de två tidigare examinationsformerna för auktorisation av translatorer år 1967 och år 1988 samt motsvarande internationella examinationer inom området. (Lagen om edsvurna translatorer 191/1967 och Lagen om auktoriserade translatorer 1148/1988 samt Leblay 2017).

Examensnämnden för auktoriserade translatorer

Sammansättningen av och uppdraget för examensnämnden för auktoriserade translatorer ändrades genom den nya lagen och förordningen. Lagen ger nu två vägar till auktorisation. Auktorisering kan beviljas antingen efter deltagande med godkänt resultat i ett auktorisationsprov eller i en för ändamålet utformad genomgången högskoleutbildning. Examensnämndens sammansättning breddades med företrädare för de olika universitet och högskolor som anordnar översättarutbildning. Nämnden består av experter från olika specialområden med bred kompetens inom olika språk och med en lång erfarenhet av översättning, antingen i form av undervisning eller i form av egen översättningsverksamhet (Statsrådets förordning om auktoriserade translatorer 1232/2007, 9 §). Medlemmarna i examensnämnden utses för fem i taget och är åtta till antalet var och en med en personlig suppleant. När den andra examensnämnden tillsattes år 2013 enligt 2007-års lag, ansågs det vara viktigt att det förelåg en kontinuitet vad gäller sammansättningen i förhållande till föregående examensnämnd som tillsattes för perioden 2008–2012. Tre medlemmar fortsatte därför i den nya nämnden. Orsaken till behovet av kontinuitet var att examen fortfarande befann sig i en utvecklingsfas och det var viktigt att ta vara på de erfarenheter som erhållits under de första åren av genomförandet av examinationen.

Medlemmarnas roll förändrades i den nya nämnden i förhållande till nämnderna enligt lagarna från 1967 och 1988. Från att tidigare ha varit bedömare av examensuppgifter ska medlemmarna nu enbart godkänna eller underkänna examina. Detta har gett ett nytt perspektiv på examinationen i och med att examensnämndens medlemmar tidigare ansvarade enbart för sitt eget språk och var med om att godkänna eller underkänna sin egen bedömning. Genom den nya lagen försvann således risken för jäv vid bedömningen av examensuppgifterna.

Examensnämndens uppgift är, förutom att examinera translatorer, att ha tillsyn över verksamma auktoriserade translatorer. Nämnden utövar tillsyn kontinuerligt genom att den får underrättelser om missförhållanden från användare av auktoriserade översättningar och vart femte år i samband med förnyelse av auktorisationer efter det att en translator erhållit sin auktorisation genom den nya translatorsexamen eller genom att translatorn ha fått den på basis av högskoleutbildning (Lag om auktoriserade translatorer 1231/2007, 12 §).

Examinationen

Rätten att vara verksam som auktoriserad translator beviljas på ansökan efter deltagande med godkänt resultat i examinationen anordnad av Examensnämnden för auktoriserade translatorer eller efter genomgången högskoleutbildning. Källspråket eller målspråket i examen måste vara finska, svenska eller samiska. I förordningen nämns bara *samiska* som en sammanfattande benämning, men i praktiken finns det i Finland tre samiska språk: nordsamiska, enaresamiska och skoltsamiska (Statsrådets förordning om auktoriserade translatorer 1232/2007, 5 §). Skillnaderna mellan dessa tre samespråk är så betydande att vart och ett av dem måste ha egna källtexter och egna bedömare.

Examinationen sker under kontrollerade former och inom en avgränsad tid, vilket avviker från de förhållanden som translatorn arbetar under i det verkliga arbetslivet. Examinanden har ingen möjlighet att under examen kontakta externa experter för att reda ut oklarheter i källtexten eller på annat sätt få hjälp vid översättningen. För att bedömningen av översättningarna skall kunna bli så enhetlig som möjligt måste det finnas gemensamma kriterier för textens längd och svårighetsgrad i alla språk som ingår i examen. Strävan är att källtexterna skall vara så autentiska som möjligt för att likna de uppdrag som förekommer i översättarens yrkesliv. Vi måste i detta sammanhang komma ihåg att examinationen utgör ett provtillfälle och måste därför ske under provliknande former. Det är inte realistiskt att tänka sig ett examenstillfälle för cirka 100 deltagare, som var och en har obegränsad tid för sina översättningar och provuppgifter och som utför dessa med sinsemellan helt olika hjälpmedel. Examinationen i Finland följer gängse internationella regler. (Jfr. Ahava 2017: 87–89.)

Bedömningsuppgiften ligger i dag hos utomstående bedömare, som rekryteras av Utbildningsstyrelsen (Statsrådets förordning om auktoriserade translatorer 1232/2007, 12 §). Utgångspunkten för bedömningen är de bedömningskriterier som examensnämnden har fastställt. Bedömarna får på seminarier utbildning i hur bedömningskriterierna ska tillämpas (Käsikirja 2014).

I normala fall består bedömningsgruppen av två bedömare, en som har källspråket och en som har målspråket som modersmål. Båda två ska dessutom ha kunskaper i varandras språk. I några språk föreligger det ofta ett behov av att kalla in en tredje eller till och med en fjärde bedömare, framför allt om de två huvudbedömarna inte har varit eniga i sin bedömning. Om examinanden gör ett rättelseyrkande, kallas det alltid en eller flera extra bedömare för en ny granskning och ett nytt utlåtande.

Bedömarna lämnar ett förslag till bedömningsunderlag för examensnämnden som i sin tur fattar det slutliga beslutet om godkännande respektive underkännande. Examensnämnden ansvarar för att bedömningen är så enhetlig och korrekt som möjlig i alla språk som ingår i examen. Examensnämnden tillsätter

därför en intern arbetsgrupp bestående av nämndmedlemmar för en sammanfattande genomgång av bedömningarna. Arbetsgruppen har till uppgift att utarbeta ett förslag till en så enhetlig bedömning som möjligt vad gäller grunderna för godkännande respektive underkännande av de enskilda examina. Varje delprov i examinationen måste avläggas med godkänt resultat vid ett och samma provtillfälle för att examen skall kunna godkännas som helhet. Examinanderna har rätt att få ta del av examensresultatet och bedömningsgrunderna och rätt att begära omprövning av sitt examensprov i form av rättelseyrkande (Lag om auktoriserade translatorer 1231/2007, 21 §). Denna rätt att få bedömningen omprövad är viktig med tanke på examinandens rättsskydd.

Sedan 2008 har antalet examinander per år uppgått till omkring 100 personer. Godkännandeprocenten har legat i snitt på 16,5 %. Antalet examinander som under 2008–2014 klarat examinationen är 114. Procentsiffran för motsvarande examina i Sverige brukar ligga på ca 10 %.

Att genomföra examinationen elektroniskt är en ny fas i utvecklingen. Inför examinationen 2014 redigerades ett för examinationen anpassat dataprogram med namnet Optima, som Utbildningsstyrelsen hade tillgång till. Programmet användes i försökssyfte i examinationen 2014. Efter en utvärdering kunde examensnämnden konstatera att dataprogrammet med smärre justeringar kan användas vid framtida examinationer. Examinationen i elektronisk form förbättrar handläggningen av examinationen och förkortar examinationstiden avsevärt, vilket är till fördel för examinanderna.

De små språken i examinationen

Behovet att få fram auktoriserade translatorer i de tre samiska språken och de nya invandrarspråken i Finland har satt fokus på de små språkens ställning i examinationen. Med *små språk* avser jag språk som representeras av få språkanvändare i Finland, trots att de kanske talas av flera miljoner ute i världen. Många av språken har inte hunnit kodifieras eller normeras med tanke på finsk terminologi. Det saknas ordböcker och andra relevanta hjälpmedel att användas vid översättning av dem till och från finska respektive svenska. I dessa fall får olika översättningstekniska lösningar en central funktion. Vid bedömning av translatorsproven får bedömarna i sin tur en viktig roll som språkvårdare och terminologer. I det stora hela innebär examinationen för t.ex. skoltsamiskans del en form av revitalisering av språket.

Det har framförts önskemål om att de små språken skulle ha andra typer av källtexter (lättare eller kortare) i translatorsprovdelen eller att bedömningen skulle ge utrymme för fler fel. Varken lagen eller förordningen ger dock möjlighet till särbehandling av de olika språken i provet.

Ett annat problem som hänger samman med de små språken är sekretessen vid examinationen. Varje examinand får ett examinationsnummer så att examinandens identitet inte avslöjas för bedömarna. Examinanden i sin tur får inte veta vilka bedömarna är. När det gäller språk med mycket få talare är det svårt att upprätthålla sekretessen, eftersom de flesta inom språkkretsen känner eller åtminstone känner till varandra och såväl examinanden som bedömaren lätt kan bli avslöjad.

Samarbetet med Kammarkollegiet

Examensnämnden för auktoriserade translatorer samarbetar med Kammarkollegiet i Sverige för att utveckla auktorisationen i Finland och i Sverige. Organisationen och uppläggningsen av examinationen i Finland och Sverige är inte helt identiska, men de erfarenheter som man erhållit i Sverige har varit värdefulla för examinationen i Finland.

Samarbetet sker både genom erfarenhetsutbyte även på en mycket konkret nivå. Källspråket eller målspråket i examen i Finland måste vara finska, svenska eller samiska. Detta innebär att den examinand som har språkkombinationen i t.ex. svenska-arabiska eller arabiska-svenska får delta i examinationen i Finland. I de fall där det inte finns bedömare i denna typ av språkkombinationer i Finland, anlitas bedömare från Kammarkollegiet.

Sammanfattning

Examinationen av auktoriserade translatorer har inneburit många utmaningar för examensnämnden i form av anpassning av examinationen till den nya lagen och förordningen samt till de krav som samhällsförändringarna ställer på translatorsauktoriseringen. Vid nästan varje examinationstillfälle har det kommit fram olika problem vid det konkreta genomförandet av examinationen, problem som man inte kunnat beakta vid lagstiftningen. Med hjälp av experterna i examensnämnden och Utbildningsstyrelsens jurister har dock problemen kunnat lösas på bästa sätt. Det föreligger således ett behov av att revidera den gällande lagen och förordningen. I det stora hela har övergången till den nya formen av examination gått smidigt.

Vid planeringen av den nya examinationen fanns det förhoppningar om att de nya språken i Finland skulle få fler auktoriserade translatorer genom examensreformen. Tyvärr har denna förhoppning hittills inte infriats i önskad omfattning vilket bland annat beror på att det för många invandarspråk saknas såväl en grundläggande översättarutbildning i invandarspråk som en kodifierad terminologi till och från finska.

KÄLLFÖRTECKNING

LITTERATUR OCH ELEKTRONISKA KÄLLOR

Ahava, A. 2017. Tutkinnon suorittajan näkökulma auktorisoidun kääntäjän tutkintoon (suomi-englanti). Teoksessa T. Leblay (toim.) *Auktorisoidun kääntäjän tutkinnon historiaa ja nykypäivää*. Helsinki: Opetushallitus.

Käsikirja 2014. Auktorisoidun kääntäjän tutkinto. Toimintaohjeet tutkintotehtävien arvioijalle 2014. Helsinki: Opetushallitus.

Leblay, T. 2017. Auktorisoidun kääntäjän tutkinnon kehittämistyöstä. T. Leblay (toim.) *Auktorisoidun kääntäjän tutkinnon historiaa ja nykypäivää*. Helsinki: Opetushallitus.

Utbildningsstyrelsen 2012. *Examensgrunderna för auktoriserad translator* [online]. Tillgänglig på: http://www.oph.fi/download/142945_ruonetauktorisoiokaanttutkinnpusterustet2012.pdf.

Utbildningsstyrelsen 2014. *Examensinnehållet* [online]. Tillgänglig på: http://www.oph.fi/utbildning_och_examina/auktoriserade_translatorer/examensinnehallet

OFFICIELLA KÄLLOR

Lag om auktoriserade translatorer (1148/1988).

Lag om auktoriserade translatorer (1231/2007).

Lag om edsvurna translatorer (191/1967).

Statsrådets förordning om edsvurna translatorer (510/1967).

Statsrådets förordning om auktoriserade translatorer (626/1989).

Statsrådets förordning om auktoriserade translatorer (1232/2007).

TÄHÄNASTISTEN SUOMALAISTEN KÄÄNTÄJÄTUTKINTOJEN VERTAILUA

Johdanto

Oikeutta laillisesti pätevien käännösten laatimiseen on Suomessa säädelty lailla vuodesta 1967 alkaen. Tuolloin tuli voimaan laki valantehneistä kielenkääntäjistä (191/1967). Lakia tarvittiin, koska kääntäjien hyväksymisen käytännöt olivat epäyhtenäisiä: kääntäjänä toimimisesta antoivat määräyksiä maistraatit, kääntäjiä hyväksyi hakemuksesta Keskuskauppakamari ja lisäksi kääntäjiä toimi virkamiehinä (Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi valantehneistä kielenkääntäjistä Kielenkääntäjätoimikunnan mietinnön 1983 mukaan). Samaan aikaan aloitettiin myös kääntäjien koulutus kieli-instituuteissa, jotka perustettiin Turkuun ja Tampereelle (1966), Savonlinnaan (1968) ja Kouvolaan (1971) (Kieli-instituuttien valvontalautakunnan mietintö 1977).

Keskuskauppakamarin kääntäjäjärjestelmä oli voimassa vuoteen 1989 asti. Laki valantehneistä kielenkääntäjistä korvattiin vuonna 1989 lailla virallisista kääntäjistä (1148/1988) ja tämä puolestaan vuonna 2008 lailla auktorisoiduista kääntäjistä (1231/2007). Järjestelmää on siis uudistettu noin kahdenkymmenen vuoden välein. Samalla on muutettu myös kääntäjä-nimikkeeseen liitettyä määrettä (valantehnyt – virallinen – auktorisoitu).

Tässä artikkelissa vertaillaan eri aikoina Suomessa voimassa olleita kääntäjien auktorisoinnin järjestelmiä ja niiden kehitystä. Järjestelmistä on katsaus myös Kaarina Hietasen väitöskirjassa *Virallinen kääntäjä paljon vartijana. Ammattitoiminnan ja auktorisointimenettelyn yhteensovittamisen haaste* (Hietanen 2005), ja tällä hetkellä käytössä olevaa järjestelmää kuvataan englanniksi Salmen ja Penttilän (2013) artikkelissa.

Keskuskauppakamarin hyväksymät kielenkääntäjät (KHK)

Vuosina 1953–1989 oli voimassa asetukseen perustunut järjestelmä, jonka puitteissa Keskuskauppakamari hyväksyi vaatimukset täyttäviä kääntäjiä vastaamaan ensi sijassa erilaisiin elinkeinoelämän käännöstarpeisiin (SKTL 2014).

Keskuskauppakamarilla oli kauppakamariasetuksen mukaan oikeus ”hyväksyä kielenkääntäjiä, tilintarkastajia ja muita puolueettomia asiantuntijoita suorittamaan taloudelliseen toimintaan liittyviä tehtäviä sekä vahvistaa tällaisia henkilöitä varten ohjesäännöt ja valvoa heidän toimintaansa” (Rissa-Anttilainen 1985, 26). Oikeutta anottiin lomakemuotoisella hakemuksella. Hakemukset käsitteli ja hyväksyi kielenkääntäjälautakunta, johon kuului kieltenopetuksen ja elinkeinoelämän edustajia. KHK-kielenkääntäjältä vaadittiin opinnäyte kyseisestä kielestä sekä elinkeinoelämään liittyvien tekstien asiantuntemusta. Oikeudet saattoi saada suomesta tai ruotsista vieraaseen kieleen ja päinvastoin. Oikeus uusittiin vuosittain siihen saakka, kunnes kääntäjä täytti 70 vuotta; kääntäjien tuli toimittaa vuosittain tammikuussa ”tiedot suorittamiensa käännösten laajuudesta”. (Rissa-Anttilainen 1985, 26–27.) Järjestelmä lakkautettiin vuonna 1988, ja oikeuksien voimassaolo päättyi 31.1.1989 (Hietanen 2005).

Valantehneen kielenkääntäjän tutkinto

Vuonna 1967 voimaan tullut valantehneen kielenkääntäjän tutkinto oli opetusministeriön ja oikeusministeriön hallinnoima kielitutkinto, jossa suoritettiin yleiskielen ja erikoisalan käännökset erikseen. Tutkinnoista olivat vastuussa tutkintolautakunnat, jotka toimivat opetusministeriön alaisuudessa, ja oikeuden toimia valantehneenä kielenkääntäjänä myönsi oikeusministeriö. Tutkintolautakunnat oli jaettu kielittäin. Pysyviä tutkintolautakuntia oli seitsemän, yksi kullekin seuraavista kielistä: suomi, ruotsi, englantia, espanja, ranska, saksa ja venäjä. Lisäksi asetettiin ylimääräisiä lautakuntia muille kielille tarpeen mukaan. Pysyvien lautakuntien toimikausi oli kolme vuotta. (Kielenkääntäjätoimikunnan mietintö 1983, i.)

Tutkinto oli kaksiosainen: ensin suoritettiin ns. yleistutkinto, jossa käännettiin yleiskielinen teksti, joka ei edustanut mitään erityistä erikoisalaa. Yleistutkinnon suorittanut valantehnyt kielenkääntäjä saattoi lisäksi suorittaa erityistutkinnon jollakin ammatillisella erikoisalalla, joita olivat laki, talous ja tekniikka. Tutkinto suoritettiin kaksi tuntia kestävässä käännöskokeessa, ja käännökset oli tehtävä ilman apuvälineitä. Tutkinnon saattoi halutessaan suorittaa saman päivän aikana kahdessa kieliparissa. (Kielenkääntäjätoimikunnan mietintö 1983.)

Erityistutkintoja suoritettiin vain joissakin kielissä ja niissäkin vähän: yhteensä 191 kääntäjää ja 243 kieliparia valantehneen kielenkääntäjän tutkinnon koko voimassaolon aikana (Hietanen 2005), kun yleistutkinnon kokelaiden määrä oli 600–800 vuosittain. Erityistutkintojen suorituspäättämisen vähäisyyden syitä olivat mahdollisesti se, että tutkintomahdollisuus ei ollut yleisesti tiedossa, ja se, että voimassa olleessa lainsäädännössä ei rajoitettu yleistutkinnon suorittaneen valantehneen kielenkääntäjän oikeutta vahvistaa myös erikoisalan käännöksiä. Erityistutkinto oli lisäksi kalliimpi kuin yleistutkinto: esimerkiksi vuonna 1983 kaksisuuntainen yleistutkinto maksoi 145 markkaa ja kaksisuuntainen erityistutkinto 40 markkaa. (Kielenkääntäjätoimikunnan mietintö 1983.)

Kunkin kielen tutkintolautakunnan puheenjohtajana toimi kyseisen kielen opettaja (yliopistossa, korkeakoulussa tai kieli-instituutissa), ja jäsenenä oli kunkin tutkintoon sisältyvän erikoisalan eli lain, talouden ja tekniikan asiantuntija; lain asiantuntijan tuli olla suorittanut lainopillinen loppututkinto. Jokaisella jäsenellä oli henkilökohtainen varamies. Lautakunnat vastasivat sekä käännöstehtävien laatimisesta että arvioinnista. Vieraasta kielestä suomeen tai ruotsiin käännettävien tekstien pituus oli 45 konekirjoitusriviä, suomesta tai ruotsista vieraisiin kieliin käännettävien tekstien pituus 33 riviä. Lautakunnilla oli yhteinen sihteeri, joka hoiti tehtävänsä oman työnsä ohella. (Kielenkääntäjätoimikunnan mietintö 1983.)

Valantehneen kielenkääntäjän tutkintoon sisältyi se, että tutkinnon läpäissyt kääntäjä vannoi suullisesti valan tai antoi sitä vastaavan vakuutuksen alioikeudessa ennen valantehneen kielenkääntäjän arvon hakemista (Kielenkääntäjätoimikunnan mietintö 1983).

Tutkinnon suorittamisen lisäksi valantehneen kielenkääntäjän arvoa oli mahdollista hakea johonkin kielipariin myös, jos oli valmistunut kääntäjäksi kieli-instituutista ja suorittanut siellä kyseisen kieliparin loppukokeen käännöksen parhain mahdollisin arvosanoin (Kielenkääntäjätoimikunnan mietintö 1983). Kieli-instituuteissa saattoi opiskella englannin, ranskan, ruotsin, saksan ja venäjän kääntämistä. Koulutukseen sisältyi kahden vieraan kielen kääntämisen ja tulkkauksen opintoja. Koulutus kesti aluksi kaksi ja myöhemmin kolme vuotta. Ranskan opinnot kestivät kuitenkin neljä vuotta, sillä niihin sisältyi vuoden mittainen esivalmennuskurssi. Myös venäjän opinnot oli mahdollista aloittaa esivalmennuskurssilla. (Kieli-instituuttien valvontalautakunnan mietintö 1977.)

Opintojen lopuksi suoritettiin loppukokeet. Loppukokeen käännöskokeessa opiskelijan oli käännettävä suomesta pääkieleensä sekä pää- ja sivukielestään suomeen. Käännökset tehtiin sekä yleiskielisestä tekstistä että erikoisalan tekstistä. (Gambier 2006.) Valantehneen kielenkääntäjän oikeuden saattoi siis opintojen perusteella saada joko yleiskielen käännöksiin tai erikoisalan käännöksiin sekä vieraasta kielestä suomeen tai suomesta vieraaseen kieleen (Kielenkääntäjätoimikunnan mietintö 1983).

Kieli-instituutit olivat yksityisiä valtionapulaitoksia, jotka omisti joko kunta tai säätiö (Kieli-instituuttien valvontalautakunnan mietintö 1977). Kieli-instituuteilla oli valvontalautakunta, joka koordinoi niiden opetusohjelmia ja loppukokeita sekä kokeiden arviointiperusteita (Kielenkääntäjätoimikunnan mietintö 1983).

Kieli-instituutit ja samalla niiden loppukokeet lakkautettiin, kun kääntäjänkoulutus vuonna 1981 siirrettiin yliopistoihin eikä vastaavanlaisia loppukokeita sisältynyt yliopistokoulutukseen. Tämä oli yksi syy siihen, että valantehneen kielenkääntäjän lainsäädäntöä oli uudistettava: mahdollisuus saada valantehneen kielenkääntäjän arvo kieli-instituutin loppukokeen perusteella oli mainittu laissa (Hietanen 2005). Valantehneen kielenkääntäjän tutkinnossa ilmenneitä ongelmia

kartoittamaan ja tutkintoa uudistamaan koottiin vuonna 1981 toimikunta, jonka puheenjohtajana oli ranskan kielen professori Lauri B. Lindgren ja jäseninä asiantuntijoita kielten, lainsäädännön ja kääntämisen alalta. Toimikunnan tehtävä oli lisäksi kartoittaa valantehneiden tulkkien tarve. Toimikunta kuuli Keskuskauppakamarin ja tulkkien edustajia sekä valantehneiden kielenkääntäjien tutkintolautakuntien sihteeriä. (Kielenkääntäjätoimikunnan mietintö 1983.)

Virallisen kääntäjän tutkinto

Laki virallisista kääntäjistä tuli voimaan 1.8.1989. Uudessa laissa tutkintolautakuntia oli vain yksi; se siirtyi toimimaan opetusministeriön alaisuuteen ja Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen (Kotus) yhteyteen. Sille tuli kokopäivätoiminen sihteeri, joka oli tutkimuskeskuksen virkamies. (Opetusministeriö 2005; Laki virallisista kääntäjistä 1148/1988, Asetus virallisista kääntäjistä 626/1989.)

Tutkintotehtävien sisältö muuttui vain hieman. Erilliset yleiskielen ja erikoisalan kielen tutkinnot poistettiin, ja tutkinto sisälsi sekä yleiskielen että erikoisalan käännöskokeen. Jälkimmäinen suoritettiin lain ja hallinnon, kaupan ja talouden, lääketieteen ja biologian tai tekniikan ja teollisuuden alalta. Alkuvaiheessa lääketieteen ja biologian sekä tekniikan ja teollisuuden erikoisalat olivat yhdistettyinä luonnontieteet ja niiden sovellukset -aihepiiriin. Sekä yleiskielen että erikoisalan aihepiiriin tehtävän pituus oli 30 riviä, rivin pituus keskimäärin 65 lyöntiä. (Opetusministeriö 2005.) Käännökset kirjoitettiin edelleen käsin, mutta kokeessa sai nyt käyttää kirjallisia apuvälineitä (Toivakka 1990). Virallisen kääntäjän oikeus oli voimassa siihen asti, kunnes virallinen kääntäjä täytti 70 vuotta.

Mahdollisuus hakea virallisen kääntäjän oikeutta kieli-instituutin opintojen perusteella poistettiin, eikä sitä tarjottu myöskään yliopistojen kääntäjänkoulutuksen perusteella. Tätä perusteltiin Hietasen (2005) mukaan sillä, että koulutuksessa ei enää ollut yhteisiä loppukokeita eikä valvontalautakuntaa. Mahdollisuus oikeuden hakemiseen opintojen perusteella poistui täysin, vaikka lain valmisteluvaiheessa vedottiin Ruotsin ja Tanskan järjestelmiin, joissa vastaavanlaisia mahdollisuuksia auktorisointiin koulutuksen perusteella oli.

Oikeus toimia valantehneenä kielenkääntäjänä oli voimassa kolme vuotta sen jälkeen, kun laki virallisista kääntäjistä oli tullut voimaan. Saman lain nojalla kaikille valantehneille kielenkääntäjille voitiin myöntää oikeus toimia virallisena kääntäjänä, jos he vain täyttivät muut lain asettamat yleiset edellytykset. Virallisen kääntäjän tutkinnossa valaa ei enää käyty vannomassa oikeudessa, vaan sen korvasi kirjallisesti annettu vakuutus. (Laki virallisista kääntäjistä 1148/1988.)

Tutkintolautakunnan jäseneksi voitiin valita ”asianomaisen kielen opettaja korkeakoulussa taikka kääntäjän ammatissa toimiva tai muu tehtävään sopiva kyseistä kieltä hallitseva henkilö” (Asetus virallisista kääntäjistä 626/1989, 1 §).

Jäsenet olivat kielten professoreita tai lehtoreita siten, että edustettuina olivat kaikki suomalaiset yliopistot ja seuraavat kielet: suomi, ruotsi, englantia, espanja, ranska, saksa ja venäjä. Lautakunnan jäsenet laativat ja arvioivat edustamansa kielen kokeen käännöstehtävät, mutta lisäksi mainittujen kielten erikoisaloissa sekä muissa tutkintokielissä käytettiin apuna laatija-arvioijia, joita kutsuttiin nimikkeillä asiantuntija ja apujäsen. Jokaisen käännöksen arvioi kaksi arvioijaa: kyseisen erikoisalan asiantuntija sekä syntyperäinen vieraan kielen puhuja. Suomen- ja ruotsinkielisten lähdetekstien laatimisvuoro kiersi kieliryhmältä toiselle vuorottain.

Käytännössä tutkintolautakunnan jäsenistä ja apujäsenistä suurin osa oli kielten tai filologian oppiaineiden opettajia tai professoreita; ammatissa toimivia kääntäjiä ja kääntäjien kouluttajia oli vähän. Lautakunnan varapuheenjohtajana toimineen ranskan kielen emeritusprofessorin Lauri Lindgrenin ranskan ryhmälle 22.11.1999 lähettämässä kirjeessä mainitaan: ”ranskan ryhmä on ainoa, jossa kääntämisen opetuksen edustus on merkittävä”. Tällä hän viittasi siihen, että ryhmässä oli kaksi kääntämisen ja tulkkauksen lehtoria sekä ranskan kielen professori, joka aiemmin oli toiminut kääntäjien kouluttajana.

Olin itse mukana ranskan ryhmässä vuosina 2002–2007 lääketieteen erikoisalan tehtävien laatijana ja arvioijana. Käännöstehtävien arviointikriteerit koostuivat viidestä virheluokasta, ja virheistä annettiin miinus pisteitä (1–2, 2–4 tai 6–9 pistettä virheluokasta ja virheen vakavuudesta riippuen). Arvioijan tehtävään ei järjestetty varsinaista koulutusta, mutta olin saanut tutkintolautakunnan sihteerin lautakunnan jäsenille ja apujäsenille 25.10.2002 lähettämän kirjeen, jonka liitteenä olivat kokeiden arvosteluperiaatteet ja pisteytys. Minua perehdyttivät tehtävään kollegani, lääketieteen ranskan arvioijana aiemmin toiminut ranskan kääntämisen lehtori Turun yliopistosta, sekä tekniikan ranskan tekstien laatijana ja arvioijana toiminut toinen kollegani. Opiskellessani Turun yliopistossa kääntäjäksi (1986–1994) pääaineeni oli ranska ja kääntämisen erikoisalanana lääketiede ja työskentelin tuolloin ranskan kääntämisen assistenttina; en ollut virallinen kääntäjä enkä kääntänyt lääketieteen tekstejä opintojeni jälkeen.

Kääntäjät kritisoivat pinnallisesti uudistettua tutkintoa, mistä osoituksena on kuusi mielipidekirjoitusta Suomen kääntäjien ja tulkkien liiton julkaisemassa Kääntäjä-lehdessä tammi-huhtikuussa 1991. Lehteen kirjoittaneet kääntämisen asiantuntijat pitivät muutosta pelkästään hallinnollisena: käännöskokeissa käytettäviä tekstejä ei ollut rajattu asiakirjakääntämiseen, joka kuitenkin on se ala, jota varten virallisen tai auktorisoidun kääntäjän status vaaditaan. Lisäksi lautakunnassa ei ollut kääntämisen käytännön eikä kääntäjien koulutuksen edustajia, tutkinnon suhdetta kääntäjien yliopistokoulutukseen ei ollut määritelty eikä tutkinnossa testattu kääntäjän ammatissa toimimisen edellytyksiä (Betcke 1990; Betcke & Hietanen 1991). Toinen kääntäjien kouluttaja puolestaan esitti kritiikkiä tutkintolautakunnan jäsenen Pentti Toivakan (1990) lehdessä aiemmin kuvailemiin arviointikriteereihin (Vienne 1991).

Tutkintoa puolustivat ammattikäntäjät, jotka totesivat: ”on syytä olla iloinen, että maassamme on edes nykyisenlainen virallisen käntäjän tutkinto” (Kivelä & Karsten 1991). Heidän loppukaneetissaan kuitenkin annettiin ymmärtää, että hyväksi käntäjäksi tuleminen edellytyksinä ovat synnynnäiset lahjat sekä kään-
nöstöytä tekemällä hankittu kokemus. Tämä sai käntämisen opiskelijat (Niemi-
nen, Huttunen & Roti 1991) muistuttamaan, että käntäjäksi voi tulla myös koulu-
tuksen kautta, sillä käntäjiä oli tuolloin Suomessa koulutettu jo 25 vuoden ajan,
ja että uudistuneessa tutkinnossa ei otettu huomioon yliopistokoulutuksen kautta
saavutettavaa osaamista. Esitettyyn kritiikkiin palasi vielä Chesterman (2001)
esittäessään ehdotuksen uudenlaisiksi arviointikriteereiksi.

Virallinen käntäminen oli muutenkin esillä alkuvuoden 1991 Käntäjä-lehdissä:
Helmikuun 1991 lehdessä julkaistiin suositus käännösten vahvistusmenette-
lyksi, ilmoitus seuraavasta tutkinnosta ja tutkintolautakunnan ehdotuksia termin
”virallinen käntäjä” vastineiksi seitsemällä eri kielellä. Huhtikuun lehdessä oli
SKTL:n asiatekstikäntäjien jaoston suositus virallisen käntäjän leimasta sekä
kommentti nimikkeen englanninkielisestä vastineesta (Hinkkanen 1991).

Virallisen käntäjän tutkintoa käsitteli myös Kaarina Hietasen väitöskirja (2005),
jossa verrattiin suomalaista tutkintoa Ruotsissa ja Saksassa käytössä oleviin
tutkintojärjestelmiin ja tarkasteltiin tutkinnon toimivuutta mm. virallisille käntä-
jille tehdyn kyselyn avulla. Kyselyllä kartoitettiin, keitä viralliset käntäjät ovat ja
millaisia käännöstöitä he tekevät. Kyselyn vastaajilta myös tiedusteltiin, kuinka he
toivoisivat, että virallisen käntäjän tutkintoa kehitettäisiin. Koko kyselyyn vastasi
95 virallista käntäjää; heistä 47 vastasi tutkinnon kehittämiskysymykseen ja vain 3
oli tutkintoon tyytyväisiä. Eniten parannusehdotuksia kirvoittivat lehtiartikkeleiden
käyttäminen koeteksteinä, suoritussympäristö (kännöksen kirjoittaminen käsin
ilman asianmukaisia apuvälineitä) ja kokeen arvioijien asiantuntemus pikemminkin
kielen kuin käntämisen alalla. Lautakunnalta toivottiin myös enemmän ohjeis-
tusta ja tiedottamista. (Hietanen 2005.)

Auktorisoidun käntäjän tutkinto

Edellä esitettyjen epäkohtien lisäksi lisääntyvä kansainvälinen asiakirjaliikenne,
virallisten kännösten tarve maahanmuuttajakielissä, tutkinnon epäsojivuus
Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen toimenkuvaan ja 70 vuoden yläikäraja
virallisena käntäjänä toimimiselle olivat perusteluja sille, että tutkintoa ja
virallisista käntäjistä annettua lakia ryhdyttiin uudistamaan (Hallituksen esitys
Eduskunnalle laiksi auktorisoiduista käntäjistä 2007). Uudistuksen suunnittelu
alkoi opetusministeriön alaisuudessa vuosina 2004–2005 toimineesta työryh-
mästä, jossa olivat edustettuina virallisten käntäjien tutkintolautakunta, Kotus,
Opetushallitus, oikeustieteen osaaminen sekä käntäjät ja käntäjien kouluttajat.
Työstä julkaistiin *Viralliset käntäjät työryhmän muistio* (Opetusministeriö 2005).
Siinä ehdotettiin tutkinnon kehittämistä niin, että siinä osoitetaan paremmin käy-

tännössä tarvittavaa ammattitaitoa, oikeuden muuttamista määräaikaiseksi (5 vuotta) sekä lautakunnan tehtävien ja kokoonpanon uudistamista. Tutkinto ehdotettiin siirrettäväksi Opetushallitukseen.

Käytännön uudistustyö ja uuden lain hahmotteleminen alkoivat Opetushallituksen työryhmässä, jossa oli, samoin kuin edellisessä työryhmässä, edustettuina kääntäjiä, viranomaisia, kääntäjien kouluttajia sekä virallisten kääntäjien tutkintolautakunta. Kääntäjien edustajat tulivat Suomen kääntäjien ja tulkkien liitosta sekä Kääntäjien ammattijärjestöstä (nykyisin Käännösalan ammattilaiset KAJ). Kouluttajat kutsuttiin mukaan kääntäjiä kouluttavista yliopistoista (Helsinki, Joensuu, Tampere, Turku, Vaasa) siten, että tärkeimmät koulutuksessa mukana olevat vieraat kielet (englanti, espanja, ranska, ruotsi, saksa ja venäjä) olivat edustettuina. Viranomaisia edustivat opetusministeriön juristi ja työryhmän puheenjohtajana toiminut Opetushallituksen virkamies, ja virallisten kääntäjien tutkintolautakuntaa sen sihteeri. Myös kaksi yliopistojen edustajista oli aiemmin ollut mukana virallisten kääntäjien tutkintolautakunnan työssä. Työryhmä kokoontui vuoden 2007 maaliskuusta vuoden 2008 huhtikuuhun (ks. tarkemmin T. Leblayn artikkeli tässä julkaisussa).

Laki auktorisoiduista kääntäjistä tuli voimaan 1.1.2008. Tutkinto järjestetään nyt Opetushallituksessa, ja tutkintolautakunta koostuu kääntäjistä, kääntäjien kouluttajista ja auktorisoidun kääntäjän palveluita käyttävistä viranomaisista. Lautakunnalla on sihteeri, Opetushallituksen virkamies, jonka työajasta puolet koostuu lautakunnan asioiden hoidosta. Tutkintotehtäviä laativat ja arvioivat lautakunnasta erilliset arvioijat, jotka koulutetaan tehtäväänsä. Arvioijissa on mukana sekä kääntäjiä että kääntäjien kouluttajia.

Auktorisoidun kääntäjän tutkinnossa on kolme osaa: kääntäjän ammattitaitoa ja auktorisoituun kääntämiseen liittyvän lainsäädännön tuntemusta mittaava monivalintatehtävä sekä kaksi käännöstehtävää, joista toinen liittyy lain ja hallinnon erikoisalaan ja toinen valitaan seuraavien erikoisalojen joukosta: koulutus, lääketiede, talouselämä tai tekniikka. Käännöstehtävät tehdään tietokonetta ja kääntäjän moderneja apuvälineitä (ei kuitenkaan käännösmuisteja tai konekääntämistä) apuna käyttäen. (Opetushallitus 2012.) Käännettävien tekstien pituus on noin 2000 merkkiä sisältäen välilyönnit.

Auktorisoidun kääntäjän oikeus on mahdollista saada myös korkeakoulututkinnon perusteella tutkintoon sisältyvässä kieliparissa vieraasta kielestä äidinkielen tai A-työkieleen, jos tutkinnon suorittanut on opiskellut maisteritasolla pää- tai sivuaineena kyseisen kielen kääntämistä ja suorittanut opinnoissaan vähintään kuuden opintopisteen laajuiset auktorisoidun kääntämisen opinnot (Laki auktorisoiduista kääntäjistä 1231/2007; Valtioneuvoston asetus auktorisoiduista kääntäjistä 1232/2007; ks. myös Salmi & Kinnunen 2015).

Lopuksi

Laillisesti pätevien käännösten tekemiseen valtuuttava tutkinto on kehittynyt kielitestistä kääntämisen tutkinnoksi, jolla mitataan nyt myös kääntäjänä toimimisen osaamista. Tutkinnon suoritustapa vastaa aiempaa paremmin todellista käännöstilannetta, jossa tutkinnon suorittajalla on mahdollisuus käyttää tarvittavaan kirjallisia ja sähköisiä apuvälineitä. Tutkinnon arvioijien taitoa ylläpidetään kolme kertaa vuodessa järjestettävissä Opetushallituksen seminaareissa. Auktorisoidun kääntäjän oikeus on jälleen mahdollista saada myös kääntäjänkoulutuksen perusteella. Virallisen kääntäjän tutkintoa kritisoineet voivat olla tyytyväisiä uudistukseen. Kehittämistä on toki edelleen, mutta siihen on myös hyvät edellytykset, sillä tutkintolautakunta saa vuosittain palautetta järjestelmässä toimivilta arvioijilta seminaareissa ja tutkinnon suorittajilta tutkintotilanteesta.

LÄHTEET

KIRJALLISUUS JA VERKKOLÄHTEET

Betcke, P. 1991. Virallinen on taas ajankohtainen... *Kääntäjä – Översättaren* 1, 10.

Betcke, P. & K. Hietanen 1991. Kommentteja lakiin ja asetukseen virallisista kääntäjistä. *Kääntäjä – Översättaren* 1, 10.

Chesterman, A. 2001. Polemiikkia virallisen kääntäjän kokeesta. *Kääntäjä – Översättaren* 9, 10.

Gambier, Y. 2006. Formation en traduction et interprétation. Turun yliopiston ranskan kääntämisen ja tulkkauksen oppiaineen [www-sivuilla julkaistu teksti](http://www.sivuilla.julkaistu).

Hietanen, K. 2005. *Virallinen kääntäjä paljon vartijana. Ammattitoiminnan ja auktorisointimenettelyn yhteensovittamisen haaste* [online, luettu 19.2.2017]. Tampere: Tampereen yliopisto, Kieli- ja käännöstieteiden laitos. Saatavilla: <http://urn.fi/urn:isbn:951-44-6436-2>.

Hinkkanen, S. 1991. The English Equivalent of Viraralline [sic] kääntäjä. *Kääntäjä – Översättaren* 4, 2.

Kielenkääntäjätoimikunnan mietintö 1983. Komiteamietintö 1983: 26. Helsinki: Opetusministeriö.

Kieli-instituuttien valvontalautakunnan mietintö kieli-instituuttien aseman ja kääntäjätutkinnon uudistamisesta 1977. Komiteamietintö 1977: 34. Helsinki: Opetusministeriö.

Kivelä, P. & K. Karsten 1991. Työnsä jäljestä kääntäjä tunnetaan! *Kääntäjä – Översättaren* 2, 4.

Leblay, T. 2017. Virallisen kääntäjän tutkinnosta auktorisoidun kääntäjän tutkinnoksi. Teoksessa T. Leblay (toim.) *Auktorisoidun kääntäjän tutkinnon historiaa ja nykypäivää*. Helsinki: Opetushallitus.

Nieminen, L., T. Huttunen & L. Roti 1991. Vielä virallisen kääntäjän tutkinnosta... *Kääntäjä – Översättaren* 4, 2.

Opetushallitus 2012. *Auktorisoidun kääntäjän tutkinnon perusteet*. Opetushallituksen määräykset ja ohjeet 2012: 40. Helsinki: Opetushallitus.

Opetusministeriö 2005. *Viralliset kääntäjät työryhmän muistio* [online, luettu 19.2.2017]. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2005:35. Saatavilla: http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2005/Viralliset_kaantajat_-tyoryhman_muistio.html?lang=fi&extra_locale=fi.

Rissa-Anttilainen, S. 1985. Keskuskauppakamarin hyväksymä kielenkääntäjä (KHK). *Juhla-Kääntäjä – Jubileums-Översättaren*, 9, 26–27.

Salmi, L. & A. Penttilä 2013. The System of Authorizing Translators in Finland. Teoksessa D. Tsagari & R. van Deemter (toim.) *Assessment Issues in Language Translation and Interpreting*, 115–130. Frankfurt am Main: Peter Lang GmbH.

Salmi, L. & T. Kinnunen 2015. Training Translators for Accreditation in Finland. *The Interpreter and Translator Trainer*, 9(2), 229–242.

SKTL 2014. Mitä ovat viralliset ja valantehneet kääntäjät? [online; luettu 19.2.2017]. Saatavilla: http://www.sktl.fi/kaantaminen_ja_tulkkaus/auktorisoitu-kaantaminen/mita-ovat-viralliset-ja-valanteh/.

Toivakka, P. 1990. Virallisen kääntäjän kokeen arvostelusta. *Kääntäjä – Översättaren* 6, 10.

Vienne, J. 1991. Virallisen kääntäjän kokeesta. *Kääntäjä – Översättaren* 1, 11.

VIRALLISLÄHTEET

Asetus virallisista kääntäjistä (626/1989).

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi valantehneistä kielenkääntäjistä (HE 26/1967).

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi auktorisoiduista kääntäjistä (HE 39/2007).

Laki auktorisoiduista kääntäjistä (1231/2007).

Laki valantehneistä kielenkääntäjistä (191/1967).

Laki virallisista kääntäjistä (1148/1988).

Valtioneuvoston asetus auktorisoiduista kääntäjistä (1232/2007).

OSA II

Auktorisoidun kääntäjän tutkinnon
arviointi ja tehtävien laadinta

LAIN JA HALLINNON KÄÄNNÖSTEHTÄVÄT ENGLANNIN KIELESSÄ

Johdanto

Auktorisoidun kääntäjän tutkinnossa voi valita käännettäväksi yhden erikoisalan, jonka haluaa suorittaa (kauppa, koulutus, lääketiede, tekniikka), mutta lain ja hallinnon käännöstehtävä on pakollinen kaikille kokeeseen osallistujille. Olen toiminut lain käännöstehtävien valitsijana englannista suomeen ja vuodesta 2008 lähtien ensimmäisenä arvioijana käännöksissä englannista suomeen ja toisena arvioijana suomesta englantiin. Tässä artikkelissa kerron kokemuksistani tästä työstä.

Käsittelen sitä, millaisia tekstejä koeteksteiksi on valittu ja millaisia käännösongelmia ne sisältävät, mitä asioita odotan kokeeseen tulevan hallitsevan, mihin kiinnitän huomiota tekstejä arvioidessani ja mikä tekee erityisesti englanninkielisistä lakiteksteistä vaikeita. Annan esimerkkejä siitä, millaisia vaikeita kohtia kokeissa tyyppisesti on ollut ja miten ammattimainen kääntäjä olisi voinut selvittää ne. Tarkastelen vuoden 2013 kokeen lain tekstejä kummassakin käänno-suunnassa antamieni virhepisteiden pohjalta, mutta otan esimerkkejä muidenkin vuosien lain teksteistä.

Englanti on tutkinnon suosituimpia kieliä, mutta käännosten taso on kirjavaa ja hyväksymisprosentti pieni. Kokelailla saattaa olla väärä käsitys auktorisoidun kääntäjän kokeesta ja sen vaatimustasosta. Arvioin muidenkin alojen käännoksiä, ja lakiin verrattuna olen antanut niistä vähemmän virhepisteitä, joten lain osio on erityisen vaikea kokelaille, huolimatta kaiken auktorisoidun kääntämisen yleisestä juridisesta luonteesta. Vanhat tutkintotehtävät ovat nähtävillä Opetushallituksen sivuilla, joten tekstien hankaluuden ei pitäisi tulla yllätyksenä. Myös muiden alojen teksteissä on ollut lain ja hallinnon alaan liittyviä käännoongelmia (esimerkiksi vuoden 2013 koulutuksen teksteissä). Tämä artikkeli selvittää, mitä oletan kokeilaan tietävän lain erikoisalan tekstin ammattimaisesta kääntämisestä.

Tekstit, osanottajat, hyväksytyt ja virhepisteet

Olen koonnut taulukoihin 1 ja 2 kokeissa käytetyt lain tekstit, niistä antamieni virhepisteiden vaihteluvälin ja hyväksymieni käännosten määrän. Ennen asiakirjan nimeä on koodi, jota käytän artikkelissa viitatessani tekstiin.

TAULUKKO 1. LAIN TEKSTIT, JOISSA TOIMIN ENSIMMÄISENÄ ARVIOIJANA (ENGLANNISTA SUOMEEN)

Vuosi	Asiakirja	Koke- laita	Hyväksyttäväksi esittämäni kään- nokset (%)	Antamieni kokonaisvirhe- pisteiden vaihtelu- väli (keskiarvo)
2008	EN1: Anti-gazumping agreement	30	11 (37 %)	9–75 (33)
2010	EN2: Non-disclosure agreement	26	3 (12 %)	13–81 (44)
2012	EN3: First codicil to the last will and testament of JM	25	2 (8 %)	18–103 (51)
2013	EN4: Durable general power of attorney	9	0 (0 %)	48–133 (87)
2014	EN5: Translation workspace subscription agreement	9	2 (22 %)	9–203 (89)
2015	EN6: Power of attorney	8	1 (13 %)	23–148 (67)
Kaikki		107	19 (18 %)	9–203 (52)

TAULUKKO 2. LAIN TEKSTIT, JOISSA TOIMIN TOISENA ARVIOIJANA (SUOMESTA ENGLANTIIN)

Vuosi	Asiakirja	Koke- laita	Hyväksyttäväksi esittämäni kään- nokset (%)	Antamieni kokonaisvirhe- pisteiden vaihte- luväli (keskiarvo)
2009	SU1: Helsingin hovioikeuden päätös 2008:13: Suomen asianajajaliitto valvontalautakunta 13.12.2007	28	9 (32 %)	10–85 (32)
2011	SU2: Korkeimman oikeuden ennakkopäätös 2011:59: Lapsen huolto ja tapaamisoikeus	20	0 (0 %)	34–151 (69)
2012	SU3: Posion kunnan perusturvalautakunnan kokouspöytäkirja 24.2.2011: 22 § Selvityspyyntö lastensuojelulain määräaikojen toteutumisesta	15	6 (40 %)	15–96 (42)
2013	SU4: Varsinais-Suomen käräjäoikeus, 2. osasto, tuomio 12/6804 6.3.2012 L 11/23118: Yhtiökokouksen päätöksen moittim, as.oy	23	1 (4 %)	15–217 (85)
2014	SU5: Ohjeita rikesakkomääräyksen saaneelle	19	1 (5 %)	42–208 (108)
2015	SU6: Kutsu perunkirjoitukseen	14	1 (7 %)	25–99 (58)
Kaikki		119	18 (15 %)	10–217 (65)

Yleisesti ottaen toisena kahdesta kokeen lain ja hallinnon osion arvioijasta tutkintolautakunnalle hyväksyttäväksi esittämieni käännosten määrä on vähentynyt ja antamieni virhepisteiden määrä kasvanut. Ensimmäisissä kokeissa oli huomattavasti enemmän osanottajia ja hyväksytyjä kuin myöhemmissä. Tämä johtunee siitä, että auktorisoidun kääntäjän tutkinnon alkaessa ensimmäisiin uudentyyppeihin kokeisiin oli tulossa monia ammattikäntäjiä. Myös pisteytys on muuttunut hiukan vaikkakaan ei merkittävästi vuosien varrella. Tekstien vaikeuskin tietysti vaihtelee hieman. Kaiken kaikkiaan olen esittänyt hyväksyttäväksi noin viidesosaa kaikista kokelaiden käännostista.

Käännettävien tekstien valinta

Kokeeseen valitut tekstit edustavat erilaisia juridisia tekstejä (sopimus, testamentti, valtakirja, oikeuden päätös, kokouspöytäkirja), jotka liittyvät johonkin yhteiskunnalliseen toimintaan (asunnon osto, kokous, valtuutus, asunto-osakeyhtiön toiminta, oikeudenkäynti). Teksteillä testataan kokelaan kykyä havaita ja ratkaista käännostongelmia. Koeteksteissä on siis kielellisiä, kulttuurisia ja oikeusjärjestelmien erilaisuuteen liittyviä haasteita (Opetushallitus 2014a). Varsinkin englanninkieliset tekstit ovat sellaisia erityisalan tekstejä, että niistä ei selviä tavanomaisella yleiskielisellä lain sanaston, kielen ja instituutioiden tuntemisella. Tekstien ymmärtäminen saattaa olla syntyperäiselle maallikollekin vaikeaa. Lain sanastoa tuntematon ei tunnista tekstin termejä ja saattaa lukea tekstin luullen ymmärtäneensä sen, mutta ei huomaa, että siinä esiintyy tutun tuntuksia sanoja, joilla on lakikielessä aivan eri merkitys kuin yleiskielessä – tällöin tulkinnasta voi tulla järjetön, jos lisäksi ei tunne sitä, miten oikeusjärjestelmä toimii eikä osaa epäillä omaa tulkintaansa. Tekstin tulkinta tulee siis liittää yleistietoon. Tekstit edustavat erikoisalan tyypillistä kieltä omine kielellisine ja asiallisine ominaispiirteineen, puutteineen ja jopa virheineen, eikä koeteksteiksi ole valittu hyviä oppikirjaesimerkkejä siitä, miten teksti pitäisi kirjoittaa, vaan autenttisia lain tekstejä.

Lain tekstejä on helppo löytää englanniksi esimerkiksi Internetistä, jossa on erilaisia asiakirjakaavoja ja yhtiöiden sopimusmalleja sekä myös sivustoja, joissa voi itse luoda oman asiakirjansa ja joissa esitetään myös ohjeita asiakirjan laatimiseen. Vaikeampaa on löytää sellainen autenttinen 2000 merkin mittainen teksti, joka on asiallinen kokonaisuus ja johon mahtuu tarpeeksi haasteita. Kaikki koetekstit ovat kuitenkin sisältäneet tällaisia käännostaitoa mittaavia ongelmia.

Mitä kokelaan pitää tietää laista, lain kielestä ja sen käänntämisestä?

Auktorisoidun kääntäjän tutkinto on ammattitaidon näyttökoe. Siihen osallistuvat katsovat olevansa ammattimaisia käntäjiä ja kielen ammattilaisia siinä määrin, että ovat valmiita maksamaan kokeeseen osallistumisesta. Oletan siis, että

kokelaat sekä ymmärtävät että osaavat tuottaa sekä lähtö- että kohdekielen vaikeitakin rakenteita ja pystyvät laatimaan loppuun asti asiallisesti ja muodollisesti hiotun tekstin, kuten kielen ammattilaisen kuuluukin. He tietävät, mitä kääntäminen ylipäättään on, ja heillä on kulttuuritietoa ja tiedonhakutaitoa siinä määrin, että he kykenevät esimerkiksi selvittämään, että *North Dakotalle* (EN4) on olemassa suomenkielinen nimi.

Lisäksi kokelaiden tulee tietää, mitä lain erikoisalan kääntäminen käsittää eli mitä virallisten asiakirjojen kääntäminen on. He ovat mahdollisesti jo työssään tutustuneet erityyppisiin juridisiin teksteihin ja asiakirjoihin (lait, sopimukset jne.) ja tuntevat niiden termit, konventiot ja rakenteet sekä sen yhteiskunnallisen kontekstin ja oikeusjärjestelmän, johon tekstit liittyvät kulttuureissaan (miten asuntopaikka tehdään, miten kokous toimii, mitkä ovat kokouspöytäkirjan osat, mil-laisiin kokouksiin osakkeenomistaja voi yhtiössä osallistua, miten lautakunnalle tehdään esitys, miten lait säädetään, miten lain eri osiin viitataan, mitä valtuuksia asiamiehelle voi antaa, mitä oikeuksia sopimuksessa voi antaa, kenelle ja mistä syystä elatusapua maksetaan). Näin he pystyvät tuottamaan johdonmukaisen tekstin, joka ei sisällä oikeuskulttuureiden käsitteisiin ja käytänteisiin viittaavia ristiriitaisuuksia.

Kokelaiden tulee myös ymmärtää teksti kokonaisuutena ja olla selvillä tekstissä esiintyvistä toimijoista, heidän rooleistaan ja tekstin juonen kulusta ja tehdä valintansa tätä taustaa vasten käyttäen hyväkseen tekstin sisäisiä vihjeitä. He pysyvät perillä tekstin toimijoista eivätkä sekoita niitä keskenään. Määrää ilmaisevat sanat esimerkiksi tuottavat usein vaikeuksia lain teksteissä: *each party* (EN2) sopimuksessa on *kumpikin* eikä *jokainen*, kun muistaa, että osapuolia on vain kaksi. Tekstissä SU4 esiintyy sana *hallitus*, joka tekee ehdotuksen tai esityksen. Toinen on asunto-osakeyhtiön, toinen Suomen hallitus. Sanat *kokous* ja *ehdotus* toistuvat tekstissä: pitää tietää, viitataanko niillä kulloinkin spesifiin vai geneeriseen tarkoitteeseen.

Lain teksteissä on omat haasteensa ja ilmauksensa, joita voi olla vaikea ymmärtää ensi lukemalla, mutta jotka toistuvat lähes samoina eri teksteissä ja tulevat tutuiksi lakitekstejä lukiessa (esimerkiksi *provided that, subjct to, notwithstanding*). Lainkin tekstien kirjoittajat luonnollisesti pyrkivät selvyyteen ja yksitulkintaisuuteen, ja jo kieli ohjaa kääntäjää oikeaan tulkintaan, mutta jos rakenne joskus jää kääntäjälle hämäräksi, tieto yhteiskunnan toimintatavoista auttaa rajaamaan pois mahdottomat tulkinnat.

Joskus lauseiden syntaksi on puutteellista, ja kääntäjän täytyy yhdistää rakenteet mahdollisiin järkeviin tulkintoihin. Lauseessa *toimintaa valvovilla viranomaisilla, aluehallintovirastolla ja Valviralla on mahdollisuus* (SU3) kääntäjän pitää selvittää, onko toimijoita kolme vai kaksi. Lauseessa *kokouskutsussa ilmenee hallituksen päätösehdotus kohdassa 6, joka on hyväksytty ylimääräisessä yhtiökokouksessa 9.8.2011* (SU4) pitää päättää, onko relatiivipronominin korrelaatti *kutsu, ehdotus* vai *kohta*; samoin lauseessa *injury to the Party or its present or future customers*

that may be difficult to ascertain (EN2) – onko korrelaatti *injury* vai *customers*? Tekstin kohdassa *Tapahtumien kulku on riidaton. Eli koska yhtiö on pitänyt kokouksiaan ja mitkä asiakirjat ovat olleet nähtävillä*. (SU4) on piste tullut väärään paikkaan pilkun tilalle, minkä vuoksi seuraavaan sanaan on tullut iso alkukirjain. Tämä vaikeuttaa kyseisen kohdan tulkintaa myös siksi, että konjunktio *koska* on kaksimerkityksinen. Kuitenkin tulkinta, jossa *koska* olisi *because*, on virkerakenteeltaan mahdoton ja lisäksi asiallisesti mieletön.

Lauseessa *Disputes are settled under the Rules of Arbitration Institute of the Central Chamber of Commerce, in Helsinki* (EN2) pitää päätellä, onko *Helsinki* Keskuskaupakamarin vai välimiesmenettelyn paikka. Lauseessa *yhtiöllä ei ollut laadittuna mitään hallituksen päätösehdotusta kumottavaksi vaaditusta päätöksestä* (SU4) pitää ymmärtää, kuka tekee mitä: asunto-osakeyhtiöllä (eli osakkeenomistajilla) ei ole tutustuttavana ehdotusta, koska hallitus ei ole sitä sille tehnyt ennen kokousta, ja kantaja vaatii yhtiökokouksen päätöstä kumottavaksi. Lauseen äiti vaati isää suorittamaan elatusapua lapselleen (SU2) kääntämisessä pitää miettiä, kumpi on järkevämpi, *to her child* vai *to his child* – vai *kenties for the child*?

Jotkut virkkeet saattavat vaatia paljonkin aivovoimistelua. Tekstin *I appoint my daughter as my attorney-in-Fact. In the event my Attorney-in-Fact is unable or unwilling to serve for any reason or if my Attorney-in-Fact is currently my spouse and we become legally separated or our marriage is dissolved, I name Brother HS as successor to my Attorney-in-Fact* (EN4) sanan *currently* aikatazon keksiminen on varsin hankalaa: ei kai teksti sano, että tyttäreni voisi joskus olla vaimoni? Joskus teksteissä esiintyy aidosti kaksitulkkintaisia rakenteita, joista kääntäjän pitää ehkä huomauttaa. Lauseessa *Each separate trust named for a child of mine, if any, under any other provision of this Will, shall be held, administered and distributed by the Trustee* (EN3) ongelmana on päättää, voimmeko ylipäänsä tietää, kumpaan *any* viittaa, sanaan *trust* vai sanaan *child*.

Joskus itse asiakirjan tyyppi saattaa olla sellainen, että se vaatii erityistä selvitystyötä (tekstit EN1, EN3, EN4), tai asiakirja sisältää käsitteitä, joita toisessa oikeusjärjestelmässä ei sellaisenaan ole (*trust* tekstissä EN3) tai selitystä vaativia instituutioita (*maakunta-kuntayhtymä, sosiaali- ja terveyslautakunnan yksilöhuoltojaosto* tekstissä SU2).

Kokelaan pitää myös olla perillä siitä, mitä auktorisoitu kääntäminen tarkoittaa eli tuntee Suomen kääntäjien ja tulkkien liiton (SKTL 2015) ohjeet virallisesta kääntämisestä (käännös näyttää samalta kuin alkuperäinen ja sisältää kaiken sen, minkä alkuperäinen asiakirjakin, miten instituutioiden nimet käännetään, millaisista asioista pitää tehdä kääntäjän huomautus jne.). Heidän tulee osata käyttää kokeessa sallittuja kääntäjän apuvälineitä Internetissä, esimerkiksi yleiskielen sanakirjoja ja englanninkielisiä lain sanakirjoja, oikeusministeriön sanastoja ja suomesta englantiin käännettyjä tekstin asiasisältöön liittyviä lakeja Finlexissä. He pystyvät erottamaan lain sanat, termit ja konventiot yleiskielen vastaavista ja tuntevat lain kentän niin, että osaavat termien määritelmien ja

tarjottujen vaihtoehtojen pohjalta valita järkevän lauseeseen ja tekstiin sopivan käännösvastineen.

Sanastotasolla kääntäjällä pitää olla herkkyyttä havaita mahdolliset termit, vaikka ne eivät ulkoisesti sanoina sellaisilta näyttäisikään, esimerkiksi tekstin EN4 *my homestead legally described as on the attached legal description of my homestead*. Sana voi toisaalta olla helposti termiksi tunnistettava, mutta sen merkitys ei olekaan se ilmeinen, kuten esimerkiksi *warranty* (EN2) tai *yhtiö* (SU4). Monitulkintaisuutta saattaa olla aivan tavallisissakin sanoissa, kuten *Brother* (EN4) – veli vai munkki?

Tekstit sisältävät sisäisiä vihjeitä ja viittauksia, joita tulee käyttää hyväksi. Tekstin EN1 kohdan *property described in the first Schedule ("the Property")* kääntämisessä auttaa, jos katsoo sopimuksen lopusta kyseistä kohtaa ja näkee, että se koostuu kolmesta tyhjästä viivasta, joille kirjoitetaan kaupan kohteen tunnistetiedot; tämän jälkeen voi helpommin keksiä sanan sitä kuvaamaan – onko se kenties *aikataulu, asiakirja, kohta, liite, lista, luettelo, luku, täsmennys* vai *yksityiskohta*? Lauseessa *I hereby make, publish and declare this to be the First Codicil to my Last Will and Testament, dated September 1st, 2009* (EN3) lauseenvastikkeen elliptisen subjektin viittaussuhde saattaa jäädä epäselväksi, mutta asiakirjan lopun päiväyksestä voi tarkistaa, onko kyseessä kodusillin vai testamentin päiväys. Lauseen *The period shall end (subject to Clause 5.1 below) at 5 pm* ymmärtää ehkä paremmin, kun lukee kyseisen kohdan: *subject to* ei tarkoita, että kohdassa 5.1. sanotaan, milloin ajanjakso päättyy (tässä lauseessahan se juuri sanotaan!), vaan kyseisessä kohdassa annetaan poikkeukset edellä mainittuun sääntöön. Ilmaus esiintyy myös lauseessa *The parties have, subject to contract, agreed to a transaction*, jossa se ei kuitenkaan viittaa ollenkaan siihen, mitä sopimuksessa sanotaan – asiakirjan otsikosta ja sisällöstä käy ilmi, että kontrahtia ei vielä ole ja tässä vasta sovitaan sen solmimisesta. Kyseessä on siis *agreement*, joka tehdään, kun *contract* ei vielä ole käytettävissä.

Tekstit sisältävät myös vihjeitä ulkoisista lähteistä, joita kääntäjä voi käyttää apuna käännösratkaisujen löytämisessä. Tekstissä SU4 viitataan lakiin, jonka englanninkielisestä versiosta olisi voinut tarkistaa useita tekstin termejä ja ottaa yhden kappaleen muutamain korjauksin lähes suorana lainana. Viitteestä *HE* (hallituksen esitys kyseiseksi laiksi) taas selviää, mitä *nähtävänä pidon laajentaminen* tarkoittaa; Finlexin sivuilta olisi myös selvinnyt, miten hallituksen esityksiin englanniksi viitataan. Tekstin EN2 viittauksen *Arbitration Institute of the Central Chamber of Commerce* avulla löytyy välityslauseke.

Teksteissä on myös kieliooppi- ja kirjoitusvirheitä, joista osaan kääntäjän pitää reagoida. Tekstissä EN3 on kirjoitusvirhe: *.1-30.9.2010* kun pitäisi olla *1.1.-30.9.*, kuten selviää muusta tekstistä. Tekstissä EN2 on useitakin virheitä (*two day's notice, its right to disclosure its Confidential Information, in whole or in party by either Party*), mutta ne eivät aiheuta väärää tulkintaa.

Vaativuudet ja virhetyytit

Jo taulukoista 1 ja 2 näimme, että käännösten taso on ollut erittäin vaihtelevaa. Virhepisteiden vaihteluvälistä näimme myös, että englantiin kääntäminen on ollut vaikeampaa. Suomeen päin virheiden suurin kokonaispistemäärä on 133, englantiin 217. Suurimmalla osalla kokelaista ei ole ollut ongelmia suomen rakenteiden tuottamisessa, vaikkakin oikeakielisyyden kanssa niitä saattaa olla. Samoin suomen lähdetekstin ymmärtäminen ei ole tuottanut vaikeuksia, mutta sisällön ilmaiseminen englanniksi on. Esimerkki 1 edustaa kielellisesti huonoita lukemaani käännöstä; kääntäjällä on selvästi ollut väärä käsitys vaadittavasta kielitaidosta ja hän on tullut kokeilemaan onneen ehkä siinä uskossa, että suomalaisten yleisesti hyvänä pidetty englannin kielen taito riittää.

1. PH and YK had established marriage on the year 1997th. The son was born year 1998th. The couple judged to divorce year 2000th. After the divorce the son had been left to life with his mother PK's place. Parent had agreed into the Kajaani's Basic- Needs- Commission 5th of January 2004th approved agreement, that the child will be under the both parent's joint custody and life with his father YK's place. PH was requested with 5th of January 2005th initiated application changing the child's custody and life conditions. The Kajaani's District Court had rejected the request 30th of the June 2005th gave the statement which was maintained by the Eastern Finland's Court of Appeals 26th of January 2006th. PH requires 25th of April 3007th initiated application that the child will be judged only under his concern and living with his place. Furthermore, PH demands YK's to accomplishing maintenance to her child. Application has stated with PH's statement that conditions has changes after the decision of the Court of Appeals 26th of January 2006th. YK shall never due her age and health condition being able to taking care of the child. (SU2)

Esimerkissä 2 kääntäjä taas ei ole käyttänyt oikeaa rekisteriä, vaan on pilkkonut virkkeitä lyhyiksi selkokielisiksi lauseiksi tavalla, joka ei ole lain kielen syntaksille ollenkaan tyypillistä.

2. The plaintiff has demanded a reversal of a decision by the additional shareholder's meeting on August 9, 2011. This decision was to start replacing balcony rail plates and installation of new balcony glass in two buildings. The plaintiff's reason for the demand is that company's board of directors did not have a decision proposal prepared for such decision. (SU4)

Tämän julkaisun liitteestä ilmenevät kaikilla arvioijilla käytössä olevat kriteerit, virhepisteet ja niiden luokittelu (Opetushallitus 2014b, liite 2). Virhepisteet jakautuvat kahteen pääluokkaan. S-virheet liittyvät tekstin sisällölliseen vastaavuuteen sekä erikoisan terminologian tarkkaan ja virheettömyyden käyttöön,

H-virheet taas tekstin hyväksyttävyyteen, luettavuuteen, rekisteriin ja tyyliin. S-virheet siis liittyvät asiaan ja niistä saa 2–9 virhepistettä, H-virheet asian kielelliseen ilmaisuun ja niistä saa 1–6 virhepistettä. Taulukosta 3 näemme näiden kahden virheluokan pistejakautumat ja keskiarvot lain käännöksissä englannista suomeen ja suomesta englantiin vuoden 2013 tutkinnossa.

TAULUKKO 3. VIRHEPISTEIDEN MÄÄRÄ KAHDESSA VIRHELUOKASSA LAIN KÄÄNNÖKSISSÄ 2013: VAIHTELUVÄLI JA KESKIARVO

S-virhepisteet (sisältö)	suomeen	englantiin
S-virhepisteet (sisältö)	40–129 (79)	5–158 (57)
H-virhepisteet (hyväksyttävyys)	1–21 (9)	3–64 (28)
Kokonaisvirhepisteet	48–133 (87)	15–217 (85)

H-virheitä tehdään enemmän englantiin käännettäessä (keskiarvot 28 vs. 9), kun taas S-virheitä tehdään enemmän suomeen käännettäessä (79 vs. 57). Englantiin käännettäessä oli 5 käännöstä 23:sta (22 %) sellaisia, joissa H-virheitä oli enemmän tai yhtä paljon kuin S-virheitä. Kaikilla näillä viidellä oli suhteellisen vähän S-virhepisteitä (vaihtelu 16–27, keskiarvo 20). Suomeen päin tällaisia käännöksiä ei ollut, vaan S-virhepisteitä oli aina enemmän kuin H-virhepisteitä. Englantiin käännettäessä siis asia on useammin paremmin hallussa kuin kieli. Suomeen päin käännettäessä asian ymmärtäminen taas on vaikeaa, mutta suomen kieli ei tuota suuria ongelmia; esimerkin 1 kaltaisia tekstejä ei suomeen päin ole.

Hyväksyttävyys

Käännös tulee viimeistellä niin asiallisesti kuin kielellisesti. Jos teksti on huolimaton, sisältää kirjoitus- ja välimerkkivirheitä ja siihen on jäänyt lähdekielen sanoja, osoittaa tämä jo sitä, että kääntäjällä ei ole auktorisoidulta kääntäjältä vaadittavaa tarkkuutta; kokelaallahan on käytössään lisäksi kielentarkastustyökalu. Tällaisista virheistä saa kuitenkin vain yhden H7-kategorian virhepisteen (oikeinkirjoitusvirhe, joka ei vaikuta tulkintaan).

H-luokassa olen käyttänyt eniten kategoriaa H5 (rakennevirhe, joka ei aiheuta väärää tulkintaa), josta saa kaksi virhepistettä. Taulukosta 4 ilmenee, kuinka usein olen käyttänyt tätä kategoriaa verrattuna muihin H-luokan virhekategorioidiin.

TAULUKKO 4. H5-VIRHEKATEGORIAN KÄYTTÖSUUS H-VIRHELUOKASSA LAIN KÄÄNNÖKSISSÄ 2013

suomeen	englantiin
8 kertaa 50:stä = 16 %	196 kertaa 289:stä = 68 %

Englantiin päin käännettäessä esiintyy paljon suomalaisille tyypillisiä, melko alkeellisia kieli(oppi)virheitä artikkeleissa, prepositioissa ja verbien aikamuodoissa. Esimerkki aikamuodon väärästä toistamisesta on lauseen *TK oli syntynyt vuonna 1998* (SU2) kääntäminen lauseella *TK had been born in 1998*. Suomen lakikielessä pluskvamperfektiä käytetään useammin kuin yleiskielessä selostettaessa menneitä tapahtumia tai jonkun toisen kertomusta, mutta englannissa perfektiä ei näin käytetä eikä sitä voi kieliopillisesti yhdistää tarkkaan ajan määreeseen.

Samassa tekstissä on käytetty myös laille ominaisella tavalla verbimuotoja, joiden suora kääntäminen aiheuttaa merkityksen muutoksen ja järjettömän lauseen. Lauseessa *lapsen edun vaativan, että tuomiota ei muutettu* imperfekti ei viittaa menneeseen tapahtumaan vaan silloiseen nykyhetkeen ja tulevaisuuteen ('ei muuteta', 'ei pidä muuttaa'). Samoin lauseessa *siltä varalta että päätös kumottiin käräjäoikeus antoi määräyksiä* imperfekti ei viittaa menneeseen tapahtumaan vaan mahdolliseen tulevaisuuteen ('jos kumottaisiin'), kun taas lauseessa *jäi näyttämättä että yhteishuoltajuus ei olisi toiminut* konditionaali ei viittaa hypoteettiseen tulevaisuuteen menneisyydessä ('would have worked') vaan menneeseen todelliseen tilaan ('had worked', 'worked'). Näissä tapauksissa pitää tarkastella kieliopillisen muodon funktiota tekstissä eikä vain toistaa muotoa.

Lauseen *Vastaaja on tuonut esille, että kuntotutkimusta ei ole välttämätöntä liittää päätösehdotukseen ja sille ei ole asetettu mitään minimitasovaatimusta* (SU4) käännöksessä taas passiivin säilyttäminen on varovainen ratkaisu: muuten pitäisi päättää, tarkoitetaanko tässä yhtiön vai lainsäädännön asettamia vaatimuksia; tästä valinnasta saattaa seurata asiavirhe.

Sisältövirheet

Taulukosta 5 näemme, että eniten käyttämäni S-luokan kategoria on S7 (yksittäinen sisällöllisesti tai kulttuurisesti epätarkka, sopimaton tai epärelevantti termi, joka ei välttämättä johda käännöksen väärään tulkintaan), josta saa 2–4 virhepistettä.

TAULUKKO 5. S7-VIRHEKATEGORIAN KÄYTTÖSUUS S-VIRHELUOKASSA LAIN KÄÄNNÖKSISSÄ 2013

suomeen	englantiin
143 kertaa 183:sta 78 %	194 kertaa 289:stä 67 %

S7-virheitä esiintyy useammin käännettäessä englannista suomeen. Esimerkki 3 havainnollistaa kolmenlaisia ongelmia englannin lakisanastossa.

3. To defend, initiate, prosecute, settle, arbitrate, dismiss or dispose of any lawsuits, administrative hearings, claims, actions, attachments, injunctions, arrests or other proceedings, or otherwise participate in litigation which might affect me. (EN4)

Ensimmäinen ongelma on se, että osa termeistä näyttää yleiskielen sanoilta: *attachment* ei tässä tarkoita liitettä vaan oikeuden päätöstä omaisuudesta, *action* ei tarkoita toimintaa vaan siviilikannetta (kuten *lawsuit* ja *litigation*) eikä *claim* väitettä vaan vaadetta. Toinen vaikeus on siviilioikeuden ja rikosoikeuden erottaminen. *Arrest* on tuttu sana kaikille, mutta tässä kontekstissa se ei tarkoita vangitsemista, vaan sen merkitys on lähellä sanaa *attachment*. *Prosecute* tarkoittaa kanteen ajamista eikä syyttämistä, eikä *hearing* tarkoita poliisikuulustelua.

Kolmas vaikeus on päättää, mikä rooli asiamiehellä kunkin verbin yhteydessä on: *prosecute* ei myöskään tarkoita syyttäjänä toimimista. Tulee huomata, että tässä asiakirjassa isä antaa valtuuksia tyttärelleen, asiamiehelle (ei siis asianajajalle, joka on suojattu ammattinimike), joka ei voi toimia oikeudessa. Asiamies ei riita-asioissa myöskään voi itse päättää jutuista (*settle*) – sen tekee tuomari – eikä toimia omassa jutussaan välimiehenä, joka antaa päätöksen (*arbitrate*); sen sijaan hän voi sopia jutun toisen osapuolen kanssa ilman oikeudenkäyntiä tai turvautua osapuolena välimiesmenettelyyn. Hän ei myöskään voi hylätä kanteita (*dismiss*), sen voi tehdä vain tuomioistuim, mutta asiamies voi luopua kanteesta päämiehensä osalta.

Hassuja lauseita syntyykin usein siksi, että sanalla on lakitekstissä toinen merkitys kuin yleiskielessä: esimerkiksi *give title to property* (EN1) ei tarkoita rakennuksen nimeämistä vaan omistusoikeutta siihen. Tällaiset virheet eivät ehkä aina johtaisi siihen, että tuomioistuim tulkitsisi käännöksen väärin, mutta ne osoittavat, että kääntäjä ei tunne järjestelmää. Suomesta käännettäessä tällaista ongelmaa ei ole samassa määrin, koska lain termit erottuvat selvemmin yleiskielen sanoista, kuten englannin termi *injunction* esimerkissä 3 erottuu muista sanoista.

Yhteenveto

Auktorisoidun kääntäjän tutkinnon lain osio on vaikea. Se vaatii sekä lähde- että kohdekielen erinomaista taitoa, kääntämistaitoa, lain kielen ja sen kääntämisen osaamista sekä auktorisoidun kääntämisen tuntemista. Juridinen aspekti on tärkeä osa kaikkia auktorisoituja käännöksiä, koska ne jollain tapaa liittyvät lainkäyttöön ja erikoisalojenkin tekstit saattavat sisältää lainkäyttöön liittyvää aineista. Oikeuskielen sekä lähde- ja kohdekultuurin oikeusjärjestelmien tunteminen onkin edellytys kokeen läpäisemiselle.

Oikeuskielen konventioita ja lähteiden käyttöä ei voi alkaa selvittää vasta koetilanteessa, vaan niiden pitää olla etukäteen tuttuja. Lakikielen rakenteet ovat monimutkaisia, mutta toisaalta samat asiat kertaantuvat monissa juridisissa teksteissä: ne käsittelevät samoja asioita samoin lausein ja fraasein. Esimerkiksi testamentissa tai avioehdossa ei useinkaan ole juridisesti mitään kovin yllättävää ja niiden laatimiseenkin on saatavissa vakiomalleja. Auktorisoituun kääntämiseen taas voi tutustua Opetushallituksen ja Suomen kääntäjien ja tulkkien liiton (SKTL) verkkosivuilla.

Taustatieto on tärkeää ja kokelaan pitää tuntea juridisia tekstejä niin, että hän ainakin hallitsee perustermit niin laista kuin yhteiskuntajärjestyksestä: ei pitäisi sekoittaa sellaisia termejä kuin *act vs. law, provision* (laeissa) vs. *term* (sopimuksissa) tai *osavaltio* ja *federaatio*. Jos englantilaisen koulutusta koskevan lain on allekirjoittanut *Secretary of State*, se ei ole *ulkoministeri* (Yhdysvaltain nimike) tai *valtiosihteeri* (suomalainen virkamies) vaan ilmeisesti *opetusministeri*.

Tärkeintä auktorisoidussa kääntämisessä on sisällöllinen ja kielellinen tarkkuus. Juridiset tekstit ovat huolellisesti ja tiiviisti kirjoitettuja, ja ne on luettava ajatuksella, jotta pysyy perillä tekstin tarkoitteista, viittaussuhteista ja viitteistä. Jokaisen lauseen kohdalla tulee miettiä, mikä on sen funktio ja suhde muihin lauseisiin ja koko tekstiin. Jokaisen ilmauksen käyttämisellä on jokin syy, ja tekstit muodostavat järkevän, johdonmukaisen kokonaisuuden, joka on osattava hahmottaa ja johon kunkin lauseen ja termin tulkinnan on sovittava. Jos tuntuu, että lauseessa sanotaan jotain itsestään selvää ja triviaalia tai perin kummallista, on todennäköisesti tulkinnut sen väärin. Samoin lähdetekstin monitulkintaiset tai huonosti muotoillut lauseet ovat usein tulkittavissa tekstin kokonaismerkityksen pohjalta – mutta jos kyseessä on aito, selvittämätön kaksitulkintaisuus, siitä on huomautettava lukijalle. Tietenkään ei myöskään saa itse lisätä kaksitulkintaisuutta.

Tulkinnan on siis yhdistyttävä todellisuuteen järkevästi ja käännösvastineita on harkittava suhteessa kuvattavaan tilanteeseen. Kääntäjän on tunnistettava sanat, joilla on oikeuskielessä eri merkitys kuin yleiskielessä eli juridiset termit. Termien lisäksi pitää tuntea myös muiden rakenteiden ja jopa kieliopillisten pikkusanojen eri merkitykset; esimerkiksi konjunktio *as* voi olla suomeksi *koska, kun*

tai *samoin kuin*, ja kääntäjän on valittava kontekstin kannalta järkevin merkitys niin, että tekstin loogisuus säilyy. Turhan monessa käännöksessä kääntäjä on valinnut tutuntuntuisten sanojen merkityksistä yleisimmät ja rakentanut niiden ympärille oman tarinansa alkuperäisistä rakenteista piittaamatta. Tulkinnassa tulisi käyttää hyväksi tekstin sisäiset vihjeet ja käyttää rinnakkaistekstejä, joita varsinkin suomesta englantiin päin käännettäessä on saatavilla paljonkin (esim. Finlex).

Lopuksi voidaankin todeta, että tavoiteltava lopputulos auktorisoidun kääntäjän tutkinnon lain ja hallinnon osiossa olisi lähdetekstille uskollinen yksiselitteinen käännös, joka edelleen liittyy lähdekulttuurin oikeusjärjestelmään, ei kohdekielinen kotoutettu versio tai popularisoitu tiivistelmä lähdetekstistä.

LÄHTEET

KIRJALLISUUS JA VERKKOLÄHTEET

Opetushallitus 2014a. *Käsikirja. Auktorisoidun kääntäjän tutkinto. Toimintaohjeet tutkintotehtävien laatijalle*. Helsinki: Opetushallitus.

Opetushallitus 2014b. *Käsikirja. Auktorisoidun kääntäjän tutkinto. Toimintaohjeet tutkintotehtävien arvioijalle*. Helsinki: Opetushallitus.

SKTL 2015. *Laillisesti pätevien käännösten laatimisohteet* [online, luettu 15.9.2017].

Saatavissa: https://www.sktl.fi/@Bin/775047/LAILLISESTI%20P%C3%84TEVIEN%20K%C3%84%C3%84NN%C3%96STEN%20LAATIMISOHJEET_lopullinen.pdf.

AUKTORISOIDUN KÄÄNTÄJÄN TUTKINNON TEHTÄVIEN LAADINTA JA ARVIOINTI: VENÄJÄN KIELEN NÄKÖKULMA

Tämä artikkeli kuvaa auktorisoidun kääntäjän tutkinnon tehtävien laadintaa ja tutkinnon arviointia venäjän kielen näkökulmasta. Kielikohtaisesta näkökulmasta huolimatta nostan esiin ensisijaisesti seikkoja, jotka ovat relevantteja muidenkin kieliparien tehtävien laadinta- ja arviointityössä. Venäjä-suomi- ja suomi-venäjä-kieliparit toimivat tässä pikemminkin esimerkkivariantona, josta teen laajemmalle kantavia johtopäätöksiä. Kieli- ja kulttuuriparispesifit kysymykset ovat paikallisesta luonteestaan huolimatta ilmentymiä joistakin globaalien tason kysymyksistä, jotka voivat tulla vastaan myös muiden kieliparien kanssa työskennellessä. Artikkelissa korostuu tehtävien laadintavaihe, lähdetekstin valinta, jolla on ratkaiseva merkitys myös tutkintotehtävien arvioinnin kannalta. Kaarina Hietanen (2008) pitääkin lähdetekstin valintaa tutkinnon toteuttamisen hankalimpana vaiheena. Siihen pitäisi kiinnittää erityistä huomiota, jotta voidaan taata tutkintotehtävien tasainen laatu vuodesta toiseen.

Artikkelin sisältö perustuu lähdekirjallisuuden lisäksi omiin kokemuksiini laajana ja arvioijana vuosien 2008–2012 tutkinnoissa; myös järjestäjän tehtävistä on kokemusta ensimmäiseltä tutkintokerralta. Vuoden 2013 alusta lähtien olen toiminut tutkintolautakunnan jäsenenä, mikä on tuonut uuden näkökulman laadinta- ja arviointityöhön. Olen täydentänyt tekstiäni muiden venäjä-suomi- ja suomi-venäjä-kieliparien laatija-arvioijien – Nina Isolahden, Jarmo Koistisen, Päivi Pasasen ja Svetlana Probirskajan – kommenttien pohjalta.

Uusi tutkinto ja uudet koejärjestelyt – uudentyypiset tehtävät

Muutoksia koejärjestelyihin

Virallisen kääntäjän tutkinnon korvaaminen auktorisoidun kääntäjän tutkinnolla vuonna 2008 merkitsi suurta muutosta käytännön koejärjestelyihin. *Viralliset kääntäjät -työryhmän muistiossa* (2006, 29) tuotiin selvästi esille, että uudessa tutkinnossa ”koetilanne olisi lähempänä kääntäjän normaalia työskentelytapaa”.

Työryhmä ehdottikin tietokoneiden ja Internetin käytön mahdollistavia järjestelyjä. Tutkintotilaisuudessa tarjoutui mahdollisuus tehdä tiedonhakuja kuten tosielämän käännöstoimeksiannoissakin. Käytännön käännöstoissa kukaan kääntäjä ei enää tuohon aikaan kirjoittanut käännöksiään käsin eikä toiminut pelkästään paperisten sanakirjojen ja hakuteosten varassa, joten uudet koejärjestelyt päivittivät tutkinnon nykyaikaan. Uusi tutkinto oli luonnollinen seuraus kääntäjän työssä tapahtuneista muutoksista ja myös käännöstieteen kehityksestä.

Uudet järjestelyt otettiin tervetulleina vastaan, mutta ne asettivat kokeen järjestäjille myös uusia vaatimuksia, joita ei ollut tarvinnut aiemmin pohtia lainkaan. Konkreettisimmillaan uudistus tuntui tutkinnon käytännön järjestelyissä. Esimerkiksi tutkintotilaisuuden valvonta piti organisoida aiempaa tehokkaammin, jotta Internetiä ei käytettäisi interaktiiviseen viestintään. Tutkinnon tarkoituksena oli toki edelleen, että sen avulla arvioidaan kunkin kokelaan henkilökohtainen käännöstaito, ei hänen kykyjään verkostoitua ja teettää käännös alihankkijalla.

Suomessa ollaan Internetin käytön osalta lähempänä käytännön kääntämistilannetta kuin muiden maiden vastaavissa tutkinnoissa. Esimerkiksi Ruotsissa, jossa kokelaat saavat käyttää omaa tietokonetta ja siihen ladattuja ohjelmia, ei ole kuitenkaan lupa käyttää Internetiä apuvälineenä (Kammarkollegiet 2017). Yhdysvalloissa, jossa kokeet on kirjoitettu toistaiseksi pääsääntöisesti käsin, kääntäjien auktorisoinnista vastaava organisaatio *American Translators Association (ATA)* ilmoittaa kotisivuillaan kokeen olevan tilaisuus, jossa testataan tietoa ja kokemusta, ei sitä, kuinka hyvin kokelas osaa hakea tietoa ja käyttää verkkoresursseja (ATA American Translators Association 2014).

Uusi tutkinto asetti lisäksi järjestäjille uusia teknisiä vaatimuksia. Niinpä venäjän kielen koetilaisuuksiin tarvittiin kyrillisillä kirjaimilla varustetut näppäimistöt, joiden hankkiminen ja virittäminen käyttökuntoon eivät käyneet kaikilla tutkintopaikkakunnilla aivan helposti. Samoja haasteita tuli luonnollisesti vastaan organisoitaessa muidenkin ei-latinalaista kirjaimistoa käyttävien kielten koetilaisuuksia. Yhtenä vaihtoehtona tarjottiin oman näppäimistön ottamista mukaan koetilaisuuteen, vaikka tähänkin järjestelyyn liittyy teknisiä ongelmia. Näppäimistön yhteensopivuus käytettävään tietokoneeseen oli testattava ennen koetilaisuutta. Tämä uusi ”ohjelmanumero” oli sallittava kokelaille, vaikka se pidensi kokeen alkujärjestelyihin kuluva aikaa.

Muutoksia tutkintotehtävien laadintaan

Käytännön järjestelyjen ohella uusi tutkinto toi muutoksia tutkintotehtävien laadintaan. Internetin resurssit oli otettu jo vanhan tutkinnon aikana käyttöön tutkintotekstejä etsittäessä. Tehtävien laatijat saivat huoleti käyttää sopiviksi katsomiaan tekstejä, joita he löysivät verkosta. Parhaassa tapauksessa heillä oli käytettävissään jopa valmis käännösehdotus, jos tekstistä oli saatavissa erikie-

lisiä versioita. Auktorisoidun kääntäjän tutkintoa varten laatijoiden oli varmistettava, että lähdetekstistä ei olisi valmiita käännöksiä saatavissa verkosta. Venäjän kielen tehtävien laadinnassa tämä seikka ei tosin ole tuonut niin suuria haasteita kuin vaikkapa ruotsin kielessä, jossa Suomessa tuotetuista asiakirjoista ovat verkossa usein saatavina sekä suomen- että ruotsinkieliset versiot. Kuitenkin erityisesti talouselämän erikoisalalla saattaa venäjänkielisestä tekstistä löytyä verkosta myös sen englanninkielinen käännös (esim. yrityksen vuosikertomus tai sopimusteksti), mikä luonnollisesti tekee käännöstehtävästä liian helpon ja johtaa kyseisen tekstin hylkäämiseen potentiaalisten tutkintotekstien joukosta.

Uuden tutkinnon koetilanne muistuttaa aiempaa huomattavasti enemmän autenttista käännöstoimeksiantoa, mikä alettiin ottaa huomioon myös tutkintotehtävien laadinnassa. Jälkeenpäin puntaroiden ainakin venäjän kielen tekstivalinnoissa autenttisuuteen yritettiin kiinnittää erityistä huomiota heti uuden tutkinnon alusta alkaen. Tämä tavoite ei tullut kuitenkaan pelkästään uuden tutkinnon syntyminen myötä. Käytännönläheisyys ja tehtävänantojen todenmukaisuus olivat olleet auktorisoidun kääntäjän tutkinnon suunnitteluvaiheessa myös kääntämisen opettajien ja tutkijoiden sekä muiden käännösalan vaikuttajien kiinnostuksen kohteena. Tässä yhteydessä syntyivät mm. Kaarina Hietasen (2005) virallisen kääntäjän tutkintoa käsittelevä väitöskirja, tosielämätoimeksiantojen käyttöä opetuksessa käsittelevä ohjeistus (SKTL 2006) sekä siihen liittyvää tutkimusta (Kemppanen & Salmi 2007, 2008). Tutkintoa suunnitelleilla henkilöillä sekä myöhemmin tutkintotehtävien laatijoilla, arvioijilla ja tutkintolautakunnan jäsenillä oli siten perusteita autenttisuuden vaatimukselle niin kääntämisen käytännön kuin myös opetuksen ja tutkimuksen kautta.

Venäjänkielisten tutkintotekstien valintoja tarkasteltaessa huomio kiinnittyy erityisesti uuden tutkinnon alkuvuosien teksteihin. Laatijat hyödynsivät paljon kääntäjien omista ja toisten kääntäjien tekstivarannoista löytyneitä asiakirjoja. Tekstit tehtiin anonyymeiksi muuttamalla niissä esiintyvät henkilö- ja muut tiedot, jotta ei olisi mahdollista tunnistaa, ketä kyseinen dokumentti koskee. Todellisista toimeksiannoista peräisin olevat asiakirjat katsottiin sopiviksi tutkintoteksteiksi: jos tekstin kääntämiselle oli kerran ollut todellinen toimeksianto, niin se kelpaisi varmasti myös tutkintotehtäväksi.

Lähteet ja niiden merkintä ovat vaihdelleet koko uuden tutkintojärjestelmän ajan. Ensimmäisissä tutkinnoissa vuosina 2008 ja 2009 ei itse asiassa edes merkitty lähdettä, josta asiakirja oli peräisin, joten tieto lähteistä oli vain tehtävien laatijoilla. Vuoden 2010 tutkinnossa viittaus lähteeseen oli jo mukana. Venäjä-suomi-tehtävien lähteet eivät kuitenkaan yhtä poikkeusta lukuun ottamatta antaneet mahdollisuutta tutustua lähemmin lähdetekstin kokonaisuuteen tai sen ympäristössä oleviin teksteihin. Lähdetietona olikin talouselämän ja lääketieteen teksteissä yksinkertaisesti ”yksityinen asiakirja” ja tekniikan tekstissä ”autenttinen asiakirja”. Lain ja hallinnon teksti oli sitä vastoin saatavissa Internetistä. Tekstin lähdetiedossa oli ilmaistuna vain Internet-osoite, jonka takaa löytyi piirioikeuden sivusto.

Vuoden 2011 tutkimossa lähteiden ilmaisutapa täsmentyi entisestään ja viite alkoi muistuttaa normaalia kirjallisuusviitettä, jossa on myös lähteen tekstin nimi, ei pelkästään Internet-osoitetta. Esimerkiksi lain ja hallinnon tekstin lähde oli merkitty seuraavasti: *Korkeimman oikeuden ennakkopäätös 2011:59*. Talouselämän tekstin lähdetiedot oli merkitty puolestaan seuraavaan tapaan: *Ote Ilkka-Yhtymän konsernin tilinpäätöksestä vuodelta 2010*, mitä seurasi verkkosivun osoite. Vuosi 2012 oli sikäli kiinnostava, että venäjän teksteistä hävisivät jälleen lähdetiedot ja yksityiset asiakirjat tekivät paluun. Vuoden 2013 tutkimossa ilmestyivät jälleen verkkotekstit, nyt kuitenkin vain pelkällä verkko-osoitteella varustettuna. Lääketieteen teksti erosi muista. Siinä oli lähdemerkintänä ”yksityinen asiakirja”.

Laatijaseminaareissa on korostettu, että tutkintotehtäviin pitää merkitä lähde. Tämän on omalta osaltaan katsottu lisäävän toimeksiannon autenttisuutta. Onhan tositalanteillekin tyypillistä, että tekstin alkuperä on tiedossa. Jos kyseessä on verkkolähde, kokelas pääsee tekstin lähdetietojen avulla käsiksi hyödyllisiin oheis- ja rinnakkaisteksteihin, joista voi olla apua käännoistyössä. Verkosta löytyvällä tutkintotekstillä voikin parhaassa tapauksessa mitata yhtä keskeistä kääntämistaidon osa-aluetta, tiedonhakutaitoja, joiden tärkeys korostuu myös aikarajoitteisessa koetilanteessa. Näin ollen verkosta saatavien tekstien ilmeisenä etuna on, että kokelas pystyy helpommin kontekstualisoimaan ne rajoitetun ajan puitteissa. Koetekstien 2000 merkkiin rajattu pituuskaan ei ole verkkoteksteissä niin suuri ongelma kuin yksityisistä varannoista otetuissa, verkossa julkaisemattomissa teksteissä. Lähdelinkin takaa pääsee ympäröivään tekstiin käsiksi, mikä auttaa lähdetekstin ymmärtämisessä ja käännosvastineiden valinnassa.

Autenttisten asiakirjojen käyttö aiheutti alkuun kuitenkin myös päänvaivaa kokeen järjestäjille, sillä asiakirjojen ulkoasu – kaikessa luonnollisuudessaan – saattoi muodostua ongelmaksi. Ennen kuin autenttisesta tekstistä muokattu koetehtävä oli kokelaan edessä, se oli käynyt läpi monikertaisen kopioinnin. Alkuperäinen, joissain tapauksissa kuluneella kirjoituskoneen nauhalla kirjoitettu teksti oli kopioinnissa tullut entistäkin suttuisemmaksi, minkä seurauksena käännoštehtävä saattoi olla jo vaikeasti luettavassa muodossa. Anonymiksi muuttamisen yhteydessä alkuperäisten nimitietojen päälle oli pantu korjausnauhaa tai paperilappuja, mikä lisäsi tekstien kirjavuutta, kun suttuiset kohdat vuorottelivat päälle liimattujen siloisempien kohtien kanssa. Venäjän kielen tutkintotehtävien laatijat saivatkin tutkintolautakunnasta kriittistä palautetta lähdetekstien heikosta teknisestä laadusta. Laatijat puolustautuivat juuri autenttisuuden vaatimuksella. Tuleva venäjän kielen kääntäjä joutuu työssään väistämättä ulkoasultaan haasteellisten tekstien eteen: on suttuisia leimoja, käsinkirjoitettuja osuuksia jne. Katsottiin, että kokelaiden pitäisi pystyä selviytymään myös tällaisista ongelmatilanteista.

Tehtäviin kohdistunut kritiikki toi selvästi esille, että autenttisuuden vaatimusta oli toteutettava kohtuuden rajoissa. Auktorisoidun kääntäjän tutkintotilaisuus on aikarajaan sidottu koetilanne, jossa ei voi testata kaikkia mahdollisia taitoja.

Opetushallituksen julkaiseman määräyksen *Auktorisoidun kääntäjän tutkinnon perusteet 2012* (AKTP 2012, 7) mukaan ”tutkinnossa arvioidaan kokelaan kielitaito, kääntämistaito ja auktorisoidun kääntäjän muu taito”. On mahdollista laatia tehtäviä, jotka testaavat lähde- ja kohdekielen sekä erikoisalan hallintaa. Teksteillä voidaan mitata myös tiedonhakutaitoja, joiden avulla kokelas pystyy osittain kompensoimaan puutteellista erikoisalan hallintaa.

Käännöstehtävien avulla ei pystytä kuitenkaan arvioimaan esimerkiksi kääntäjälle tärkeitä tiimityöskentelytaitoja, koska kokelaat eivät voi neuvotella toisten kääntäjien tai erikoisalan asiantuntijoiden kanssa. Myös venäjänkielisten tekstien suttuisuuden ongelma olisi käytännön käännöstilanteessa voitu todennäköisesti ratkaista apua pyytämällä. Tiimityöskentelytaitoja päästään arvioimaan lähinnä vain tutkinnon toimintavalmiuskokeessa (AKT1), jossa voidaan testata kokelaan taitoa toimia auktorisoituna kääntäjänä ja ymmärtää työprosessin eri vaiheet (mm. yhteistoiminnan viranomaisen ja asiakkaan kanssa) (AKTP 2012).

Autenttisuuden tavoittelu voi johtaa myös siihen, että käännettäviksi ehdotetaan tekstejä, jotka eivät ole riittävän haasteellisia tutkinnon kannalta. Erityisesti tekniikan ja lääketieteen tyypilliset autenttiset tekstit ovat kääntämistaitojen testaamisen näkökulmasta syntaktiselta rakenteeltaan usein liian yksinkertaisia ja sanastoltaan toisteisia (esim. käyttöohjeteksti tai lääketieteellinen tapausselostus). Myöskään vuonna 2012 tutkintoon mukaan tulleen uuden erikoisalan, koulutuksen, tyypilliset toimeksiannot eli todistukset eivät sovi käännöstaidon testaamiseen. Ne eivät sisällä riittävästi tekstinymmärtämisen ja -tuottamisen arviointiin soveltuva kielialainesta, vaan painottuvat yksittäisiin termeihin ja ovat lisäksi sanastoltaan toisteisia.

Näin ollen pelkästään erikoisalan termien varaan rakentuva tutkintoteksti mittaa ensisijaisesti erikoisalan hallintaa, ei muita kääntäjän taitoja. Vaikka teksti olisikin terminologisesti vaativa, liian yksinkertainen syntaksi saattaa antaa lähde- tai kohdekieltä puutteellisesti hallitsevalle hyvät mahdollisuudet selviytyä kokeesta, koska tekstin kääntäminen ei paljasta kokelaan mahdollisia puutteita lähdekielen ymmärtämisessä tai kohdekielen tuottamisessa. Auktorisoidun kääntäjän nimikkeen haltijan on pystyttävä suoriutumaan myös teksteistä, joissa on kielen rakenteen kannalta haasteellisia osia.

Nykyisessä tutkinnossa, jossa molemmat koetekstit edustavat erikoiskieltä, on laatijoiden pidettävä mielessä, että teksteissä on riittävästi tekstinymmärrystä ja tekstin tuottamista testaavia osia. Vaikka yleiskielisten tutkintotekstien poistaminen tuntuikin tervetulleelta, kääntämisen käytäntöön suuntautuneelta uudistukselta, menetettiin tässä yhteydessä selkeä työkalu kieli- ja käännöstaidon testaamiseen. Nyt näiden taitojen testaaminen on upotettava erikoisalojen teksteihin. Vertailun vuoksi on kiinnostavaa todeta, että edellä mainituissa Ruotsin ja Yhdysvaltojen auktorisointijärjestelmissä kokeeseen kuuluu nykyiselläänkin ns. yleiskielen osuus (Kammarkollegiet 2017; ATA American Translators Association 2017).

Venäjän kielen tehtäviä laadittaessa on jouduttu hylkäämään useita tekstejä helpon syntaksin vuoksi. Terminologialtaan sopivan haasteellinen teksti on jouduttu joskus korvaamaan tässä suhteessa helpommalla, mutta syntaksiltaan vaativammalla. Rakenteellisesti haasteellisia osia sisältävät tekstit ennustavat oletettavasti erittelevämpää suorituksen arviointia kuin pelkkään termistön hallintaan perustuvat.

Syntaksin hallinta paljastaa sekä lähde- että kohdekielen hallinnan. Venäjän kielen asiateksteille on tyypillistä suomen kielen vastaavia tekstejä monimutkaisempi syntaksi. Jos kokelas pystyy saamaan selvää hankalista lähdetekstin lauserakenteista, hän osoittaa samalla omaavansa auktorisoidulta kääntäjältä vaadittavat kielelliset valmiudet. Venäjä–suomi-käännöksessä virkerakenteiden purkaminen osoittaa kielellistä ja translatorista luovuutta sekä ongelmanratkaisukykyä. Tarvittaessa on pystyttävä jakamaan virkkeitä osiin tinkimättä silti auktorisoidun kääntämisen täsmällisyyden vaatimuksesta.

Vuoden 2010 lain ja hallinnon teksti on hyvä esimerkki haasteellisesta syntaksista. Teksti sisältää yhden 80 sanan virkkeen, joka paljasti hyvin sekä kokelaan tekstinlukutaidon että kyvyn muokata kohdetekstiä. Ongelmalliseksi venäjä–suomi-kääntämisen tekevät venäjänkielisen lähdetekstin virkkeet, jotka sisältävät useita partisiippeja, gerundeja ja suomen kielen näkökulmasta väärään suuntaan haarovia genetiivi- ja prepositiorakenteita. Niiden purkaminen esimerkiksi relaatiivilauseiksi, genetiivirakenteiksi ja yhdyssanoiksi johtaa usein sanajärjestyksen ja viittaussuhteiden ongelmiin kohdekielisessä tekstissä.

Tutkintosuoritusten arviointi – venäjän kielelle ominaisia käännös- ja arviointiongelmia

Tutkintosuoritusten arviointi muuttui uuden tutkintojärjestelmän mukana. Kokeilaan tosielämän tilanteita mahdollisimman hyvin mukailevat ratkaisut otettiin hyvän käännöksen keskeisiksi kriteereiksi. Arvioinnissa oli nyt otettava huomioon toisaalta autenttisuutta tavoitteleva teksti ja toisaalta kokelaiden mahdollisuus käyttää kääntämisen apuvälineitä aiempaa helpommin ja laaja-alaisemmin. Kääntäjältä odotettiin taitoa ymmärtää tekemiensä käännösratkaisujen vaikutus konkreettiseen tilanteeseen, jota varten käännös ajateltiin tehtävän. Suorituksen arvioinnissa sakotettiin eniten niistä ratkaisuista, joissa epäonnistunut käännös johtaisi kuvitellun käännöksen käyttäjän oikeusturvan vaarantumiseen tai muuhun edun menetykseen. Uudessakin tutkinnossa koetilanteen aikarajoitus oli edelleen otettava huomioon arvioinnissa. Elektroninen tiedonhaku lisäsi mahdollisuuksia tarkistaa tietoa, mutta merkitsi myös apuvälineiden käyttöön kuluvan ajan lisääntymistä.

Venäjä–suomi-tehtävien arvioinnilla on paljon yhteistä muiden kieliparien kääntämistehtävien kanssa. Kielten rakenteelliset erot tuovat ongelmia kohdekielen

muotoiluun. Käsitejärjestelmien erot hankaloittavat vastineiden löytämistä erikoisan termeille. Myös kulttuurien väliset erot vaikeuttavat käännoistyötä.

Kääntäjän olisi otettava huomioon käännöksen lukijan mahdollisuudet ymmärtää tekstiä, joka on tuotettu toisessa oikeus- tai koulujärjestelmässä (lain ja hallinnon sekä koulutuksen tekstit). Talouselämän tekstien vaikeuksien taustalla ovat esimerkiksi toisistaan poikkeavat liike-elämän käytänteet. Tekniikan ja lääketieteen tekstit rakentuvat muita erikoisaloja enemmän alan termistön varaan, ja ymmärtämistä mahdollisesti vaikeuttavaa muuta tekstiä on vähemmän. Näissä erikoisaloissa kääntäjän ongelmana on kuitenkin tiivis ilmaisutapa, joka heijastaa alan asiantuntijoiden viestintään sisältyvää hiljaista tietoa. Erityisesti lääketieteen tekstit voivat olla lähes verbittömiä, syntaksiltaan hyvin yksinkertaisia. Tutkintasuorituksen arvioinnissa otetaan huomioon se, miten hyvin kääntäjä on ymmärtänyt pelkistettyä syntaksia ja pystynyt tuottamaan vastaavatyypistä tekstiä kohdekielellä.

Kielikohtaiset käännösongelmat ovat selvästikin sidoksissa lähde- ja kohdekielen kulttuurien väliseen etäisyyteen. Kulttuurien välinen etäisyys korostuu arvioitaessa tekstejä, jotka on käännetty suomesta muihin kieliin. Kaikki kokeilat kääntävät nimittäin saman tekstin suomesta omaan kohdekieleensä. Kuten Isolahti (2014) toteaa, tämä asettaa eri kielten kokelaat toisistaan poikkeaviin koeolosuhteisiin. Kulttuurinen etäisyys määrittelee tekstin vaikeusasteen, mikä on otettava arvioinnissa huomioon. Näin ollen ei ole lainkaan yllätys, että sama teksti voi saada erilaisen vaikeusastearvion esimerkiksi ruotsin ja venäjän kielen arvioijilta. Jotkut teksteistä saattavat puolestaan olla aiheeltaan joissakin kulttuureissa jopa epärelevantteja.

Lain ja hallinnon teksteissä ongelmallisinta on termi- ja käsitevastaavuuksien arviointi: voidaanko kohdekielen käännöksessä käyttää funktionaalista käännösvastinetta vai onko kohdekielen käännöksessä selkeästi ilmaistava, että lähdekielen oikeusjärjestelmän käsitteen ala on erilainen kuin kohdekieleessä. Ongelmia aiheuttavat esimerkiksi oikeuslaitoksen eri asteiden nimitykset sekä oikeudellisen arvioinnin kohteeksi joutuvat teot. Kokelaat kääntävät usein liian kotouttavasti venäläiseen oikeusjärjestelmään kuuluvia termejä. Esimerkiksi *gorodskoi sud* 'kaupunginoikeus' saatetaan kääntää *käräjäoikeudeksi*. Vaikka kyseessä onkin samantasoinen oikeusaste, käännös voi olla harhaanjohtava. Tekstin käyttäjä voi tehdä äkkinäisen johtopäätöksen, että kaupunginoikeus toimii samalla tavalla kuin käräjäoikeus. Tässä tapauksessa vieraannuttava käännösratkaisu *kaupunginoikeus* pitää oikeusjärjestelmät erillään, eikä lukijalle tule kiusausta samastaa järjestelmiä toisiinsa. Kääntäjäkokelas voi auttaa tekstin vastaanottajaa tekemällä tekstiin kääntäjän huomautuksen, jossa hän lyhyesti ilmoittaa, että kyse on oikeusasteen ilmoittavasta lähivastineesta, ei täsmälleen samansisältöiseen käsitteeseen viittaavasta termistä.

Oikeuslaitosten eroihin pohjautuva käännösongelma liittyy myös termiin *arbitražnyi sud*, joka on venäläisessä oikeusjärjestelmässä valtiollinen tuomioistuin,

ei länsimaisissa oikeusjärjestelmissä vakiintunut osapuolten määräämien väli-
miesten riidanratkaisumenettely eli välimiesmenettely. Samoin termi *administrativnoje pravonarušenie* 'hallinnollinen lainrikkomus' on hankala, koska Suomessa rikkomuksia ovat lähinnä vain rikesakkoihin johtavat pienet liikenne-rikkomukset, eivät tuomioistuimessa käsiteltävät asiat. Lisäksi monet hallinnolliset rikkomukset ovat Suomen oikeusjärjestelmässä rikoksia, kuten rattijuopumus ja liikenne-
turvallisuuden vaarantaminen.

Toimivien käännösvastineiden löytäminen vaatii kulttuurien ja kielten välistä *oikeusvertailua*, jossa käsitteiden sisältö selvitetään ennen käännösratkaisun tekemistä, kuten Koistinen (2010) toteaa. On selvää, että koetilanne aikarajoituk-
sineen asettaa omat haasteensa syvälliselle oikeusvertailulle. Riittävä substans-
siosaaminen auttaa tällöin kokeilusta selviytymään tehtävästä.

Talouselämän erikoisala on ollut suosituin vaihtoehto kaikissa auktorisoidun
kääntäjän tutkinnoissa, niin myös venäjä–suomi- ja suomi–venäjä-kielipareissa.
Talouselämän erikoisalan voi olettaa houkuttelevan kokeilaita siksi, että tekstien
katsotaan vaativan vähemmän varsinaista erikoisalan osaamista kuin tekniikan ja
lääketieteen tekstien. Valitaan tavallaan ”pienempi paha”. Koulutuksen erikoisa-
lan tulo mukaan tutkintoon on hieman muuttanut tätä aiemmin selvää asetelmaa.

Talouselämän teksteissä korostuvat venäjä–suomi- ja suomi–venäjä-kielipa-
reissa kulttuurisesta etäisyydestä johtuvat käännösongelmat. Myös käytännön
kääntämisen kannalta epärelevantti aihe voi olla ongelmien taustalla suomesta
venäjään käännettäessä. Tästä esimerkkinä Isolahti (2014) mainitsee vuoden
2012 talouselämän tutkintotekstin, joka käsitteli sijoitusrahastoja. Hänen mieles-
tään kyseinen teksti voi olla relevantti käännettävä englannin tai saksan kielen
näkökulmasta, mutta ei venäjän, puhumattakaan kulttuurisesti kaukaisemmista
kielistä, kuten vaikkapa somali.

On selvää, että tekstejä valittaessa on nykyisen käytännön mukaisesti huomatta-
vasti helpompaa etsiä vain yhden suomen vieraisiin kieliin käännettävät tekstit
kuin ryhtyä etsimään lukuisia kieliparikohtaisesti sopivia tekstejä. Jos käännös-
tehtävien autenttisuutta kuitenkin pidetään yhtenä keskeisenä uuden tutkinnon
ominaispiirteinä, kieliparikohtaiset tutkintotehtävät voisivat olla yksi keino tämän
tavoitteen saavuttamiseksi.

Koulutus on ollut erikoisalana vasta kaksi vuotta. Se on selvästikin saavuttanut
suosion kokeilajien keskuudessa ja haastanut talouselämän vankan aseman suo-
situisimpana erikoisalana. Koulutuksen erikoisalan suosion takana saattaa piillä
samantapaisia syitä kuin talouselämänsäkin valinnassa. Tutkintoon osallistuvilla on
kokemusta koulutuksen alalta omien ja perheenjäsentensä opintojen sekä mah-
dollisesti myös opetustehtävien kautta. Koulutus tuntuu ehkä ”helpolta” erikoi-
salalta. Jo ensimmäiset koulutuksen tutkintotehtävät osoittivat kuitenkin tämän
erikoisalan yhtä vaativaksi kuin muutkin alat.

Koulutusjärjestelmien erot tuottavat käännösongelmia sekä venäjästä suomeen että suomesta venäjään käännettäessä. Tälläkin erikoisalalla kieliparit ovat erilaisessa asemassa kulttuurisen etäisyyden vuoksi. Esimerkiksi vuoden 2012 suomi–venäjä-käännöksessä ongelmalliseksi osoittautui erityisopetukseen liittyvä terminologia, koska erityisopetusta ei ole Venäjällä integroitu vastavalla tavalla muuhun opetukseen kuin Suomessa. Hankalia käännettäviä olivat mm. *erityisopetus*, *erityisluokanopettaja*, *laaja-alainen tuki* ja *samanaikaisopetus*. Tehtävien arvioinnissa kiinnostava havainto oli, että koulutuksen alalla uusi vastine-ehdotusten varanto suomesta venäjään käännettäessä löytyy virolaisten yliopistojen venäjänkielisiltä sivuilta. Niihin on panostettu Virossa enemmän kuin Suomen yliopistoissa. Viron koulutusjärjestelmään on EU:hun siirtymisen jälkeen otettu samoja käytänteitä kuin Suomessa, ja siksi kieleen on tullut uutta terminologiaa, jota käytetään myös venäjänkielillä sivuilla.

Tekniikan ja lääketieteen erikoisalajat ovat aina vähiten suosittuja valintoja koko tutkinnossa, sama pätee myös venäjän kieleen. Arvioitavina on vain yksittäisiä suorituksia, ja vertailukohtien puuttuminen vaikeuttaa arviointia. Kyseisten erikoisalojen teksteissä korostuvat terminologiset kysymykset sekä teksteihin upotettu hiljainen tieto. Siksi tekniikan ja lääketieteen erikoisaloja heikosti tuntevat karttavat niiden valitsemista. Näiden alojen eksaktin luonteen vuoksi kulttuuri- ja kielisidonnaisten aineiden merkitys ei ole ehkä niin suuri kuin muiden erikoisalojen teksteissä, mutta ymmärrettävän kohdekielisen tekstin laatiminen vaatii kuitenkin tiettyjen konventioiden noudattamista. Tyypillisiä venäjän kieleen liittyviä ongelmia ovat esimerkiksi lyhenteet. Jos lyhenne sisältää vain kirjaimia, jotka ovat yhteisiä kyrilliselle ja latinalaiselle aakkostolle, voi lyhenne saada virheellisen tulkinnan sovellettaessa väärää aakkostoa. Teksteissä voi nimittäin esiintyä sekä kyrillisin että latinalaisin aakkosin kirjoitettuja lyhenteitä.

Kaikki tutkintotekstit läpäisevänä käännös- ja arviointiongelmana toistuu venäjän kielessä vuodesta toiseen erisnimien translitterointi. Ongelma toistuu niin venäjästä suomeen kuin suomesta venäjäänkin käännettäessä. Venäjä–suomi-suuntaan on olemassa translitterointistandardi. Ongelmia tuottaa kuitenkin se, että ns. tavallisen eli kansallisen kaavan ohella on käytössä myös tieteellisten kirjastojen hakemistoissa ja tieteellisessä kirjallisuudessa sovellettava tieteellinen translitterointi, ja nämä kaksi järjestelmää sotkeutuvat keskenään. Lisäksi henkilöiden nimien kirjoittamisessa joudutaan käyttämään englannin kieleen pohjautuvaa translitterointia, koska tämä järjestelmä on Venäjällä käytössä virallisissa dokumenteissa, kuten passeissa, joissa henkilöiden nimet on kirjoitettu kyrillisten aakkosten lisäksi myös latinalaisin aakkosin. Suomi–venäjä-translitterointi on vielä kirjavampaa, koska standardin sijaan on tarjolla vain suosituksia. Arvioinnin ongelmana onkin löytää kriteerit pisteytyksen pohjaksi. Toistaiseksi keskeisenä arviointiperiaatteena on pidetty johdonmukaisuutta ja systemaattisuutta – translitterointikaavan valinnasta riippumatta.

Tutkinnon arvioinnin kehittämiseen tarvittaisiin lisää aiheeseen liittyvää tutkimusta.¹ Yhtenä auktorisoidun kääntäjän tutkintojärjestelmän keskeisenä haasteena on luotettavien arviointikriteerien kehittäminen. Arvioinnin luotettavuutta ja yhteismitallisuutta edesauttaisivat yksiselitteiset virhekategorioiden, joiden lukumäärä olisi nykyistä pienempi.² Arvioijan on usein mahdotonta käyttää koko virhekategoriaskaalaa arvioinnissaan. Varteenotettavan vaihtoehdon tutkimuksen käynnistämiseksi voisi tarjota tutkintosuoritusten kokoaminen elektroniseksi korpukeksi, jota voisi hyödyntää käännösratkaisujen tarkastelun lisäksi myös arvioinnin, esimerkiksi virhekategorioiden käytön analyysiin. Elektroninen korpus edesauttaisi myös suoritusten arvioinnin yhteismitallisuutta, sillä erilaisten käännösratkaisujen hyväksyttävyyttä olisi pystyttävä arvioimaan myös kokeilaiden tutkintosuoritusten välillä. Yhdysvalloissa kääntäjien auktorisoinnista vastaava organisaatio ATA on tässä suhteessa edennyt pitemmälle ja on jo kokoamassa korpusaineistoa, johon on merkitty arvioijien korjausmerkinnät (Koby 2014).

Venäjän kielen tutkintojen kokelasprofiili

Nykyiseen tutkintoon osallistujien taustoista ei ole tehty tarkempaa selvitystä, joten on vaikea sanoa, millainen on tyypillinen tutkintoon osallistuja. Kääntäjän koulutuksen kautta auktorisointia hakevien määrä on kasvussa, ja voisi olettaa, että tutkintoon osallistuvien joukossa on yhä suurempi osuus niitä, joilla ei ole kääntäjänkoulutustaustaa. Kokelas olettaa mahdollisesti selviytyvänsä tutkinnosta kaksikielisyytensä sekä koulutuksen ja työelämän kautta saamiensa valmiuksien avulla.

Venäjä–suomi ja suomi–venäjä ovat olleet suosittuja kielipareja uuden tutkinnon aikana. Venäjä on englannin jälkeen suosituin vieras kieli tutkinnon kielipareissa. Yhtenä keskeisenä syynä on oletettavasti venäjänkielisen väestön kasvanut määrä Suomessa. Maassa jo pidempään asuneet, kaksikielistyneet maahanmuuttajat saattavat nähdä auktorisoidun kääntäjän tutkinnon oikotienä kieliammattiin. Monilla tutkintoon osallistuvilla voi olla myös erikoisaloihin liittyvää substanssiosaamista. Tämä on pääteltävissä tehtäviä arvioitaessa. Suoritukset saattavat osoittaa hyvää erikoisalan hallintaa, mutta tekijät eivät kuitenkaan ole viestinnän ammattilaisia. Niinpä koe joudutaan usein hylkäämään puutteellisten kielellisten valmiuksien vuoksi. Kuten Probirskaja (2014) toteaa, venäjän kielen tutkintoihin osallistuvien joukosta erottuvat omaksi ryhmäkseen ns. kokeilijat, jotka lähtevät tutkintotilaisuuteen melko vaatimattomin edellytyksin. Taustalla voi olla positiivisia käännös- tai tulkkaukokemuksia, joiden innostamina ilmoitaututaan kokeeseen. Näillä osallistujilla on selvästikin epärealistinen näkemys

1 Tutkimusta tehdään nykyisin säännöllisesti mm. arvioinnista. Ks. esim. Kivilehto, Marja & Leena Salmi (tulossa). Assessing assessment: The Authorised Translator's Examination in Finland. *Linguistica Antverpiensia, New Series: Themes in Translation Studies* 16. Toim. huom.

2 Syksyn 2017 tutkinnon suoritusten arvioinnissa on otettu käyttöön uudistetut arviointiperusteet (liite 1). Toim. huom.

mahdollisuudestaan läpäistä tutkinto ja toimia myöhemmin auktorisoituna kääntäjänä. Kääntämisen opetuksen ja tutkimuksen näkökulmasta kyseiset kokelaat tulevat ”pystymetsästä”; heillä ei todennäköisesti ole teoreettista taustaa kääntämisestä, vaan he osallistuvat tutkintoon saatuaan käytännön työelämän kautta valmiuksia toimia kääntäjänä.

Tulevaisuus näyttää, mikä auktorisoidun kääntäjän tutkinnon tehtävä tulee olemaan uudessa tilanteessa, jossa auktorisoinnin edellytykset voi saada myös yliopisto-opintojen yhteydessä. Yhtenä tehtävänä on mitä ilmeisimmin jo kääntäjiksi kouluttautuneiden pätevytyminen yhdellä kääntämisen erikoisosaamisen alueella, johon kokelailla ei ole vielä opiskelun aikana ollut riittäviä valmiuksia. Luonnollisesti tutkinto antaa entiseen tapaan mahdollisuuden auktorisointiin niille kokelaille, jotka ovat hankkineet kääntäjänkoulutuksensa ennen korkeakoulututkinnon kautta tapahtuvaa auktorisointia.

Työelämässä hankittujen taitojen myötä ja mahdollisen substanssiosaamisen kartuttamisen jälkeen kääntäjänkoulutuksen saaneet henkilöt lienevät vastaisuudessaakin keskeinen osa kokelaita. Tämän joukon ulkopuolelle jää heterogeeninen ryhmä muuta kautta kääntäjän oletetut valmiudet hankkineita kokelaita. Tutkinto tarjoaa väylän aiemmin hankitun osaamisen osoittamiseen silloin, kun koulutautumisen reitti kääntäjän tehtäviin poikkeaa tavanomaisesta opintopolusta. Etenkin harvinaisemmissa, Suomen korkeakouluissa opetettavien kielten ulkopuolelle jäävissä kielissä tämä tutkinnon tehtävä korostuu.

LÄHTEET

KIRJALLISUUS JA VERKKOLÄHTEET

AKTP 2012. *Auktorisoidun kääntäjän tutkinnon perusteet* 2012. Opetushallitus. Määräykset ja ohjeet 2012: 40. Helsinki: Opetushallitus.

ATA American Translators Association 2017. ATA Certification Program: Frequently Asked Questions [online, luettu 15.9.2017]. Saatavissa: [https:// www.atanet.org/certification/certification_FAQ](https://www.atanet.org/certification/certification_FAQ).

Hietanen, K. 2005. *Virallinen kääntäjä paljon vartijana – Ammattitoiminnan ja auktorisointimenettelyn yhteensovittamisen haaste*. Acta Universitatis Tamperensis: 1109. Tampere: Tampere University Press.

Hietanen, K. 2008. Auktorisoidun kääntäjän tutkinnon arvioijakoulutus. Luento, Helsinki 21.10.2008.

Isolahti, N. & Probirskaja, S. 2014. *Kommentteja auktorisoidun kääntäjän tutkinnon laadintaan ja arviointiin*. Sähköpostikysely auktorisoidun kääntäjän tutkinnon laatijoille ja arvioijille (venäjän kielii) 4.4.2014.

Kammarkollegiet 2017. Tolkar och översättare. Så går översättarprovet till [online, luettu 18.10.2017]. Saatavissa: <http://www.kammarkollegiet.se/rattsavdelningen/tolkar-och-oversattare/sa-gar-oversattarprovet-till>.

Kemppanen, H. & L. Salmi 2007. Autenttiset toimeksiannot kääntämisen opetuksessa: potilasoppaan tapaus. *MikaEL – Kääntämisen ja tulkkauksen tutkimuksen symposiumin verkkojulkaisu*, 1 [online, luettu 18.10.2017]. Saatavissa: <https://www.sktl.fi/@Bin/41125/Kemppanen+Salmi.pdf>.

Kemppanen, H. & L. Salmi 2008. Authentic Translation Commissions in Translator Training: the Case of the Guide for Patients. Teoksessa: *Translation and Cultural Diversity. XXIII FIT World Congress. Proceedings, Shanghai 4.-7.8.2008*. CD-rom. ISRC CN-M20-08-0027-0/VZ.

Koby, G. 2014. Developing a Specialized Corpus for ATA Translator Certification Examinations. Konferenssiesitelmä. *6th International Conference on Corpus Linguistics*. Las Palmas de Gran Canaria, 22.-24.5.2014.

Koistinen, J. 2010. Rikosta etsimässä: oikeusvertailu Venäjän oikeuden tutkimusmetodina. Teoksessa: E. Viljanen, K. Aitamurto, J. Lassila & A. Salmi (toim.) *Suuri ja mahtava metodologia? Lähestymistapoja Venäjän ja Itä-Euroopan tutkimukseen*. Helsinki: Edita, 76–104.

SKTL 2006. Miten toteuttaa autenttisia toimeksiantoja kääntämisen opetuksessa. Vinkkejä käännöskurssien vetäjille. Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto [online, luettu 18.10.2017]. Saatavissa: <https://www.sktl.fi/@Bin/34247/miten+toteuttaa+autenttisia+toimeksianto-ja+k%C3%A4%C3%A4nt%C3%A4misen+opetuksessa.pdf>.

VIRALLISLÄHTEET

Viralliset kääntäjät -työryhmän muistio 2006. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2005: 35. Helsinki: Opetusministeriö [online, luettu 20.9.2017]. Saatavissa: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80294/tr35.pdf?sequence=1>.

Marja Kivilehto
Universitetslektor
Tammerfors universitet

Rune Skogberg
Auktoriserad translator

ATT UTARBETA OCH BEDÖMA PROVUPPGIFTER I SVENSKA – EN UTMANING MEN INGEN OMÖJLIGHET

Inledning

Att konstruera prov är ett utmanande uppdrag. Allt börjar med att provkonstruktören tänker på syftet med provet och funderar på de metoder som bäst bidrar till att syftet uppnås. Sedan kommer bedömningen av provet. Alla dessa delar ska helst vara i linje med varandra på så sätt att syftet påverkar metoderna som i sin tur inverkar på bedömningen. För att ett prov kan anses vara lyckat ska det uppfylla vissa kriterier. Vanligen påpekas att lyckade prov är valida, reliabla, autentiska och genomförbara (Wrigstad 2004). I praktiken innebär kriterierna att provet testar det som ska testas, är relevant med hänsyn till syftet och kan genomföras inom givna ramar.

Sedan 2008 har vi³ konstruerat och bedömt översättningsprov i språkparet finska och svenska i examen för auktoriserade translatorer. Alla språkpar i examen har sina egna utmaningar, men för språkparet finska och svenska gäller även att det är fråga om Finlands två officiella språk. Att språken är officiella språk medför dels fördelar, dels nackdelar. Fördelar är bland annat att det finns rikligt med material som kan användas. Samtidigt är det en nackdel därför att mycket av sådant material som kunde användas redan har översatts från finska till svenska och finns tillgängligt på internet. Tack vare att språken är officiella och att det finns en lång översättningstradition råder det inte heller någon stor brist på hjälpmedel. För yrkesverksamma översättare är situationen med andra ord tämligen optimal, medan det för provkonstruktörer kan bli problematiskt, då de ska konstruera prov som är autentiska och som ändå går att jämföra med prov i de övriga språkparen i examen.

3 Marja Kivilehto deltar inte längre i vare sig konstruktionen eller bedömningen av proven på grund av sitt medlemskap i examensnämnden för auktoriserade translatorer.

I denna artikel har vi för avsikt att diskutera de utmaningar som vi har ställts inför då vi har konstruerat och bedömt översättningsprov i språkparet finska och svenska. Först tar vi upp hur det är att konstruera provuppgifter från svenska till finska och därefter diskuterar vi bedömningen av proven från finska till svenska. I vår artikel koncentrerar vi oss uttryckligen på översättning i språkparet finska och svenska och beaktar inte det faktum att svenska i provet kan kombineras förutom med finska även med andra språk. Vår arbetsfördelning är en sådan att Marja Kivilehto ansvarar för avsnittet om provkonstruktion och Rune Skogberg för avsnittet om bedömning.

Provkonstruktion

De utmaningar som jag har haft då jag konstruerat översättningsuppgifter från svenska till finska kan sammanfattas med *validitet* och *autenticitet*. Validitet aktualiseras i samband med syftet med uppgifterna. Enligt Examensgrunderna för auktoriserad translator (2012) avser översättningsuppgifterna att testa både språkkunskaper och översättningsförmåga. Att kombinera dessa två mål är något problematiskt eftersom språkkunskaper och översättningsförmåga inte nödvändigtvis kan likställas. Om språkkunskaper och översättningsförmåga är något olika färdigheter, såsom ofta påpekas, borde de inte heller testas med samma prov (se också Conde 2013). Då kan man fråga sig om det överhuvudtaget är möjligt att uppnå validitet med provet, då dessa färdigheter testas samtidigt. I min egen provkonstruktion har jag utgått från översättningsförmåga, och testning av språkkunskaperna har inte varit det primära målet.

Det andra problemet handlar om översättningsprovets autenticitet. I Examensgrunderna för auktoriserad translator (2012) påpekas att examen mäter examinandens funktionella översättningsförmåga. För att kunna mäta den funktionella översättningsförmågan ska även uppgifterna vara funktionella, vilket innebär att uppgifterna med fördel ska motsvara de uppgifter som yrkesverksamma translatorer med auktorisation möter. De uppgifter som kräver auktoriserad översättning är vanligen översättning av juridiska, ekonomiska, medicinska och tekniska texter samt texter inom utbildning (Examensinnehållet 2014). I svensk-finska sammanhang förekommer alla dessa texttyper, men det är inte alltid sagt att det behövs någon översättning från svenska till finska. Finska är landets majoritetsspråk, vilket innebär att en stor del av de nämnda texterna produceras på finska och att det därmed inte behövs någon översättning⁴. I Sverige torde det finnas behov för auktoriserade översättningar på finska, men enligt uppgift gäller det närmast juridiska texter och texter som har med utbildning att göra (Salo 2015). Alla fackområden är med andra ord inte lika efterfrågade, vilket kan ställa till med problem om provkonstruktören får i uppdrag att utarbeta ett autentiskt prov i till exempel fackområde teknik.

4 Detta bekräftas av en liten rundfråga som jag gjorde bland auktoriserade översättare från svenska till finska i Finland under februari 2015.

Förutom att problemet med autenticitet anknyter till konstruktion av relevanta provuppgifter gäller det också konstruktion av uppgifter som är tillräckligt krävande för examinandens. Det som i andra språkpar kan medföra svårigheter, till exempel översättning av kulturbundna uttryck, är ofta självklart vid översättning från svenska till finska. Som exempel kan anges översättning av texter producerade på Åland. Utmaningar med dessa texter såsom med svenska texter överlag kan i stället för kulturbundenheter vållas av strukturella olikheter mellan finska och svenska.

Bedömning

Vid bedömningen av översättningsproven ställs höga krav på exakthet, idiomatisk korrekthet och examinandens förmåga att återge källtextens stil med hänsyn till måltextens syfte och funktion. De bedömningskriterier som fastställts för översättningsproven (Käsikirja 2013) och som under årens lopp justerats av examensnämnden kan inte alltid helt entydigt tillämpas på översättningar från finska till svenska. Det finns feltyper som sällan uppträder i de svenska texterna, t.ex. bristfälliga eller felaktiga översättningsmotsvarigheter med hänsyn till källspråkets kulturella och samhälleliga kontext, samtidigt som det sannolikt finns feltyper i de svenska översättningarna som är sällsynta i översättningsproven till andra andra språk, t.ex. finlandismer.

Särskilt de som översätter från finska till svenska har ofta så goda kunskaper i källspråket att betydande missuppfattningar sällan påträffas i proven. Däremot är det mycket vanligare att examinandens kunskaper i svenskt fackspråk är i den mån begränsade eller bristfälliga att översättningen av en mer komplicerad formulering i källtexten kan bli obegriplig för läsaren eller kan missförstås. Problemen ligger mindre på ord- och termnivå och mera på struktur- och innehållsnivå. Alltför invecklade direktöversatta meningar med flera objekt, bisatser eller inskjutna satser är typiska i synnerhet i översättningarna inom lag och förvaltning, vilket ger högre felpoäng.

Svårigheter med ord och termer förekommer inom alla de fackområden som är representerade i examen, men störst är de inom ämnesområdena lag och förvaltning samt medicin. Möjligheten att använda internet i provet gör att examinanderna ganska enkelt kan hitta lösningar på termproblem. Internet är en outslutad källa till information. Det går att söka i ordlistor och leta fram texter som till sitt innehåll motsvarar den text man själv översätter. Sådana sökfärdigheter ska en auktoriserad translator ha. Tillgången till internet beaktas i bedömningen.

Även om felaktigheterna och bristerna begränsar sig till ett fåtal feltyper i översättningarna till svenska är de enskilda fallen desto fler. Det här märks också i resultaten. Gränsen för godkänd prestation brukar gå vid 20–30 felpoäng beroende på källtextens svårighetsgrad, men 40–70 felpoäng hör inte till ovan-

ligheterna i de svenska översättningarna. Sålunda har andelen godkända med språkparet finska–svenska i examensproven åren 2008–2012 varit i medeltal 12 procent, när andelen godkända i examen som helhet (samtliga språkpar) legat mellan 8 och 16 procent. Bedömarna i svenska är knappast strängare än i andra språk, utan orsakerna till den stora andelen underkända måste sökas på annat håll.

Orsaken till flertalet examinanders svaga prestationer är förutom bristande språkkunskaper även avsaknad av översättningserfarenhet. Att övning ger färdighet är något som verkligen gäller inom översättning. I bedömningen av proven för auktoriserade translatörer kan och får examinandernas oerfarenhet och de bristfälligheter det medför emellertid inte ses som en mildrande omständighet, eftersom de efter avklarad examen förutsätts kunna översätta exakt och korrekt i sin verksamhet som auktoriserad translator. Examenslördagen är ingen övnings- eller utbildningsdag för alla som hyser minsta intresse för språk utan ett tillfälle där seriöst inriktade översättare måste kunna uppvisa att de har tillräckliga färdigheter att verka som auktoriserad translator med allt vad det innebär i form av ansvar och kompetens. Det här utgör grunden för bedömningen av provet och det ställer höga krav på bedömarna, som bör ha lång och gärna praktisk erfarenhet av översättning till det språk de är bedömare i.

En bra översättning ska så långt som möjligt hålla samma stilistiska nivå som ursprungstexten. Den ska åstadkomma samma reaktion hos sina läsare som originalet (Reuter 2006). Inslag av en annan stilvalör bör inte förekomma, även om det rent betydelsemässigt inte innebär någon skillnad. Hos dem som översätter till svenska i provet för auktoriserade translatörer märks numera en allt större stilistisk osäkerhet: hög stil blandas med neutral och låg, källspråkets idiom översätts mekaniskt ord för ord till målspråket för att examinanden inte känner till motsvarande idiom i svenskan, ord och uttryck kombineras på ett sätt som inte utmärker en god stilist, vilket en auktoriserad translator bör vara. Utmärkande är också att många examinander inte tycks följa språkvårdsdebatter och aktuella språkliga rekommendationer i Finland och Sverige så som de borde göra som professionella språkbrukare – med felpoäng för onödiga ordvalsfel, formfel och stilbrott som följd.

Naturligtvis handlar bedömning av översättningar ibland också om smak och tycke. Det är helt normalt när det gäller ett så rikt språk som svenskan, där samma sak kan uttryckas på många olika sätt. Ett ord eller uttryck som en bedömare reagerat på kan passera obemärkt förbi en annan bedömare just för att det rör sig om bedömarens personliga tolkning och uppfattning av ordets eller uttryckets lämplighet i den aktuella kontexten. I den nyttiga diskussion som bedömarna för sinsemellan när de är klara med sin bedömning tas smak- och tyckesfrågorna vanligen upp, och i de flesta fall fattar de ett gemensamt beslut till examinandens fördel.

Slutord

Vi har här diskuterat två aspekter på examen för auktoriserade translatorer: provkonstruktion och bedömning. Båda innebär på sitt sätt en utmaning. Bristen på autentiska, ändamålsenliga utgångstexter och bristen på sakkunniga översättare som klarar examen är stor och kommer troligen att bli ännu större. I det officiellt tvåspråkiga Finland, där översättning har långa traditioner och har utgjort en del av samhällsfunktionerna redan långt innan ordet globalisering var uppfunnet⁵, kommer behovet av översättare alltid att vara betydande. Efterfrågan på kvalificerade översättare till svenska är dessvärre större än tillgången. Marknaden för auktoriserade translatorer är självklart mindre, eftersom det bara är vissa dokumenttyper som kräver bestyrkande av auktoriserad translator för att vara giltiga, men det är klart att det måste finnas auktoriserade translatorer också i framtiden.

En auktoriserad translator översätter facktexter och är behörig att översätta officiella dokument som till exempel betyg, intyg, bolagsordningar, handelsregisterutdrag, testamenten och domstolshandlingar. Som auktoriserad translator är man förpliktad att följa god translatorssed, vilket bland annat innebär att man bara får åta sig uppdrag som man kan fullfölja på ett klanderfritt sätt. För att tillgången på auktoriserade translatorer ska kunna tryggas krävs fortsatt och till och med ökad satsning på utbildning. Sådan kan ges både inom ramen för ordinarie språk- och översättningsstudier och som fortbildning för personer med lämplig grundutbildning och språkliga förutsättningar. Översättare till svenska behöver allt det stöd de kan få, och det är viktigt att de har en levande kontakt med svenskan i såväl Finland som Sverige. För att kunna översätta texter inom lag och förvaltning, ekonomi, medicin, teknik och utbildning måste man känna till på vilket sätt och med vilka termer man talar och skriver om de här ämnena på svenska. Då kan man också klara av examen för auktoriserade translatorer – till provkonstruktörers, bedömares och uppdragsgivares stora belåtenhet.

5 För en historisk tillbakablick på översättning i Finland se Kuvaja, Rantanen & Villstrand 2007.

KÄLLFÖRTECKNING

LITTERATUR OCH ELEKTRONISKA KÄLLOR

Conde, T. 2013. Translation versus Language Errors in Translation Evaluation. I: D. Tsagari & R. van Deemter (red.) *Assessment Issues in Language Translation and Interpreting*. Frankfurt: Peter Lang Edition, 97–112.

Kuvaja, C., A. Rantanen & N. E. Villstrand 2007. Språk, självbild och kommunikation i Finland 1750–1850. I: O. Kangas & H. Kangasharju (red.) *Ordens makt och maktens ord. Svenskt i Finland – Finskt i Sverige IV*. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland, 33–114.

Käsikirja 2013. Auktorisoidun kääntäjän tutkinto. Toimintaohjeet tutkintotehtävien arvioijalle. Opetushallitus: Helsinki.

Reuter, M. 2006. Översättning och språkriktighet. Helsingfors: Svensk språktjänst Ab.

Salo, T. 2015. E-brev 17 februari 2015.

Utbildningsstyrelsen 2012. *Examensgrunderna för auktoriserad translator* [online, läst 26.3.2014]. Helsingfors: Utbildningsstyrelsen. Tillgänglig på: http://www.oph.fi/download/142945_ruonetauktorisoiikaantutkinnperusteet2012.pdf.

Utbildningsstyrelsen 2014. *Examensinnehållet* [online, läst 18.10.2017]. Helsingfors: Utbildningsstyrelsen. Tillgänglig på: http://www.oph.fi/utbildning_och_examina/auktoriserade_translatorer/examensinnehallet.

Wrigstad, T. 2004. Sfi-provet som bedömningsinstrument – teoretiska och praktiska perspektiv. I: K. Hyltenstam & I. Lindberg (red.) *Svenska som andraspråk – i forskning, undervisning och samhälle*. Lund: Studentlitteratur, 715–742.

ENGLANTI: KOKEMUKSIA TALOUSELÄMÄN ERIKOISALASTA

Johdanto

Auktorisoidun kääntäjän tutkinnossa osoitetaan tutkintokielten kieli- ja kääntämistaito sekä auktorisoidun kääntäjän ammatinharjoittamisessa tarvittava muu taito. Kieli- ja kääntämistaito osoitetaan kahdella käännöstehtävällä: kaikki kääntävät lain ja hallinnon tekstin, ja lisäksi tutkintoon osallistuva kääntää valintansa mukaan koulutuksen, lääketieteen, talouselämän tai tekniikan erikoisalan tekstin. Auktorisoidun kääntäjän tutkinnon tarkoituksena on huolehtia siitä, että tutkinnossa vaadittava osaaminen osoitetaan luotettavalla tavalla ja riittävän kattavasti. Tämä asettaa suuret vaatimukset sekä tehtävien valinnalle että suoritusten arvioinnille.

Käsittelen tässä kirjoituksessa tehtävien laadintaa ja tutkintasuoritusten arviointia talouselämän erikoisalalla. Olen toiminut englannin arvioijana ja tehtävien laatijana vuodesta 2009 tekniikan, talouselämän ja lääketieteen erikoisaloilla. Englannista suomeen käännettäessä olen ykkösarvioija ja suomesta englantiin käännettäessä kakkosarvioija. Ykkösarvioija on kohdekielen asiantuntija ja kakkosarvioija lähdekielen asiantuntija.

Käännöstehtävän laadinta

Käännöstehtävien valitseminen on työlästä ja vie paljon aikaa, koska valitun tekstin on täytettävä hyvin monitahoisia vaatimuksia. Käännöstehtävän tulee olla sopivan vaikea, juuri oikean mittainen ja auktorisoidun kääntäjän työn kannalta järkevä. Käännöstehtävien valinnassa nojaudun Opetushallituksen ohjeisiin, seminaarityöskentelyyn ja kokemukseeni kääntäjän työstä. Lähtökohteisesti tavoittelen sellaisia tekstejä, joista tehdään virallisia käännöksiä myös todellisuudessa esimerkiksi oikeudenkäyntien tai rekisteröintimenettelyjen yhteydessä.

Lähtökohta

Käännöstehtävien laadintaa ohjaa Opetushallituksen tätä varten julkaisema käsikirja. Käsikirja kattaa sekä tehtävien laadinnan että tutkintasuoritusten arvioinnin, ja se sisältää hyvin yksityiskohtaiset ohjeet kaikille auktorisoidun kääntäjän tutkintoprosessiin osallistuville. Käsikirjan taustalla on laki auktorisoiduista kääntäjistä (1231/2007) ja valtioneuvoston asetus auktorisoiduista kääntäjistä (1232/2007). Käsikirjaa kehitetään jatkuvasti muun muassa laatija-arvioijien seminaareissa tehtyjen havaintojen perusteella, ja uusi versio julkaistaan noin kerran vuodessa.

Käännöstehtäviksi valitaan tekstejä ja asiakirjoja, jotka mahdollisuuksien mukaan vastaavat todellisia auktorisoidun kääntäjän toimeksiantoja (ei yleistajuisia journalistisia tekstejä). Tekstit eivät saa olla käännöksiä toisesta kielestä, eikä niistä saa olla valmiita käännöksiä muihin kieliin. Tekstit voivat olla julkaistuja tai julkaisemattomia asiakirjoja, painettuja tekstejä tai Internetissä julkaistuja tekstejä.

Käännöstehtävien tulee olla sisällöllisesti yhtenäisiä tekstiosuuksia sekä kielellisesti mahdollisimman autenttisia ja ulkoasultaan selkeitä. Käännöstehtäväksi valitusta kokonaisuudesta poistetaan ylimääräiset tekstit, ja tutkinnon suorittaja näkee paperilla vain käännettäväksi tarkoitetun lähtötekstin. Talouselämän tekstit voivat olla esimerkiksi otteita yritysten vuosikertomuksista, taloudellisista katsauksista tai yhtiöjärjestyksistä, taloudellisia sopimustekstejä tai taloutta käsitteleviä asiakirjoja.

Sisällöllisesti käännöstehtävien tulee olla sellaisia, että niiden kääntäminen edellyttää asiasisällön hallintaa ja perehtyneisyyttä aihepiiriin. Käännöstehtävien tekstin on edustettava kullekin erikoisalalle ominaista kielenkäyttötapaa, sen on oltava riittävän vaativa sekä lauseopillisesti että sanastollisesti (erityisesti terminologisesti) ja sisällettävä riittävästi käännösongelmia kuten lyhenteitä, instituutioiden nimiä jne. Kyseisen kielen kulttuurille ja yhteiskunnalle ominaiset käsitteet tulee ottaa huomioon tekstiä laadittaessa.

Tekstin on kokonaisuutena oltava sellainen, että sen kääntäminen on mahdollista annetussa koeajassa (2 h 45 min). Laatijan on varmistuttava siitä, että tekstistä on laadittavissa käypä ja objektiivisesti arvioitava käännös. Käännöstehtävien pituus on 2 000 ($\pm$ 50) merkkiä välilyönnit mukaan lukien tai vastaava pituus niissä kielissä, joissa käytetään muuta kuin latinalaista merkistöä.

Talouselämän tekstin valinta vuoden 2013 tutkintoon

Vuonna 2013 valitsin talouselämän tekstiksi otteen Myllyn Paras Oy:n yhtiöjärjestyksestä. Käsittelen tässä tehtävän valinnan vaiheita ja syitä siihen, että päädyin juuri tähän tekstiin. Käännöstehtävän valinnassa pyrin ensisijaisesti siihen, että

teksti on aihepiiriltään ja terminologialtaan sopivan vaikea mutta ei missään tapauksessa ylivoimainen kyseiseen erikoisalaan perehtyneelle kääntäjälle.

Auktorisoitu kääntäjä kohtaa usein talouteen liittyviä tekstejä. Suomesta vierai-siin kieliin käännetään muun muassa yhtiöjärjestyksiä, sopimuksia ja oikeuden-käynteihin liittyvää kirjeenvaihtoa. Yhtiöjärjestyksen käännöstä tarvitaan kohde-maassa esimerkiksi tytäryhtiöiden ja sivuliikkeiden rekisteröinnin yhteydessä. Kansainvälisesti toimivien yhtiöiden lakiosastot haluavat hallinnoida yhtiön sopi-mussalkkua, johon kootaan keskeiset sopimukset eri toimintamaista. Yritysten väliset kiistat koskevat useimmiten raha-asioita, joten oikeudenkäynneissä ja välimiesmenettelyissä osapuolet perustelevat kantaansa sopimusteksteillä, kir-jeenvaihdolla ja teollisoikeuksia koskevilla asiakirjoilla. Kaikki nämä tekstityypit ovat tavanomaisia auktorisoidun kääntäjän työssä.

Aloitin käännöstehtävän valinnan tarkastelemalla erilaisia taloudellisen toimin-nan osa-alueita. Liike-elämässä tuotetaan jatkuvasti esimerkiksi sijoittajavies-tintään, rahoitukseen, riskienhallintaan ja taloudelliseen tiedottamiseen liittyviä tekstejä. Myös sijoitusrahastot julkaisevat paljon viralliseen kääntämiseen luon-tevasti sopivia tekstejä. Pidän koko ajan mielessäni, että tekstin vaikeustason pitää olla riittävä mutta samalla kohtuullinen talouselämään perehtyneelle kääntäjälle. Tämä karsii pois sekä yleistajuiset lehtiartikkelit että kapea-alaiset erikoistekstit, kuten tilinpäätösstandardeihin liittyvät laskentamenetelmät ja soveltamisohjeet. Ajankohtaiset aiheet nousevat helposti etualalle, esimerkiksi riskienhallinta finanssikriisin jälkimainingeissa.

Käytännössä käännöstehtävän valitseminen tarkoittaa yritysten ja yhteisöjen Inter-net-sivujen ahkeraa selaamista. Kun löydän lupaavalta vaikuttavan tekstin, pyrin heti ensimmäiseksi varmistamaan, ettei siitä löydy muita kieliversioita. Suomalais-ten yhtiöiden tapauksessa tämä tarkoittaa pääasiassa englantia ja ruotsia, mutta myös muut kielet on otettava huomioon. Esimerkiksi Euroopan unionin viralliset asiakirjat ovat tämän takia poissuljettuja: niistä löytyy lähes poikkeuksetta kää-nökset useille kielille. Sama koskee suomalaisten pörssiyritysten vuosikertomuk-sia, osavuositarkastuksia ja muuta taloudellista informaatiota.

Vuonna 2013 keräsin vakuuttamiseen, rahastoihin ja rekisteröintiin liittyviä asiakirjoja. Hylkäsin heti alkuun eräät vakuutusehdot liian vaikeina ja muutamia tilinpäätöstekstejä siksi, että niistä löytyi tarkemmalla etsinnällä käännökset englanniksi tai ruotsiksi. Valitsin lopulta Myllyn Paras Oy:n yhtiöjärjestyksen seuraavista syistä:

- juuri sopiva pituus 1 984 merkkiä välilyönnit mukaan lukien (vaatimuksena $2\,000 \pm 50$)
- virallisessa kääntämisessä tyypillinen teksti (yhtiöjärjestys)
- runsaasti talouselämän perustermejä (toiminimi, kotipaikka, osakepääoma, lunastusoikeus)

- muutama kulttuurisidonnainen käännösongelma (*jos osake saannolla millä tahansa siirtyy...*)
- ei valmiita käännöksiä muihin kieliin.

Vastaavilla perusteilla valitsin englanti–suomi-kieliparissa talouselämän erikoisalan käännöstehtäväksi PepsiCo:n yhtiöjärjestyksen. Toimitin ehdotukseni käännöstehtävästä Opetushallitukseen hyvissä ajoin ennen tutkintopäivää ja jäin odottamaan mielenkiinnolla esiarviointiseminaaria ja tutkintosuoritusten arviointia. Tehtävän vaikeusasteen sopivuus käy todellisuudessa ilmi vasta sitten, kun arvioija saa tutkintoon osallistuneiden käännökset eteensä.

Käännöstehtävän arviointi

Opetushallituksen laatimassa *Auktorisoidun kääntäjän tutkinnon perusteet* -asiakirjassa määritellään tutkinnossa vaadittava kieli- ja kääntämistaito, taito toimia auktorisoituna kääntäjänä sekä taitojen osoittamistapa ja tutkinnon arvioinnin yleiset perusteet. Tämä muodostaa pohjan arvioinnille, joka etenee esiarviointiseminaarista palauteseminaariin ja varsinaiseen tehtävien arviointiin. Seminaareihin osallistuu käännöstehtävien laatijoita ja arvioijia, Opetushallituksen edustajia sekä tutkintolautakunnan jäseniä.

Esiarviointiseminaarissa kerrataan käännöstehtävien arviointiperusteet ja käydään läpi käännöstehtävien erityispiirteitä. Arvioijat pääsevät esittämään kysymyksiä vaikeimpien tai epäselvien kohtien merkityssisällöstä ja mahdollisista käännösvastineista. Itse laatimissani käännöstehtävissä pidän tärkeänä, että osaan selittää tekstin jokaisen kohdan niin tarkasti, että muut arvioijat ymmärtävät merkityssisällön ja kaikki avaintermit.

Palauteseminaarin tarkoituksena on tukea käännöstehtävien yhdenmukaista arviointia eri kielipareissa sekä antaa eväitä oikeiden ja virheellisten käännösvastineiden arviointiin. Seminaareissa käydään hyvin vilkasta keskustelua erityyppisten virheiden vakavuudesta ja luokituksesta. Rajanvetoa käydään muun muassa siitä, milloin virhe pitää katsoa pelkäsi kirjoitusvirheeksi ja milloin suorituksen hylkäämiseen johtavaksi yhdeksän pisteen sisältövirheeksi. Virheelinen päivämäärä on hyvin tyypillinen tapaus: itse arvioin tämän kokonaisuuden kannalta eli sen pohjalta, johtaako vaikkapa väärä kuukausi olennaisesti virheeliseen tulkintaan. Tärkeintä tässä on yhdenmukainen arviointi ja tutkintoon osallistuvien tasapuolinen kohtelu.

Varsinaisen arvioinnin tekevät ykkös- ja kakkosarvioija itsenäisesti ja toisiaan avustuen. Arvioin tutkintosuoritukset ennen palauteseminaaria, jossa sitten käyn arvioijaparini kanssa läpi kaikki suoritukset kohta kohdalta. Suomi–englanti-kieliparissa on tyypillistä, että itse talouselämän asiantuntijana havaitsen enemmän termipuutteita ja englantia äidinkielenään puhuva toinen arvioija tuo esiin kielivirheitä.

Virheiden ja muun arvioinnin merkitseminen

Arvioin käännöstehtävää ensisijaisesti kokonaisuutena ja miettien, täyttääkö käännös käyttötarkoituksensa asettamat vaatimukset. Jos käännöksen jokin kohta aiheuttaa väärän tulkinnan tai johtaa selvästi harhaan, se ei ole viralliselta käännökseltä vaaditulla tasolla. Tällainen virhe voi olla selvästi väärä termivastine, kokonaan väärin ymmärretty ajatus tai tekstikohdan kääntämättä jättäminen. Jokainen käännös kuitenkin arvioidaan alusta loppuun ja kohta kohdalta, ja jokainen havaittu virhe luokitellaan ja pisteytetään.

Asiaa koskeva yleisohje on harvinaisen selvä: arvioinnin on oltava mahdollisimman yksiselitteistä ja selkeää. Pisteytyksessä virheet luokitellaan tekstin sisällöllisen vastaavuuden (S) tai tekstin hyväksyttävyyden ja luettavuuden mukaan (H). Molempien pääluokkien sisällä virheet voivat olla eritasoisia. Yksityiskohtaisemmat ohjeet virheiden luokittelemisesta löytyvät Arviointiperusteet-taulukosta (Liite 2). Arviointiperusteita on sovellettava johdonmukaisesti käännösten arvioinnissa tehtävän vaikeusasteen mukaisesti, ja arvioijat käyttävät yhdenmukaisia pistemerkintöjä kieliparista ja käännössuunnasta riippumatta.

Arvioinnin pisteskaala on 1, 2, 3, 4, 5, 6 ja 9 virhepistettä. Arvioija merkitsee tutkinnon suorittajan suoritukseen selvästi sen kohdan, jossa virhe on, ja merkitsee marginaaliin virhettä vastaavan lyhenteen ja virhepisteet, esimerkiksi H1 = 6 p. Halutessaan arvioija voi antaa oman korjausehdotuksensa. Täysin samanlaisena toistuvasta virheestä, esimerkiksi samasta virheellisestä termivastineesta, otetaan virhepisteitä vain kerran.

Jos tutkinnon suorittaja on jättänyt kääntämättä kokonaisia virkkeitä tai muita pidempiä tekstikohtia, virhepisteiden määrä riippuu poisjätetyn tekstiosan paikasta ja sen sisältämien käännösongelmien määrästä ja merkityksestä koko käännöksen ymmärtämiselle. Onkin erittäin harmillista, kun muuten erinomainen käännös pitää hylätä siksi, että yksi virke on jäänyt vahingossa kääntämättä. Tällaisia tapauksia tulee vastaan lähes joka tutkinnossa.

Talouselämän käännöstehtävän arviointi vuonna 2013

Käännöstehtävien kielipareilla on kaksi arvioijaa, jotka tekevät yhteistyötä. Ykkösarvioija on kohdekielen asiantuntija ja kakkosarvioija lähdekielen asiantuntija. Toimin vuoden 2013 tutkinnossa talouden, tekniikan ja lääketieteen erikoisalojen ykkösarvioijana englannista suomeen käännettäessä ja kakkosarvioijana suomesta englantiin käännettäessä. Käsittelen tässä esimerkinomaisesti tutkintosuoritusten arviointia talouselämän erikoisalalla suomesta englantiin käännettäessä. Käännöstehtävänä oli edellä mainittu ote Myllyn Paras Oy:n yhtiöjärjestyksestä, ja tutkinnon suorittajia oli yhteensä kymmenen.

Arvioin kaikki käännökset itsenäisesti ja merkitsin niihin havaitsemani virheet ja virhepisteet. Kävin antamani pisteytyksen läpi ykkösarvioijan kanssa palaute-seminaarissa, joka pidettiin pian tutkintopäivän jälkeen. Keskustelimme perusteellisesti erilaisista virheistä ja niiden vakavuudesta, ja päätimme lopullisista arvioinneistamme. Pääsääntöisesti olemme aina olleet samaa mieltä sekä virheistä että niiden luokituksista. Emme keskity pilkkuvirheisiin tai triviaaleihin tyyllirikkeisiin, vaan haemme tekstin merkitystä muuttavia virheellisiä vastineita ja rakenteita. Lähtökohtana on se, että käännös ei saa johtaa virhetulkintaan ja kielenkäyttö on sujuvaa ja luontevaa.

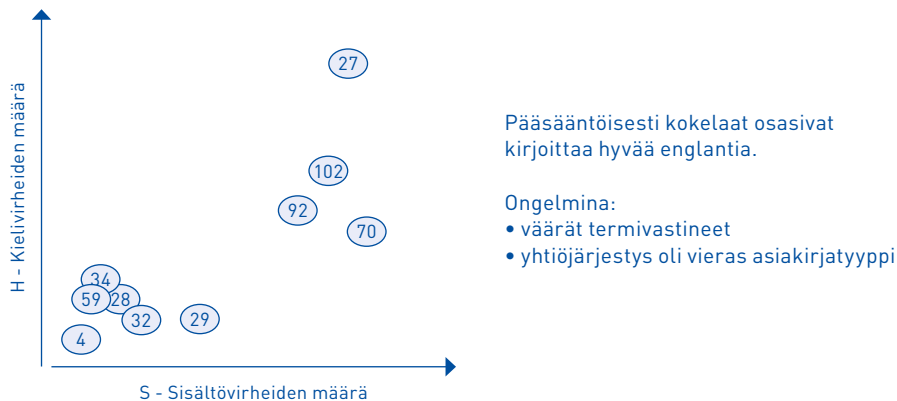
Vuoden 2013 tutkinnossa käännösten laatu vaihteli paljon, vaikka pääsääntöisesti osallistujat osasivat kirjoittaa hyvää englantia. Valitettavasti yhtiöjärjestys oli selvästi vieras tekstityyppi muutamalle kääntäjälle, ja heidän osaltaan suoritus piti hylätä erityisesti termivirheiden takia. Tutkintosuoritusta arvioidessa huomaa yleensä ensi silmäyksellä, täyttääkö käännös viralliselle käännökselle asetetut vaatimukset. Käännös kuitenkin arvioidaan alusta loppuun ja kaikki virheet pitää merkitä. Tarkoituksena on se, että tutkintoon osallistuja saa mahdollisimman kattavan palautteen suorituksestaan.

Koska auktorisoidun kääntäjän tutkinnon suorittaminen antaa ammattipätevyyden, vaatimustaso on asetettu korkealle ja lähtökohtaisesti odotetaan virheetöntä käännöstä. Vuoden 2013 käännöstehtävässä tämä oli perusteltua, koska yhtiöjärjestys on hyvin tavallinen asiakirja liike-elämässä ja Internetistä löytyy lukuisia esimerkkejä eri kielillä. Lisäksi yhtiöjärjestys sisältää talousalan perussanastoa, joka tutkintoon osallistujan pitää hallita, jos hän on valinnut erikoisalakseen talouselämän.

Esimerkkejä vääristä termivastineista ja tulkinnoista:

- konserni <> concern
- kotipaikka <> hometown, residence
- toimiala <> object
- yhtiökokous <> annual general meeting
- elintarvikkeiden valmistus <> production of groceries
- merkittävä osakekirjoihin <> written to shares

Kaikki nämä ovat kuuden tai yhdeksän pisteen sisältövirheitä (S), jotka jo yksin voisivat johtaa koko käännöksen hylkäämiseen. Itse asiassa tällaisissa termivirheissä hankalinta onkin arvioida, onko kyseessä erittäin vakava S1-virhe vai voiko antaa armoa ja käyttää lievempää luokitusta.

KAAVIO 1: VIRHEIDEN PISTEJAKAUMA VUONNA 2013: ERIKOISALANA TALOUSELÄMÄ, SUOMESTA ENGLANTIIN (SULUISSA OSALLISTUJAN NUMERO)

Vuoden 2013 tutkinnossa oli yhteensä kuusi hyvää suoritusta. Nämä kääntäjät olivat selvästi ymmärtäneet käännöstehtävän ja asiakirjan luonteen asettamat vaatimukset. Lisäksi he hallitsivat yhtiöjärjestyksissä tyypillisen terminologian tai osasivat hakea sen saatavilla olevista lähteistä. Internetistä löytyy lukuisia vastaavia yhtiöjärjestyksiä eri kielillä, ja kääntäjän on osattava hyödyntää kaikkia sopivia lähteitä.

Tutkinnon hyväksymisen edellytyksenä on, että tutkinnon kaikki osat hyväksytään samalla tutkintokerralla. Siksi tiedossani ei ole, kuinka moni näistä talouselämän tekstin valinneista loppujen lopuksi sai oikeuden toimia auktorisoituna kääntäjänä.

Yhteenveto

Auktorisoituun kääntäjään ja viralliseen kääntämiseen kohdistuu suuria odotuksia ja vaatimuksia. Auktorisoidun kääntäjän tekemä käännös on katsottava laillisesti päteväksi, ellei sitä näytetä virheelliseksi. Auktorisoidun kääntäjän tutkinnon tarkoituksena on huolehtia siitä, että tutkinnossa vaadittava osaaminen osoitetaan luotettavalla tavalla ja riittävän kattavasti.

Auktorisoidun kääntäjän tutkinnon valmistelussa tämä tarkoittaa riittävän vaikeiden käännöstehtävien valintaa. Tutkinto ei testaa vain kielitaitoa vaan myös käännösosaamista: siksi käännöstehtävässä pitää olla riittävästi käännösongelmia ja erikoistunutta terminologiaa. Voidaan myös odottaa, että kääntäjä hallitsee valitsemansa erikoisalan terminologian ja tyylin. Siksi käännöstehtävässä saa olla hyvinkin vaativaa sanastoa ja käsitteistöä.

Tutkintasuoritusten arvioinnissa lähtökohtana on se, että vaaditaan lähes virheetöntä käännöstä. Tällä tarkoitetaan sekä sisällön vastaavuutta että tekstin hyväksyttävyyttä ja luettavuutta. Kahden arvioijan mallilla varmistetaan, että virheet havaitaan ja pisteytetään yhdenmukaisella tavalla. Koen tämän järjestelyn erittäin toimivaksi.

Vuosien varrella kertyneen kokemuksen perusteella vaikuttaa siltä, että auktorisoidun kääntäjän tutkinto on kehittynyt hyvään suuntaan. Toisiaan seuraavat seminaarit (tehtävien laadinta, esiarviointi ja palauteseminaari) antavat selkeän rungon tutkintotoiminnalle ja auttavat pitämään huolta yhtenäisistä arviointiperiaatteista eri kielipareissa. Tämä kaikki tähtää siihen, että taitava kääntäjä voi osoittaa ammattitaitonsa oikeudellaan toimia auktorisoiduna kääntäjänä. Mielestäni rima on asetettu sopivalle korkeudelle.

LÄHTEET

KIRJALLISUUS JA VERKKOLÄHTEET

Arvioijan käsikirja 2017. Opetushallitus, Helsinki.

Auktorisoidun kääntäjän tutkinnon perusteet 2012 [online, luettu 17.9.2017]. Saatavissa: http://www.oph.fi/download/142051_auktorisoidun_kaantajan_tutkinnon_perusteet_2012.pdf

Laatijan käsikirja 2017. Opetushallitus, Helsinki.

VIRALLISLÄHTEET

Laki auktorisoiduista kääntäjistä (1231/2007).

Valtioneuvoston asetus auktorisoiduista kääntäjistä (1232/2007).

AUKTORISOIDUN KÄÄNTÄJÄN TUTKINTO – INARINSAAMEN NÄKÖKULMA

INARINSAAME KIELENÄ

- Suomessa puhutaan kolmea saamen kieltä: pohjoissaamea, inarinsaamea ja koltansaamea.
- Inarinsaamen kielellä on noin 550 puhujaa, hyvät L2-puhujat mukaan luettuna.
- Inarinsaamea puhutaan vain Suomessa.
- Kielen pääpuhuma-alue on Inarin kunta.
- Inarinsaamea on elvytetty erityisin kieliohjelmin vuodesta 1997 lähtien.

Johdanto

Inarinsaame on pieni alkuperäiskansan vähemmistökieli, jonka käyttö kieliyhteisössä oli noin 30 vuoden ajan – 1950-luvun puolivälistä 1980-luvun puoleenväliin – hyvin vähäistä. Tänä aikakautena kieli uhkasi sammua kokonaan. Parin viime vuosikymmenen aktiivinen kielenelvytystyö on saanut aikaan vireän puhujakunnan, joskin kieli on arkikielen lisäksi käytössä vain rajoitetusti tiettyjen modernin yhteiskunnan erikoisalojen kielenä. (Olthuis, Kivelä & Skutnabb-Kangas 2013.)

Kieliyhteisön pienuus ja kielen rajoittunut käyttö asettavat omat haasteensa myös auktorisoidun kääntäjän tutkintoon. Saamen kielet on kuitenkin istutettu tutkinnossa normaaliin tapaan isompien, paljon käytettyjen enemmistökielten rinnalle. Tässä artikkelissani avaan sitä, millä tavoin yhteiskunnassa vähemmän käytetty kieli asettuu osaksi auktorisoidun kääntäjän tutkintoa.

Inarinsaame kirjoitettuna kielenä

Jotta auktorisoidun kääntäjän tutkinto saataisiin vähemmistökielen näkökulmasta oikeaan perspektiiviin, on ensin avattava kirjoitetun inarinsaamen historiaa. Inarinsaamen kieli on elänyt pitkälti puhuttuna kielenä, ja kirjoitettuna kieli on hyvin nuori: kieltä on kirjoitettu ensimmäisiä kertoja vasta 1880-luvulla. Ensin itse kukin

kirjoitti kieltä omanlaisellaan ortografialla. Kielentutkijat kirjoittivat kieltä vähäisessä määrin koko 1900-luvun ajan lähinnä kirkollisten käännösjulkaisujen, muutamien tieteellisten julkaisujen ja sanakirjatyön yhteydessä. Nykyisen muotonsa inarinsaamen ortografia sai vasta 1990-luvulla. (Olthuis 2006, 2009.)

Kieltä on aktiivisesti normitettu 2000-luvulla, ja kieleen on laadittu tuhansia uudissanoja kattamaan erikoisalojen sanaston tarvetta. Inarinsaamea on käytetty kirjoitettuna kielenä lähinnä Anarâškielâ servi ry:n julkaisemassa *Anarâš*-lehdessä sekä oppikirjoissa vuodesta 2002 lähtien. Voidaan siis sanoa, että kielen kirjoitettu muoto on vakiintunut varsinaisesti vasta kahdenkymmenen viime vuoden aikana. (Olthuis 2007; 2009.) Auktorisoidun kääntäjän tehtävien laadinta ja tutkinnon suorittaminen taas edellyttävät erittäin vakiintunutta ja normitettua kirjakieltä, mikä ei useinkaan ole virallisissa yhteyksissä vähemmän käytettyjen vähemmistökielten tilanne. Tutkintovaatimuksissa todetaan tulokielestä (= kohdekielestä) seuraavaa: ”osaa käyttää ammattitaitoisesti eri alojen termejä ja terminologisia fraaseja” (Auktorisoidun kääntäjän tutkinnon perusteet 2012, 8). Tältä osin tutkinnon ja nuoren kirjakielen välillä on ristiriitaa.

Inarinsaamen kielen kirjalliseen käyttöön on aina liittynyt kiinteästi kääntäminen. Kääntäminen on ollut yleistä muun muassa siksi, että omakielisiä tekstejä on ollut vähän. Käännöstyötä on tehty pitkin 1900-lukua, mutta silti käännösten määrä on ollut vähäinen. Merkittävimpiä inarinsaameen tehtyjä käännöksiä ovat olleet kirkolliset tekstit. Näistä uusimpina mainittakoon virsikirjan (*Salmâkirje*) sadan virren käännösprojekti 1990-luvun taitteessa, *Kirkkokäsikirjan* ja *Kirkollisten toimitusten kirjan* kääntäminen 1990-luvun lopulla sekä *Raamatun* käännöstyö (muutamia kirjoja sekä kirkkovuoden kannalta keskeiset epistolatekstit).

Käännösten määrä ja niiden tarve lisääntyvät koko ajan. Käännöstarve on tullut kieleen ensinnäkin saamen kielilain (1086/2003) myötä: saamelaisalueen kuntien virallisten ilmoitusten, samoin kuin saamelaiskäräjien pöytäkirjojen, ilmoitusten ja kotisivujen on oltava saatavilla kaikilla Suomessa puhuttavilla saamen kielillä. Tätä tehtävää varten saamelaiskäräjien palveluksessa työskentelee viisi ammattikäntäjää: pohjoissaamea varten on kolme kääntäjän virkaa, ja inarin- ja koltansaamea varten on yhdet virat. Ne ovatkin Suomessa ainoita saamen kielten pysyväluonteisia kääntäjänvirkoja. Saamelaiskäräjien kääntäjät tekevät tilauksesta myös ulkopuolisia käännöksiä. Mikäli aikaa jää, kääntäjät tekevät mm. oppimateriaalikäännöksiä saamenkielisen oppimateriaalitilanteen edistämiseksi. (Olthuis 2014.)

Saamen kielten osalta myös audiovisuaalinen kääntäminen tekee tuloaan. Melko tuore asia on *Ođđasat*-uutislähetysten tekeminen Suomessa ja Suomen saamelaisien näkökulmasta. Tätä ennen Suomen puolelta tuotettiin yksi saamenkielinen uutislähetys Norjan NRK:n saamenkielisiin uutisiin. Nyttemmin suomenkieliset tekstitykset tekee yksi kääntäjä Helsingissä. Juonto-osuuksien käännöstyöt tehdään Inarissa Sámi Radiolla. Inarinsaamenkielisiä uutisia *Ođđasat*-lähetysssä näkyy silloin tällöin, ja nämä uutiset tekstitetään suomeksi. TV-uutisten

tekstitys onkin tällä hetkellä ainoa yhteys, jossa aika ajoin tarvitaan kääntämistä nimenomaan inarinsaamesta suomeen. (Olthuis 2014.)

Kaikki muut kuin edellä luetellut saamen kielen parissa tehdyt käännöstyöt ovat olleet lyhytaikaisia free lancer -projekteja. Niistä näkyvimpiä ovat olleet saamelaiskäräjien toteuttamat oppikirjaprojektit. Kääntäminen on usein edelleen nopeampi tapa saada käyttöön uusia oppikirjoja kuin niiden tekeminen alusta asti. Saamenkielisiä oppikirjoja on tehty myös niin, että käännettäviin kirjoihin kirjoitetaan saameksi uusia osia. Oppikirjatyötä on selvästi haitannut kääntäjien puute. Toinen rajoite on ollut oppimateriaalirahoituksen riittämättömyys. Oppikirjakäännökset ovat kuitenkin vakiinnuttaneet kielen kirjallista käyttöä. (Olthuis 2014.)

Maailman kielivähemmistöille ei ole lainkaan itsestään selvää, että kieltä ylipäänsä kirjoitetaan. Nuorissa kirjakielissä on paljon vaihtelua, ja kirjakieli voi kielenpuhujista vaikuttaa oudolta. Inarinsaamen kielenhuolto on kymmenisen vuotta vanha, eikä kieltä ole edelleenkään läpeensä normitettu (Olthuis 2009). Toisaalta vähän käytetyn kielen normittaminen on myös vaarallista: kieli voidaan helposti huoltaa tukkoon, jolloin sen kirjoittaminenkin hiipuu. Vaikka tiettyjä perusnormituksia onkin olemassa, käännössuorituksen arvioinnissa on pakostakin hyväksyttävä vaihtelu ja tietynlainen horjuvuus ja variaatio. Joutuukin siis kysymään, mihin auktorisoitua käännöstä ylipäänsä tarvitaan.

Auktorisoitu käännös suomesta inarinsaameen ja inarinsaamesta suomeen

Auktorisoidun käännöksen tarve

Auktorisoitu käännös on määritelmänsä mukaisesti laillisesti pätevä käännös, jolla tulee olla sama todistusvoima kuin lähtökieliselä tekstillä. Auktorisoituja käännöksiä tarvitaan tavallisesti silloin, kun on esitettävä asiakirjoja viranomaisille. Inarinsaamen kieltä koskeviin käännöstöihin ei tietämäni mukaan ole kertaakaan tarvittu auktorisoitua käännöstä. Tämä johtuu siitä, että yksikään saamen kieli ei ole ensisijaisena työkielenä viranomaiskäytössä – ts. saamen kielillä on ainoastaan apukielen asema, joskin saamen kielilaki (1086/2003) antaa oikeuden käyttää saamen kieltä tarvittaessa tulkin välityksellä virkamiesten kanssa asioidessa. Tämä ei kuitenkaan johda siihen, että saamen kielillä tehtäisiin oikeuden päätöksiä, hoidettaisiin perintöasioita tai toteutettaisiin liiketoimintaa. Saamen kieltä ei käytetä työkielinä poliisitutkinnoissa tai lääkäreiden potilaskertomuksissa, eikä niillä kirjoiteta Suomessa virallisia todistuksia, joita isompien kielten osalta voidaan vaatia esimerkiksi opiskelupaikan tai työn hakemisessa (SKTL 2017).

Jos auktorisointia ei kääntäjän päivittäisessä työssä tarvita, täytyy pohtia, mitä merkitystä auktorisoidun kääntäjän tutkinnolla sitten on kielelle tai yksittäiselle kääntäjälle. Syy on selkeä: yksittäiselle kääntäjälle auktorisoidun kääntäjän tutkin-

non suorittaminen on tapa osoittaa pätevyytensä kääntämisen alalla. Auktorisoidun kääntäjän tutkinnon merkitys korostuu saamen kielten osalta etenkin silloin, kun kääntäjällä ei ole akateemista loppututkintoa saamen kielestä, jollainen myös katsotaan ammatillisen pätevyyden osoitukseksi, vaikka tutkinto sinänsä ei sisältäisikään erikoistumisopintoja kääntämisen alalla. Saamelaiskäräjillä vakinaista kääntäjänvirkaa ei voi saada ilman todennettua pätevyyttä, joskin kyse on kaikkien saamen kielten kannalta yksittäisistä viroista. Toistaiseksi saamen kielten osalta auktorisoidun kääntäjän tutkinnon kysyntäkin on ollut vähäistä.

Tehtävien laadinta

Käännöstehtävät

Auktorisoidun kääntäjän tutkinnon kieli- ja kääntämistaitoa mittaava osa koostuu kahdesta käännöstehtävästä. Käännöstehtävistä toinen suoritetaan lain ja hallinnon alalta ja toinen tutkinnon perusteissa määritellyltä valinnaiselta erikoisalalta (Auktorisoidun kääntäjän tutkinnon perusteet 2012). Vuoden 2013 tutkinnossa esiintyneet erikoisalalat olivat laki ja hallinto, koulutus, lääketiede, talouselämä ja tekniikka (AKT-tutkintotehtävät 2013). Toisaalta kielen vähäinen kirjallinen käyttö yhteiskunnassa, kielten käyttämättömyys tietyillä erityisaloilla ja käytön vähäisyydestä johtuva kielen tietynasteinen normittamattomuus eivät arvioni mukaan aseta kaikkia erikoisaloja samalle lähtöviivalle. Inarinsaamen sanaston heikompi kehittyneisyys lääketieteen, talouselämän, lain ja tekniikan osa-alueilla vaikeuttaa tehtävän laadintaa, itse koesuoritusta ja myös tutkinnon arviointia.

Mielestäni kieli ei ole vielä valmis astumaan näille erityisaloille – ei ainakaan siten, että ensimmäisenä kokeilevana kielidomeenina olisi nimenomaan auktorisoidun kääntäjän tutkinto, jossa vaaditaan kehittyntä erikoisalan sanastoa ja sen asiantuntemusta. Paljon jää tutkinnon suorittajan vastuulle: hänen on siis valittava sellainen erikoisala, jolla kieltä jo käytetään, jotta tutkinnosta suoriutuminen on sanaston puolesta mahdollista. Tästä huolimatta kokeita on kuitenkin järjestetty molempiin suuntiin: sekä suomesta inarinsaameen että inarinsaa-mesta suomeen.

Käännössuunta suomesta inarinsaameen

Käännöstehtävä on teknisesti helpompi laatia suomesta saameen kuin toisin-päin. Mikä tahansa auktorisoitua käännöstä tarvitseva, aihepiiriin sopiva teksti periaatteessa kelpaa, ja tekstejä on olemassa runsaasti. Lähtötekstin voi valita kaikille kielille yhteiseksi, tosin silloin jää huomioimatta se, etteivät vähemmistö-kieliet välttämättä ole olleet käytössä kaikilla erikoisaloilla.

Tällainen käännössuunta vaatii jopa tavanomaista parempaa kielitaitoa inarinsaamessa. Sama vaatimus on kokelaan lisäksi luonnollisesti myös kokeen arvioijalla. Periaatteessa tutuillakin erikoisaloilla, joilla kieltä on käytetty, törmätään käsitteisiin, joita tulokielellä ei ole koskaan aiemmin ilmaistu. Sanojen puuttuminen kielestä on yksi käännösongelman erityistyyppi, ja kokelaan on pystyttävä se ratkaisemaan. Näitä ongelmia ei juurikaan esiinny käännettäessä inarinsaa-mesta suomeen, eli tällainen käännössuunta on kokelaalle helpompi.

Käännössuunta inarinsaamesta suomeen

Tutkintotehtävien laadintaa ajatellen kelvollisia lähtökielisiä tekstejä ovat kaikenlaiset tiettyyn erikoisalaan liittyvät, auktorisoitua kääntämistä vaativat tekstit ja asiakirjat, joita ei ole aiemmin käännetty. Saamen kielten osalta ongelmia aiheuttaa nimenomaan se, ettei saamen kieliä käytetä viranomaisten työkielinä, eli sellaisia tekstejä, jotka olisi jo valmiiksi tuotettu saameksi viranomaisissa, ei ole. Tehtävänlaatijan on itse kirjoitettava kokonaan uusi lähtökielinen teksti.

Käytännössä laatija käyttää koetekstin tekemisen pohjana jotain erikoisalan muunkielistä tekstiä. Itse olen käyttänyt suomenkielisiä pohjatekstejä, yleensä yksityisiä asiakirjoja. Asiakirjojen on oltava aitoja, eikä niitä voi poimia Internetistä. Ne eivät myöskään saa olla aiemmin käännettyjä. Koesalaisuutta ei saa paljastaa, mutta tehtävänlaatija joutuu tekstejä metsästäessään liikkumaan harmaalla alueella: oikeita asiakirjoja saa vain asiantuntijoilta. Olen saanut tekstit käyttöni henkilökohtaisten kontaktieni kautta sillä lupauksella, että aikoja, tapahtumia ja henkilöitä muutetaan ja ettei varsinainen asianosainen henkilö ole mitenkään tunnistettavissa.

Käytännössä kokeen laatija joutuu ensin itse kääntämään tekstin. Omien tekstieni alkuperäisenä lähtökielenä on siis ollut suomi ja tulokielenä inarinsaame. Auktorisoidun kääntäjän tutkintoon osallistuva puolestaan tekee oikeastaan takaisinkäännöksen (engl. *back translation*) inarinsaamesta suomeen. Tämä työtapa helpottaa ehdottomasti kokelaan työtä siksi, että tutkintotehtävä on jo kertaalleen testattu ja käännetty eli kokeen laatija on jo ratkaissut tekstissä esiintyvät kielelliset ongelmat. Tämän pitäisi helpottaa tutkintosuoritusta; käännösteoreettisissa tutkimuksissa on osoitettu, että käännökset ovat kieleltään ja rakenteeltaan yksinkertaisempia kuin lähtökielinen teksti (ks. Van der Louw 2006).

Inarinsaamen kääntämisen kielellisiä ongelmia

Minkälaisia kielellisiä haasteita kääntäjä kohtaa inarinsaamen käännöksissä? Oletuksena auktorisoidun kääntäjän tutkinnossa on, että kokelas on alansa ammattilainen, joka pystyy ratkaisemaan pulman kuin pulman – vai pystyykö?

Sanastoon liittyvät käännösongelmat

Selkeästi hankalin alue inarinsaamen käännöksissä on sanasto. Eräänlainen oletus ja itseisarvo kääntämistä testaavissa tutkinnoissa on se, että sanasto on lähtökielessä kutakuinkin valmiina ja kääntäjän oletetaan selviytyvän tehtävästään tavanomaisia käännöskeinoja käyttäen (ks. esim. Baker 2011). Vähemmistökielen vähäinen käyttö näkyy pahiten sanaston aukkoisuutena. Ongelma on mittava siinä vaiheessa, kun sanasto on puutteellista juuri tutkinnon erikoisallalla. Käännössuunnasta riippuen joko kokeen laatija tai kokelas kohtaa sanaston aukkoisuuteen liittyvät ongelmat. Jompikumpi heistä ottaa kantaa siihen, ovatko tekstissä käytetyt erikoistermit – juuri luodut uudissanat – riittävän ymmärrettäviä ja selkeitä. Esimerkiksi vuoden 2011 teknisen erikoisalan teksti (AKT-tutkintotehtävät 2011) tuskin kääntyy inarinsaameksi siten, että lopputulos olisi teknisesti ymmärrettävää kieltä. Seuraavassa ote käännettävästä tekstistä – sanaston aukkokohdat on alleviivattu:

Keskijännitekäämitykset valmistetaan pitkälle automatisoiduilla käämitäkoneilla ja ne on valmistettu virtaa johtavasta alumiinista. Käämitys on kelattu yhtenäisesti suoraan valun sisäiseen muotoon jossa on lasikuituverkko jota käytetään käämityksen pysyvänä tukena joka ehkäisee alumiinisten käämikelojen vääriinsuuntauksen erilaisissa vaiheissa valujärjestelmään asennettaessa.

Myöskään suomenkielisiä lääketieteen alan tekstiotteita (AKT-tutkintotehtävät 2012) ei ole helppo kääntää – inarinsaamessa esiintyvät sanaston aukot alleviivattu:

Potilas on 77-vuotias nainen, joka sairasti ruokavaliohoitoista tyypin 2 diabetesta, verenpainetautia, osteoporoosia ja moninivelrikkoa. Lisäksi hänellä esiintyi mielialaoireilua.

Erikoisalojen fraseologiset käännösongelmat

Sanasto-ongelmia lähellä ovat myös ammattialojen kielenkäyttöön liittyvät fraseologiset ongelmat. Fraseologiaan liittyvät käännösongelmat voidaan yleensä ratkaista selittämällä tai uudissanamuodosteiden avulla, mutta niille ei ole hyvää vastaavaa saamenkielistä sanontaa (ongelmakohdat alleviivattu; koottu auktorisoidun kääntäjän tutkinnoista):

kehittyä näköharhoja: Potilaalle kehittyi akuutisti näköharhoja

päivystyspotilas: – ja hänet lähetettiin päivystyspotilaana neurologille.

saattaa jonkun tietoon: jonka tulee viipymättä saattaa asia osakkaitten tietoon.

kytkää jokin johonkin: Polykloorattuja bifenyylejä (PCB) tai lyijyä sisältäviä elementtisaumoja poistettaessa on hiomisessa syntyvän pölyn leviäminen ympäristöön estettävä kytkemällä hiomakone riittävän imukykyiseen kohde-imuriin.

Mielestäni olisi mietittävä laajemmin, missä määrin auktorisoidun kääntäjän tutkinto (ja ylipäänsä tutkinnot) ovat oikea paikka luoda uusia sanoja ja kielenkäyttöaloja kieleen. Toisaalta vaikka vähemmistökielissä ei tällä hetkellä ole kaikkien erikoisalojen sanastoa, se ei tarkoita, etteikö joskus voisi olla. Joutuukin miettimään, olisiko tutkinnot syytä ainakin ensialkuun rajata sellaisiin tuttuihin ja turvallisiin erikoisaloihin, joilla vähemmistökielen käyttö olisi yleisempää ja terminologian kattavuus ja vakiintuneisuus kunnossa. Vaikka kokelas itse selviytyisikin uudissanojen luomisesta kohtalaisen hyvin, riittääkö esimerkiksi kielitutkinnon arvioijan kielellinen kompetenssi erikoisalan terminologian tulkitsemiseen? Kuka siis pystyy luotettavasti arvioimaan, onko käännös asiallinen ja toimiva?

Mikäli kaikki erikoisalat sallitaan saamen kielissä, tulisi käännöksessä käyttää esimerkiksi sulkeissa lähtökielistä vakiintunutta termiä, jotta käännöksen ymmärrettävyys varmistettaisiin. Saamenkielisten tekstien lukijakunta on kaksikielisiä tai monikielisiä. Käännösteoreettisesti arvioituna tulokielisen tekstin pitäisi toimia itsenäisenä tekstinä ilman lähtökielistä tekstiä, mutta tunnetusti tulokielen tekstin sanoma hämärtyy, kun siihen upotetaan uudissanoja tai liian spesifiä kieltä (ks. esim. Nord 1997). Lukijaansa merkitykseltään hämärä tulokielen teksti ei siis palvele.

Runsaasti oudon erikoisalan termistöä sisältävässä käännöstehtävässä ei enää mitata, kuinka hyvin kokelas hallitsee kieltä, vaan yritetään kirjoittaa kieltä, joka ei toimi sen vuoksi, että sen käyttöalat ovat liian rajoittuneita. Kuka määrittelee näissä tapauksissa sen, että tutkinto suoritetaan hyväksytysti? Rajansa tietävä tutkinnon arvioija ymmärtää vetäytyä tällaisista arvioinneista. Toisin sanoen tiettyjen erikoisalojen tekstien kääntäminen saamen kielille on tällä hetkellä ja nyky-sanastolla vaativaa. Erikoisaloille laajentumisen tulisi lähteä liikkeelle asianmukaisen terminologian luomisesta.

Ortografia, sanojen taivutus ja murrevariantit

Sekä käännöstehtävän laatija (saame-suomi-käännöksissä) että kokelas (suomi-saame-käännöksissä) törmäävät mitä ilmeisimmin ortografisiin ongelmiin ainakin lainasanoissa. Tätä aluetta kielessä ei ole lopullisesti normitettu. Vierassanoja on pahimmassa tapauksessa vielä taivutettava, ja niidenkin normitus usein puuttuu. Tältä osin sekä tehtävän laatimisessa että kokelaan suorituksen arvioinnissa ei voi olla liian tiukka – on hyväksyttävä useampia mahdollisia ratkaisuja. Samoin kielessä elää useampia murrevariantteja, joista jotkin ovat enemmän käytettyjä mutteivät selkeästi parempia kuin toiset. Esimerkiksi monikon komitiivin osalta nykykielessä käytetyin variantti on *-guin*, mutta myös *-gijn* on paljon

käytetty. Kieliasiantuntijan tehtäväksi jää siis poimia tekstistä *selkeästi normitetut* ortografia- ja taivutusvirheet. Murrevariantit tulee normaalin yleiskielen puitteissa sallia. Tähän kategoriaan liittyvät ongelmat tosin ovat huomattavasti vähäisempiä kuin kaksi edellistä ryhmää.

Kieliopilliset eroavaisuudet lähtö- ja tulokielen välillä

Vaikka suomi ja saamen kielet ovatkin rakenteeltaan toistensa kaltaisia, silti kielet jäsentävät maailmaa eri tavalla. Tästä näkyvimpänä esimerkkinä ovat kielipilliset erot. Näitä eroja tutkinnon suorittaja pystyy etsimään mekaanisesti, ja arvioijan on helppo nähdä, kuinka tutkinnon suorittaja on selviytynyt tämänkaltaisista käännöskohdista. Seuraava lista ei ole tyhjentävä, mutta se antaa tuntu-
man siihen, millaisista eroista kielten välillä voi olla kyse.

Usein kuulee sanottavan, että saamen kielet ovat verbikieliä. Saamen kielissä finiitiverbit ovat keskiössä, ja ne rakenteet toisessa kielessä, joista finiitiverbi puuttuu, saavat kääntäjän hakemaan esimerkiksi seuraavanlaisia käännösratkaisuja:

-*neen*-referatiivirakenne (*Kuulin hänen ostaneen talon*) puuttuu saamesta. Kääntäjän on ilmaistava sama sivulauseella: *Kuullim, et sun lâi uáštám táálu* 'Kuulin, että hän oli ostanut talon.'

Myöskään passiivinen referatiivirakenne ei käänny muutoin kuin sivulauseella: *Luulin tästä jo puhutun eilen – Jurdim, et täst sarnui jo jieht*. 'Luulin, että tästä puhuttiin jo eilen.'

Suomen kielen temporaalirakenne puuttuu saamesta, eli seuraavanlaiset lauseet on muutettava sivulauseiksi: *Presidentin saapuessa kaikki istuivat jo paikallaan – Ko president poodij, puohah čokkájii jo sajestis*. 'Kun presidentti tuli, kaikki istuivat jo paikallaan'; *Presidentin saavuttua kaikki istuutuivat – Ko president lâi puáttám, puohah čokánii*. 'Kun presidentti oli tullut, kaikki istuutuivat.'

Samoin suomen finaalirakenne (suomen A-infinitiivi + translatiivi + possessiivisuffiksi) puuttuu: *Tutkija matkusti pohjoiseen tavataksaan paikallisia ihmisiä. – Totkee madhâšij tavas, vâi sun teivâččij páihálâš ulmuigijn*. 'Tutkija matkusti pohjoiseen, jotta hän tapaisi paikallisia ihmisiä ("paikallisten ihmisten kanssa").'

Suomen kielen attribuuttiasemaiset passiivin partisiippiirakenteet eivät käänny muutoin kuin selityksellä ja sivulauseella suomesta saameen: *kuljetettavat painelaitteet – teedâpiergâseh, maid puáhtá jođettiđ* 'painelaitteet, joita voi kuljettaa'. Mahdollisesti jonkinlaista selittävää käännöstä voidaan hyödyntää: *fáárustjottee teedâpiergâseh* 'mukana kulkevat painelaitteet'.

Persoonapronomineissa merkille pantavaa on saamen duaali eli kaksikko, joka puuttuu suomesta. Suomeksi saamen duaali on ilmaistava monikolla.

Lopuksi

Auktorisoidun kääntäjän tutkinnon kielivalikoimaan kuuluminen on ehdotomasti positiivinen asia saamen kielten asemalle ja arvostukselle. Saamen kielten täytyy olla jatkossakin osa auktorisoidun kääntäjän tutkintoa, joka edelleen toimii pätevyyden mittarina niille, joilla ei ole akateemista loppututkintoa saamen kielestä. Mitä enemmän kielellä on arvostettuja kielenkäyttöyhteyksiä, sitä enemmän kieli saa statusta, ja mitä enemmän kielellä on statusta, sitä enemmän sitä käytetään elävässä elämässä. Toiveena edelleen olisi, että saamen kieliä käytettäisiin yhä enemmän myös viranomaisissa. Hyvä alku on jo se, että kieliyhteisöön saadaan kielenelvytystoimien avulla päteviä, oman alansa tuntevia asiantuntijoita. Kieliyhteisö laajenee, minkä myötä myös kielenkäyttöalat vähitellen laajenevat.

Artikkelissa käsitellyt ongelmakohdat kuitenkin osoittavat, että saamen kielet on pitkälti sijoitettu samaan valmiiseen muottiin yhteiskunnassa paljon käytettyjen kielten kanssa – sellaisten kielten, joita jo käytetään luontevasti viranomaisissa ja yhteiskunnallisten palveluiden kielenä. Saamen kielten apukielen asema ei vielä vastaavaan riitä. Harva saamelainen pyytää esimerkiksi tulkkipalveluja viranomaisissa asioidessaan, vaikka siihen periaatteessa olisi oikeus. Toisin sanoen saamen kielillä on edelleen pitkä matka päästä ensimmäisiksi asiointikieliksi viranomaisissa ja yhteiskunnassa. Tästä syystä tutkintotehtävien laadinnassa on kiinnitettävä erityistä huomiota siihen, että tarvittavien erityisalojen sanasto todella riittää tehtävän suorittamiseen – muussa tapauksessa liian paljon vastuuta sälytetään tutkinnon suorittajan harteille.

Erikoisalojen tutkintoa suoritettaessa on odotettavissa merkittäviä sanasto- ja fraseologiaongelmia. Jos kieli ei ole levinnyt tietyille erikoisalalle, ei alan erinomainen asiantuntemuskaan välttämättä riitä tutkintotehtävästä suoriutumiseen. Kielen kehittyminen tietyn erikoisalan kieleksi vaatii ensin sanaston luomisen ja sen käytön aktivoinnin. Vasta tämän jälkeen voidaan vähitellen siirtyä kohti auktorisoidun kääntäjän tutkintoa. Tähän saakka inarinsaamen kokelaat ovat tiedostaneet tämän.

Se, että kieli on käyttöyhteyksiltään rajoittunut, ei onneksi tarkoita sitä, että kieli olisi käyttökelvoton. Inarinsaameen on luotu viidentoista viime vuoden aikana reilut 10 000 uutta sanaa. Nämä sanat on normitettu kieleen, ja ne ovat jo juurtuneet ahkeraan koulukäyttöön opetuksessa ja oppimateriaalien teksteissä. Kielen levittäminen uusiin käyttöyhteyksiin onnistuu sitä mukaa, kun kielen pariin saadaan kyseisten alojen asiantuntijoita. Lienee realistista ajatella inarinsaamea jonkinasteiseksi kommunikoinnin kieleksi esimerkiksi terveydenhoidon alalla ja oikeuslaitoksissa, joskaan siitä tuskin tulee maan valtakielen vahvuinen kommunikointikieli viranomaisten kielenä. Tähän perspektiiviin myös auktorisoidun kääntäjän tutkinto täytyy inarinsaamen näkökulmasta sijoittaa.

LÄHTEET

KIRJALLISUUS JA VERKKOLÄHTEET

AKT-tutkintotehtävät 2008–2016 [online, luettu 15.9.2017]. Saatavissa: http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/auktorisoidut_kaantajat/vanhat_tutkintotehtavat.

Auktorisoidun kääntäjän tutkinnon perusteet 2012 [online, luettu 2.9.2017]. Saatavissa: http://www.oph.fi/download/142051_auktorisoidun_kaantajan_tutkinnon_perusteet_2012.pdf.

Auktorisoidun kääntäjän tutkinto. Toimintaohjeet tutkintotehtävien arvioijille 2013. Käsikirja. Helsinki: Opetushallitus.

Baker, M. 1992. *In Other Words. A Coursebook on Translation.* Second Edition. London / New York: Routledge.

Louw, van der, T. A. W. 2006. *Transformations in the Septuagint. Towards an Interaction of Septuagint Studies and Translation Studies.* Leiden: University of Leiden.

Nord, C. 1997. *Translating as a Purposeful Activity.* Manchester: St. Jerome.

Olthuis, M.-L. 2006. 1800-luvun inarinsaame ja inarinsaamen kirjakielen synty. Teoksessa T. Nordlund, T. Onikki-Rantajääskö & T. Suutari (toim.) *Kohtauspaikkana kieli. Näkökulmia persoonaan, muutokseen ja valintoihin*, 386–412. SKST 1078. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Olthuis, M.-L. 2007. *Inarinsaamen lajinnimet. Lintujen ja sienten kansannimitysten historiaa ja oppitekoisten uudisnimien muodostuksen metodiikkaa.* Ivalo: Anarâškielâ servi ry.

Olthuis, M.-L. 2009. Kirjakieli ja sen synty – inarinsaamen näkökulma. Teoksessa K. Ruppel (toim.) *Omin sanoin. Kirjoituksia vähemmistökielten kirjallistumisesta*, 91–107 [online, luettu 15.1.2017]. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. Saatavissa: http://scripta.kotus.fi/www/verkkojulkaisut/julk6/Omin_sanoin.pdf.

Olthuis, M.-L. 2014. *Kääntämisen käytäntöä. Saamen kielten näkökulma.* Kääntämisen teorian luentosarja tammikuussa 2014. Luentomoniste. Oulun yliopisto: Giellagas-instituutti.

Olthuis M.-L., S. Kivelä & T. Skutnabb-Kangas 2013. *Revitalising Indigenous Languages. How to Recreate a Lost Generation.* Bristol: Multilingual Matters.

SKTL 2017. *Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto* [online, luettu 10.3.2017]. Saatavissa: www.sktt.fi.

VIRALLISLÄHTEET

Saamen kielilaki (1086/2003).

OSA III

Näkökulmia auktorisoidun kääntäjän
tutkintoon

TUTKINNON SUORITTAJAN NÄKÖKULMA AUKTORISOIDUN KÄÄNTÄJÄN TUTKINTOON (SUOMI–ENGLANTI)

Käännöskoe on ammattikäntäjän näkökulmasta kummallinen eläin. Kääntäminen on yksilöllistä, luovaa työtä, jossa makuasioilla ja yksittäisen kääntäjän tyyli-tajulla on huomattavaa merkitystä. Miten tällainen taito soveltuu koeasetelmaan?

Laissa auktorisoiduista kääntäjistä (1231/2007) kuitenkin säädetään, että auktorisoidun kääntäjän tulee saavuttaa kelpoisuus joko erikoistuneiden kääntämispintojen kautta tai osallistumalla kokeeseen. Jo yliopistosta valmistuneille, kuten minulle, vaihtoehtoja oli oikeastaan vain yksi. Ja niinpä osallistuin auktorisoidun kääntäjän kokeeseen peräti kaksi kertaa, vuosina 2011 ja 2013. Mitä jäi käteen? Lyhyesti sanottuna: vuonna 2011 hylsy ja vuonna 2013 kelpoisuus toimia auktorisoituna kääntäjänä suomesta englanttiin.

Minulle syntyi myös jonkinlainen käsitys auktorisoidun kääntäjän kokeesta ja siinä vaadittavista taidoista. Mielestäni auktorisoidun kääntäjän tutkinnossa on kaksi keskeistä ristiriitaa, joista ensimmäinen liittyy itse auktorisoidun kääntäjän rooliin yhtäältä käännösalan ammattilaisena ja toisaalta viranomaistoimintaan rinnastettavana toimijana ja toinen liittyy itse auktorisoidun kääntäjän tutkinnon luonteeseen kokeena.

Kääntäjä kielialan ammattilaisena

Keskeisin konkreettinen ongelma, jonka kohtasin auktorisoidun kääntäjän kokeessa, liittyi auktorisoidun kääntäjän asemaan yhtäältä käännösalan ammattilaisena ja toisaalta lain nojalla julkista valtaa käyttävänä tahona. Yhtäältä asiakas maksaa viulut, ja toisaalta auktorisoitua käännöstä tehtäessä pitäisi pyrkiä ennen kaikkea tekemään mahdollisimman asianmukainen ja alkuperäiselle asiakirjalle uskollinen käännös. Esimerkiksi, jos asiakas pyytää käännöstä vain yhdestä asiakirjan osasta, tulisiko auktorisoidun kääntäjän suostua tähän? Suomen kääntäjien ja tulkkien liiton julkaisemissa ohjeissa suositeltiin vahvasti koko asiakirjan kääntämistä, koska kontekstistaan irrotettu kappale voi johtaa väärään kuvaan asiakirjasta. Mutta onko ammattikäntäjällä sellaista valtaa omaan työhönsä, että hän pystyy sanomaan asiakkaalle tarvittaessa ei? Kovin

moni käännösälalla työskentelevä, etenkin yrittäjä, ei voi kovin herkästi kieltäytyä toimeksiantoista tai määrätä asiakkaille marssitahtia.

Tämä ongelma realisoitui konkreettisesti ensimmäisessä auktorisoidun kääntäjän kokeessa, johon osallistuin. Lain ja hallinnon osa oli suhteellisen helppo, ja läpäisinkin sen kirkkaasti. Talouselämään liittyvä osa oli yrityksen osavuosit-saus, joka ei myöskään tekstinä vaikuttanut erityisen vaikealta. Löysin kuitenkin pienellä googlauksella yrityksen aikaisemman, englanninkielisen osavuosit-sauksen, jossa oli paljon samaa terminologiaa. Auktorisoidun kääntäjän roolissa minun olisi varmaan pitänyt jättää löytämäni rinnakkaisteksti huomiotta ja aloit-taa tyhjästä. Ammattikäntäjänä olen kuitenkin tottunut työskentelemään asiak-kaan ehdoilla: vaikka terminologia ei olisi täydellistä, niin etenkin isot yritykset haluavat johdonmukaisesti käyttää omaa sanastoansa asiakirjasta toiseen. Van-hemman osavuosit-sauksen terminologian hyödyntäminen oli ilmeisesti virhe, sillä molemmat arvioijat hylkäsivät talouselämän osion.

Olen jälkeenpäin miettinyt tätä paljon. Toimisinko tosiaan toisin elävässä elä-mässä, jos asiakas haluaisi esimerkiksi omaan organisaatioonsa tai toimintaansa liittyvän sanaston käännettävän tietyllä tavalla? Onko minun tehtäväni määrätä heidän sisäisestä terminologiastaan? Voisin toki hyödyntää tämänkaltaisessa työssä vanhemman osavuosit-sauksen terminologiaa. Kyseiset ilmaisut eivät siis olleet mitenkään virheellisiä, joskin jotkin valinnat eivät olleet tyyllillisesti täydellisiä tai sellaisia, joita olisin itse tehnyt. Olen kuitenkin tästä huolimatta edelleen sitä mieltä, että kääntäjällä ei ole tosiasiallisesti mahdollisuuksia vaikuttaa tällaisiin asioihin, enkä ole edes vakuuttunut, että meillä olisi siihen oikeutta. Pyrkimys laatia alkuperäiselle asiakirjalle uskollinen käänös ei tar-koita sitä, että minun tulisi sanella asiakkaalle, minkälaisista englantia heidän organisaatiossaan pitäisi käyttää – kunhan kyse ei ole suoranaistista kieli-virheistä.

Käännöskoe – kääntäjän taidonnäyte?

Tuttavieni parissa liikkuu sanonta, jonka pystyn myös itse allekirjoittamaan: kaikki kääntäjät, jotka läpäisevät auktorisoidun kääntäjän kokeen, ovat hyviä. Toi-saalta myös suurin osa muista auktorisoidun kääntäjän kokeeseen osallistuvista kääntäjistä voi olla hyviä. Menestyminen kokeessa tuntui ainakin omalta osaltani sattumanvaraiselta: ensimmäisellä kerralla molemmat arvioijat reputtivat minut ja toisella kerralla vain toinen. Ja sehän riitti tutkinnon läpäisemiseen. Tämä ei sinänsä tarkoita, että tutkinnossa itsessään olisi mitään vikaa. Päinvastoin, mielestäni tekstit olivat hyvin valittuja ja suhteellisen edustavia. Myös arvioijien huomiot olivat oikeudenmukaisia ja perusteltuja. Ongelma ei ole se, että aukto-risoidun kääntäjän koe olisi huono koe. Ongelma, jos sellaista haluaa etsiä, on se, että se on koe ylipäätään.

Olosuhteet, joissa ammattikäntäjä tekee käännöstä, eivät muistuta koeasetelmaa kovinkaan paljon. Käntäjällä on yleensä ainakin kohtalaisen hyvin aikaa hankkia taustamateriaalia, pohtia valintoja, jättää teksti hetkeksi ja ottaa siihen etäisyyttä, oikolukea tai antaa toiselle ammattilaiselle oikoluettavaksi... Hyvä teksti syntyy ajan kanssa, ja nopea käntäjä ei ole välttämättä hyvä käntäjä. Käntäminen on myös hyvin yksilöllistä työtä, jossa jokainen ammattilainen kehittää oman tyylin ja tavan kirjoittaa. Auktorisoidun käntäjän kokeessa käntäjä taas työskentelee kovan aikapaineen alla olosuhteissa, joissa esimerkiksi oikolukeminen voi olla mahdotonta. Kokeen arvioivat muut henkilöt, jotka ovat varmasti päteviä, mutta eivät tunne käntäjää tai hänen tyyliään, eikä tämä pysty perustelemaan tekemiään valintoja – muuten kuin ehkä oikaisupyynnön kautta.⁶ Tutkinnossa pärjää, jos on nopea käntämään ja osaa ja haluaa kirjoittaa ”turvallista” tekstiä, joka kelvanee arvioijille. Lopputuloksena on mielestäni järjestelmä, joka ei ongelmattomasti sovi käntäjien tai käännösten arvioimiseen.

Mitä sitten?

Olen kritisoinut auktorisoidun käntäjän tutkintoa, tai ainakin tuonut esille siinä mielestäni olevat ristiriidat. Olisi sinänsä varmaan asiallista, että minulla olisi ehdottaa jokin parempi tapa selvittää se, kenelle ja miten auktorisoidun käntäjän kelpoisuus voidaan myöntää. Se, että käntäjille annettaisiin tehtävä, jota voitaisiin tehdä useamman päivän ajan omassa työhuoneessa, olisi sinänsä lähempänä oikeaa asiakirjan käännösprosessia, mutta ymmärrän, että tällaisessa järjestelyssä olisi varmaankin mahdotonta kontrolloida sitä, kuka on oikeasti tuottanut arvioitavan tekstin. Ehkä auktorisoidun käntäjän koe onkin välttämätön paha, mutta toivoisin, että kun tutkintoa kehitetään, siinä otettaisiin paremmin huomioon käntäminen yksilöllisenä, usein aikaa vievänä prosessina, jossa pitää tasapainoilla asiakkaan tarpeiden, hyvän kielen ja – ainakin auktorisoidussa käännöksessä – käntäjälle annetun julkisen tehtävän välillä. Tämä tasapaino ei mielestäni toteutunut ainakaan niinä vuosina, jolloin itse osallistuin auktorisoidun käntäjän tutkintoon, parhaalla mahdollisella tavalla.

6 Käntäjällä on mahdollisuus tehdä käntäjän huomautus, jossa hän voi selittää valintansa perusteita. Toim. huom.

Hanna Gorschelnik,
toiminnanjohtaja,
Käännösalan asiantuntijat KAJ

Laura Vuorinen,
asiatekstinkääntäjien jaoston varapuheenjohtaja,
Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto (SKTL)

AUKTORISOIDUN KÄÄNTÄJÄN TUTKINTO NOJAA KÄÄNTÄJIEN AMMATTIKUNTAAN

Kääntäjä on yksi maailman vanhimmista ammateista, mutta ammattinimikkeenä sitä ei ole yleisesti suojattu. Kuka tahansa voi ilmoittaa toimivansa kääntäjänä, oli siihen edellytyksiä tai ei. Yhteiskunnassamme on kuitenkin katsottu tarpeelliseksi säädellä virallisten asiakirjojen kääntämistä lailla ja asetuksella ja varmistaa siten käännöstoiminnan ammattimaisuus. Kun viranomaisille tai oikeuslaitokselle on toimitettava käännös ulkomailla vieraalla kielellä annetusta asiakirjasta, käännöksen on yleensä oltava laillisesti pätevä. Käännöksen voi vahvistaa laillisesti päteväksi ainoastaan auktorisoitu kääntäjä. Auktorisoitu kääntäjä on julkisoikeudellisesti auktorisoitu asiantuntija, joka on osoittanut taitonsa laatia laillisesti päteviä käännöksiä.

Oikeuden toimia auktorisoituna kääntäjänä voi saada suorittamalla erityisen auktorisoidun kääntäjän tutkinnon. Ammattikääntäjät ovat vahvasti sitoutuneet tutkinnon järjestämiseen ja tutkintojärjestelmän kehittämiseen, sillä työ on osa käännösalan kehittämistä. Kääntäjät ovat olleet mukana laatimassa tutkinnon perusteita, ja ammattikunnan edustajat ovatkin hyvin edustettuina, kun auktorisoidun kääntäjän tutkintotoiminnassa tarvittavia kouluttajia ja arvioijia valitaan. Myös auktorisoidun kääntäjän tutkintolautakunnassa käännösala on vahvasti edustettuna. Laillisesti pätevien käännösten laatiminen on niin ikään osa alan korkeakoulutusta sekä yksi opetettavista erikoisaloista ja tutkimuskohteista.

Vaikka Opetushallitus valvoo tutkinnon sisältöjä ja auktorisoitujen kääntäjien toimintaa, kääntäjät ovat kokeneet tarpeelliseksi myös itse ohjata toimintaansa. Ammattikunta on laatinut auktorisoidun kääntäjän ohjeet, jotka toimivat etenkin auktorisoidun kääntäjän toimintaa aloittavan tukena. Ohjeet palvelevat myös käännöksen tilaajaa, koska niistä selviää, mitä laillisesti pätevä käännös tarkoittaa ja mitä periaatteita tällaisen käännöksen laatimisessa noudatetaan. Ohjeiden tavoitteena on yhtenäistää alan toimintatapoja ja levittää ammattikunnan hyviksi katsomia käytäntöjä.

Tutkinnon alhainen läpäisyaste huolestuttaa ammattikuntaa

Kääntäjien ammattikunta arvostaa auktorisoidun kääntäjän tutkintoa. Tutkinto onkin vaativa, ja sen läpäisyaste on viime vuosina ollut alhainen: vain murto-osa osallistujista suorittaa tutkinnon hyväksytysti. Tämä voi johtua monesta syystä: joko koe on vaikea, arvostelu on hyvin ankaraa tai kokeeseen osallistuu sellaisia, joilla ei ole käytännössä edellytyksiä menestyä siinä. Ammattikunnan parissa onkin keskusteltu siitä, koetaanko arvostelu oikeudenmukaiseksi ja ovatko arvosteluperusteet kohtuulliset.

Nykyistä auktorisoidun kääntäjän tutkintoa pidetään kuitenkin yleisesti selvästi aiempaa virallisen kääntäjän tutkintoa parempana. Nykyisessä tutkinnossa kokelaan on kieli- ja kääntämistaidon lisäksi osoitettava myös ”auktorisoidun kääntäjän ammatinharjoittamisessa tarvittava muu taito”, kuten lainsäädännön ja ammattietikan tuntemus (Laki auktorisoiduista kääntäjistä 1231/2007, 7 §). Koe-tilanne vastaa nyt myös paremmin todellisia työskentelyolosuhteita, kun käännöstehtävät saa suorittaa tietokoneella mm. Internetiä apuna käyttäen.

Maassamme on myös kielipareja, joissa laillisesti päteviä käännöksiä tarvitaan vain vähän. Silti Suomessa pyritään tasapuolisesti järjestämään tutkinto harvinaisemmissakin kielissä. Mahdollisesti yhteistyötä esimerkiksi muiden Pohjoismaiden kanssa voitaisiin kehittää niin, että laillisesti pätevä käännös voitaisiin laatia välikielen kautta.

Järjestelmä on tuntematon suurelle yleisölle

Käännöstyön tilaaja haluaa luonnollisesti varmistaa, että käännös on virheetön ja sen tekijä ammattitaitoinen. Alan liitoissa on huomattu, että suuri yleisö luottaa usein auktorisoituun kääntäjään enemmän kuin auktorisoimattomaan ns. tavaliseen kääntäjään. Toimeksiantaja saattaa toivoa auktorisoidun kääntäjän vahvistamaa käännöstä silloinkin, kun sitä ei tarvittaisi. Taustalla saattaa olla se, että käännöstä ei haluta uskoa kenen tahansa käsiin, vaan käännös halutaan pätevältä ammattilaiselta, joka noudattaa ammattietiikkaa ja jolla on salassapitovelvollisuus. On kuitenkin muistettava, ettei auktorisoitu kääntäjä ole lähtökohtaisesti auktorisoimatonta parempi tai pätevämpi; pikemminkin laillisesti pätevien käännösten laatiminen on yksi asiatekstinkääntämisen monista erikoisaloista. Samat ammattieettiset periaatteet koskevat yhtäläisesti koko ammattikuntaa.

Ongelmana onkin, ettei auktorisointijärjestelmää tunneta. Nimikkeen sisältö ei ole tuttu, eikä auktorisoidun kääntäjän vahvistuksen merkitystä tiedetä. Käytännössä maallikon on vaikea löytää kattavasti tietoa siitä, mikä auktorisoitu kääntäjä on tai milloin laillisesti pätevää käännöstä tarvitaan. Ei ole tavatonta,

että nimikettä käytetään virheellisesti pätevyysmeriittinä kaikkeen käännös-toimintaan.

Koska kääntäjän yleistä pätevyyttä osoittavaa titteliä ei ole, etenkin asiakkaat luulevat auktorisoidun kääntäjän tutkintoa pätevyysmeriitiksi. Tässä mielessä auktorisoidun kääntäjän nimike onkin harhaanjohtava, minkä myös Kaarina Hietanen nosti esiin virallista kääntämistä käsittelevässä väitöstutkimuksessaan. Hietasen mukaan virallinen käännös on asiakirjaliikenteeseen tarkoitettu laillisesti pätevä käännös, josta puhuttaessa tarkoitetaan vain tiettyä rajattua käännöstoimintaa. Kuitenkin virallisen kääntämisen yhteydessä käytetään samoja kääntämis- ja kääntäjä-termejä kuin yleisessä kääntämisessä. Kun nykyisinkään auktorisoidun kääntäjän erityistä ammattitaitoa ei tuoda terminologisesti esiin selvästi, käännöstä tarvitsevat asiakkaat ovat helposti ymmällään nimikkeiden kanssa. (Hietanen 2005.)

Koulutus on keskeisessä osassa

Käännösosalalle on perinteisesti tultu monenlaisista taustoista, eivätkä akateemiset käännösopinnot edelleenkään ole ainoa tie ammattikäntäjäksi. Myös julki-seen auktorisoidun kääntäjän tutkintoon voi osallistua vapaasti vailla muodollista koulutusta tai erityistä käännöskokemusta. Koska tutkinnon suorittaminen ei myöskään edellytä mitään tiettyjä opintoja, auktorisoiduksi kääntäjäksi voi päätyä vailla vankkaa osaamista – olkoonkin, että tutkinto on vaativa. Ammattikun-nan keskuudessa pidetäänkin tärkeänä, että koe mittaa kokelaan osaamista ja ammattitaitoa, joka on voitu hankkia muodollisen koulutuksen sijaan myös työ-elämässä.

Käännösalan koulutuksen arvostuksen kannalta onkin merkittävää, että myös käännöstieteen yliopistokoulutus tunnustetaan nykyään auktorisoitujen kääntäjien järjestelmässä. Ylemmän korkeakoulututkinnon suorittanut henkilö, jonka opintoihin auktorisoidun kääntämisen opintokokonaisuus on sisällynyt osana kääntämisen maisteriopintoja, voi hakea oikeutta toimia auktorisoituna kääntäjänä. Oikeuden voi saada ainoastaan tutkintoon sisältyvässä kieliparissa ja ainoastaan kääntäjän äidinkieleen tai vahvimpaan työkieleen (A-työkieleen) päin. Tämä osoittaa, että alan koulutus on kehittynyt ja sitä halutaan kehittää vastaamaan yhteiskunnan tarpeita. Erillinen auktorisoidun kääntäjän tutkinto on kuitenkin tarpeen, sillä kääntämisen maisteriopintoja voi suorittaa vain tietyissä kielissä.

Auktorisoidun kääntäjän nimike on määräaikainen, ja se on uusittava viiden vuoden välein. Tarkoitus on, että nimikkeen haltija toimii tosiasiallisesti aukto-risoituna kääntäjänä ja ylläpitää ammattitaitoaan. Tavoitteena onkin, että vaa-tivassa tehtävässä toimii päteviä asiantuntijoita, jotka kehittävät ammatillista osaamistaan. Tutkintojärjestelmä on ollut toiminnassa jo kymmenisen vuotta,

mutta vielä on epäselvää, miten kääntäjän täytyy osoittaa ylläpitäneensä ja kehittäneensä ammattitaitoaan. Systemaattinen ammattilaisten täydennyskoulutus puuttuu vielä.

Lopuksi

Auktorisoitujen kääntäjien järjestelmä on vakiinnuttanut asemansa. Sen merkitys on tunnistettu ja tunnustettu, ja se on osoittanut tarpeellisuutensa. Se on myös toiminut mallina, kun on pohdittu, miten oikeustulkit voivat osoittaa pätevyytensä.

Auktorisoidun kääntäjän tutkintojärjestelmä on Opetushallituksen hallinnoima, mutta ammattikunta ja sen edustamat järjestöt ovat vahvasti mukana mahdollistamassa järjestelmää ja kehittämässä sitä edelleen. Samaan aikaan kuitenkin alalla pohditaan itsekriittisesti nykyisen tutkintojärjestelmän luotettavuutta ja läpinäkyvyyttä.

Kääntäjien ammattikunnan tavoitteena on yhä vankempi professio. Yhteiskunnassamme koulutuksella ja tutkinnoilla on arvonsa, ja siksi myös auktorisoidun kääntäjän tutkinnolla on suuri merkitys ammatin ja käännösalan kehitykselle.

LÄHTEET

KIRJALLISUUS, VERKKO- JA VIRALLISLÄHTEET

Hietanen, K. 2005. *Virallinen kääntäjä paljon vartijana. Ammattitoiminnan ja auktorisointimenettelyn yhteensovittamisen haaste*. Tampere: Tampereen Yliopistopaino.

Laki auktorisoiduista kääntäjistä (1231/2007).

Valtioneuvoston asetus auktorisoiduista kääntäjistä (1232/2007).

LISÄTIETOA AUKTORISOIDUN KÄÄNTÄJÄN TUTKINNOSTA

http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/auktorisoidut_kaantajat

AUKTORISOIDUKSI KÄÄNTÄJÄKSI KÄÄNTÄJÄOPINTOJEN KAUTTA. ESIMERKKINÄ TURUN YLIOPISTON TOIMINTATAPA

Auktorisoidun kääntäjän oikeuden voi nykyään saada myös yliopistollisten kääntäjäopintojen perusteella. Kun uudesta tutkintojärjestelmästä on nyt noin kymmenen vuoden kokemus, on vähitellen mahdollista alkaa arvioida yliopistojen tarjoaman auktorisointiin johtavan koulutusväylän toimivuutta. Tarkastelussa käydään aluksi läpi seikkoja, jotka ovat vaikuttaneet ja vaikuttavat koulutusväylän muotoutumiseen ja asemaan. Lopuksi esitellään auktorisoidun kääntäjän yliopistollinen koulutusväylä sellaisena kuin se toteutuu Turun yliopistossa.

Koulutusväylän muotoutuminen ohjauksen ja valvonnan näkökulmasta

Jossain määrin nykyistä koulutusväylää vastaava väylä oli tarjolla valantehneen kielenkääntäjän tutkintojärjestelmässä (1968–1989), joka oli ensimmäinen laillistettuja kääntäjiä tuottanut järjestelmä Suomessa. Silloisista kieli-instituuteista valmistuva sai hakea oikeutta toimia valantehneenä kielenkääntäjänä, jos hän oli saanut loppukokeen käännöskokeessa erinomaisen arvosanan. Järjestelmiä verrattaessa paljastuu kuitenkin hallinnoinnin ja ohjauksen kannalta keskeinen ero: valantehneen kielenkääntäjän tutkintojärjestelmällä ja kieli-instituuteilla oli kummallakin oma valvontaelimensä, joka toimi opetusministeriön alaisuudessa. Valantehneen kielenkääntäjän järjestelmän kielitutkintolautakunnat ja kieli-instituuttien valvontalautakunta takasivat valantehneen kielenkääntäjän tutkinnon sisällön ja arviointikriteerien yhtenäisyyden sekä kieli-instituuttien oppisisältöjen ja loppukokeiden vaatimustason yhtenäisyyden. Lisäksi väylien välillä tehtiin hallinnollista yhteistyötä, mistä kertoo sekin, että kieli-instituuttien valvontalautakunnan edustajalla oli oikeus osallistua päätösvaltaisena jäsenenä kielitutkintolautakuntien yhteisiin kokouksiin. (Kielenkääntäjätoimikunnan mietintö 1983; Kieli-instituuttien valvontalautakunnan mietintö kieli-instituuttien kehittämisestä 1969.)

Vuonna 1981, kun kieli-instituutit lakkautettiin ja kääntäjänkoulutus siirrettiin yliopistoihin, koulutuksen vahva yhteys valantehneen kielenkääntäjän tutkintoon katkesi. Kääntäjänkoulutusta ei enää koordinoitu ja valvottu keskitetysti, siihen ei kuulunut loppukokeita, eikä edellä kuvatun kaltaista hallinnollista yhteyttä valan-

tehneen kielenkääntäjän tutkintoon enää ollut. Kun valantehneen kielenkääntäjän tutkinto sitten vuonna 1988 uudistettiin virallisen kääntäjän tutkinnoksi, tähän ei enää liitetty mahdollisuutta hakea oikeutta toimia virallisena kääntäjänä kääntäjäopintojen pohjalta. Perusteluna muutokselle oli juuri koulutusväylän ulkopuolisen valvonnan puuttuminen.

Kun korkeakoulujen tutkintojen sisältöä ei valvota korkeakoulujen ulkopuolelta, ei ole katsottu olevan edellytyksiä hyväksyä tämän tutkinnon suorittaneita virallisiksi kääntäjiksi ilman virallisen kääntäjän tutkintoa (SiVM 16/1988 vp).

Kun virallisen kääntäjän tutkintojärjestelmä puolestaan vuonna 2008 uudistettiin auktorisoidun kääntäjän tutkintojärjestelmäksi, siihen taas sisällytettiin mahdollisuus hakea oikeutta toimia auktorisoituna kääntäjänä yliopistollisten kääntäjäopintojen perusteella. Vaikka yliopistojen kääntäjänkoulutusta ei edelleenkään valvota ulkopuolelta, koulutusväylän käyttöönottoa ei lakia valmistelemissa asiakirjoissa erikseen perustella, vaan muutosehdotus esitetään toteamuksena. (Viralliset kääntäjät -työryhmän muistio 2005; HE 39/2007; SiVM 6/2007 vp.)

Yhtenä syynä siihen, miksi koulutusväylä sisällytettiin uuteen järjestelmään, voitaneen pitää sitä, että yliopistollinen kääntäjänkoulutus oli tässä vaiheessa lunastanut paikkansa ja osoittautunut toimivaksi tavaksi kouluttaa päteviä kääntäjiä. Lisäksi kääntäjänkoulutus perustui nyt käytännöllisen osaamisen ohella aiempaa selvemmin tutkimustietoon. Myös laillistetusta kääntämisestä oli käytettävissä Kaarina Hietasen väitöskirjan (2005) myötä tutkimukseen perustuvaa tietoa. Hietasen tutkimus näyttääkin voimakkaasti vaikuttaneen uuden tutkinnon muotoutumiseen, kuten tutkimustekstin ja lain valmisteluasiakirjojen yhteneväisyyksistä voi päätellä. Uudistuksen yhtenä keskeisenä tarkoituksena oli siirtyä kielitaitoa mittaavasta tutkinnosta juuri kääntäjän ja erityisesti asiakirjakääntäjän pätevyyttä mittaavaan tutkintoon.

Virallisen kääntäjän tutkinnon puutteena on pidetty sitä, ettei se mittaa virallisena kääntäjänä toimimisessa vaadittavaa ammattitaitoa. Tutkinto keskittyy kääntäjän kielitaidon arviointiin, eikä siinä ole ollut muita virallisen kääntäjän ammattitaitoa osoittavia osa-alueita. (HE 39/2007 vp, 8.)

Kun tutkinnon sisältö näin tuotiin lähemmäksi yliopistollisen kääntäjänkoulutuksen sisältöjä, oli ainakin yliopistojen näkökulmasta varmasti luontevaa liittää yliopistollinen koulutusväylä auktorisoidun kääntäjän tutkintojärjestelmään.

Nykyisessä tutkintojärjestelmässä on yksi valvontaelin, auktorisoitujen kääntäjien tutkintolautakunta. Se ratkaisee, käyvätkö henkilön kääntäjäopintojen opintosuoritukset perusteeksi myöntää hänelle oikeus toimia auktorisoituna kääntäjänä. Lautakunnalla ei kuitenkaan ole ohjaus- ja koordinoitavaksi tehtävää eikä valtaa sen suhteen, miten koulutusväylää käytännössä toteutetaan. Kun kääntäjänkoulutuksessa ei myöskään ole keskitettyä oppisisältöjen yhtenäisyyden ja

valmistuvien kääntäjien pätevyystason valvontaa, tutkintojärjestelmän rakenne näyttäisi nyt sisältävän kohdan, jossa tehtävien ja päätösvallan jakautuminen ei ole yhtä selkeää kuin aikaisemmassa valantehneen kääntäjän tutkinnon ja kielinstituuttien muodostamassa kokonaisuudessa. Onko näin syntynyt vastuun ja vallan tyhjiö, vai onko uudessa järjestelmässä löydetty toimivia tapoja määrittää opetuksen sisältöjä riittävän yhtenäisiksi ja säädellä koulutusväylän avaamaa porttia auktorisoiduksi kääntäjäksi niin, että koulutusväylän tuottamien auktorisoitujen kääntäjien ammattitaito on taattu?

Kun koulutusväylä on käytössä useassa eri yliopistossa ja ilman keskitettyä hallinnollista ohjausta, opetuksen sisältö, muoto ja toteutustavat ohjautuvat käytännössä mm. seuraavista lähteistä:

- auktorisoitua kääntämistä koskevat lait, asetukset ja hallinnolliset säädökset
- eri yliopistoja ja oppiaineita edustavien auktorisoidun kääntämisen opettajien keskusteluissa sovitut linjaukset ja yhteistoiminnan kautta muodostuvat käytännöt
- eräät keskeiset auktorisoitua kääntämistä käsittelevät tekstit
- auktorisoidun kääntämisen opettajien asiantuntemus ja harkinta.

Tekijöistä kolme ensimmäistä ovat omiaan luomaan eri yliopistojen koulutusväylien välille yhtenäisyyttä, kun taas neljäs tekijä saattaa autonomisten yliopistojen individualistisessa työkulttuurissa synnyttää myös eroavuuksia. Kun yksi yliopistojen perustehtävistä on uuden tiedon ja uusien toimintatapojen kehittäminen, ehdottomaan yhtenäisyyteen pyrkiminen ei ole järjestelmän elinvoimaisuuden kannalta myöskään tarkoituksenmukaista.

Laki, asetukset ja tutkintolautakunnan ratkaisu lain tulkinnasta

Koulutusväylä auktorisoiduksi kääntäjäksi on määritelty laissa auktorisoiduista kääntäjistä. Laissa mainittuja käännöstieteen opintojen laatua ja sisältöä täsmennetään asetuksessa auktorisoiduista kääntäjistä, ja lopulta lakia vielä tulkitaan auktorisoitujen kääntäjien tutkintolautakunnan ratkaisussa opintojen hyväksymisestä.

Edellä 1 momentin 3 kohdassa tarkoitetun tutkinnon suorittamista ei edellytetä, jos henkilö on suorittanut filosofian maisterin tutkinnon tai muun ylemmän korkeakoulututkinnon, johon sisältyvät vähintään 60 opintopisteen laajuiset käännöstieteen opinnot ja hän hakee oikeutta tehdä käännöksiä auktorisoituna kääntäjänä tutkintoonsa sisältyvässä kieliparissa yksinomaan äidinkieleen tai siihen kieleen, jonka hän hallitsee parhaiten (A-työkieli). Edellä tarkoitetuista käännöstieteen opinnoista säädetään tarkemmin valtioneuvoston asetuksella. (Laki auktorisoiduista kääntäjistä 2007/1231, 1 luku 2 § 2 mom.)

Laki määrittää siis hyväksyttävälle käännöstieteen opinnoille minimilaajuuden ja rajaa mahdollisesti myönnettävän oikeuden yhden kieliparin tiettyyn käännösuuntaan.

Käännöstieteen opinnot ovat kääntämisen teoreettisia ja käytännöllisiä yliopisto-opintoja. Niihin tulee sisältyä vähintään kuuden opintopisteen laajuiset auktorisoidun kääntämisen opinnot. (Valtioneuvoston asetus auktorisoiduista kääntäjistä 2007/1232, 1 §.)

Asetus taas määrittää hyväksyttävien opintojen alan ja sen, että opintojen tulee sisältää tietynlaajuiset auktorisoidun kääntämisen opinnot.

Auktorisoidun kääntäjän oikeuksien hakeminen edellyttää, että laissa auktorisoiduista kääntäjistä (1231/2007) mainitut vähintään 60 opintopisteen käännöstieteen opinnot ja niihin sisältyneet vähintään 6 opintopisteen auktorisoidun kääntämisen opinnot on kaikki suoritettu uudessa 120 opintopisteen filosofian maisterin tutkinnossa eli että ne ovat sijoittuneet kaikki nykyisiin maisteriopintoihin. Kandidaatin tutkintoon sijoittuneita suorituksia ei huomioida. Maisteriopinnoissa suoritetuiksi käännöstieteen opinnoiksi luetaan myös kääntämistä käsittelevä pro gradu -tutkielma, joka on suoritettu käännöstieteen oppiaineeseen. Maisterivaiheen on oltava kääntämisen opetusohjelma, kääntämisen linja tai kääntämisen suuntautumisvaihtoehto. Vaadittavien käännöstieteen opintojen on ehdottomasti sisällyttävä filosofian maisterin tutkintoon. Niitä ei voida suorittaa täydentävästi maisterintutkinnon tutkintotodistuksen antopäivämäärän jälkeen eikä myöskään jatkotutkintojen yhteydessä. (Auktorisoitujen kääntäjien tutkintolautakunta 2009.)

Lopulta tutkintolautakunnan tekemä linjaus puolestaan rajaa hyväksyttävät opinnot vain uusiin filosofian maisterin tutkintoon kuuluihin kääntämisen maisteriopintoihin, käytännössä sellaisiin, jotka on suoritettu Helsingin, Itä-Suomen, Tampereen, Turun ja Vaasan yliopistoissa.

Näiden määrittelyjen ja rajausten jälkeenkin yliopistollisten kääntäjäopintojen ja auktorisoidun kääntämisen kurssien käytännön toteutukselle jää liikkumavaraa, sillä opetuksen sisältöön ja pätevyyden arviointitapaan ei säännöksissä eikä tutkintolautakunnan linjauksessa oteta kantaa.

Yhteiset linjaukset ja käytännöt

Vahva asema koulutusväylän ohjaajana on Opetushallituksen alaisena toimivalla auktorisoitujen kääntäjien tutkintolautakunnalla, koska sillä on valta hylätä tai hyväksyä koulutusväylästä tulevia hakijoita. Sen sijaan yliopistot itse päättävät kääntäjänkoulutuksen sisällöistä ja toteutustavoista. Lautakunnassa on kuitenkin

kin edustajat kaikista kääntäjänkoulutusta antavista yliopistoista, ja siellä käyty keskustelu vaikuttaa heidän välityksellään yliopistojen opetusohjelmien suunnitteluun.

Toisen tärkeän linkin tutkintolautakunnan ja yliopistojen välillä muodostavat ne auktorisoidun kääntämisen kurssien opettajat, jotka toimivat myös auktorisoidun kääntäjän tutkinnon arvioijina tai laatijoina. Lisäksi keväällä 2014 luotiin koulutusväylän ja tutkintolautakunnan välille vielä uusi yhteistoimintakanava, kun auktorisoidun kääntämisen opettajat kutsuttiin seminaariin, jossa tutkintolautakunnan jäsenten sekä tutkinnon laatijoiden ja arvioijien kanssa käsiteltiin tutkinnon arviointia.

Suomen kääntäjien ja tulkkien liiton opettajien ja tutkijoiden jaosto (SKTL:n V jaosto) on aktiivisesti pyrkinyt luomaan yhtenäisyyttä eri yliopistoissa järjestettävien auktorisoidun kääntämisen kurssien sisältöihin ja toteutustapoihin. V jaosto on pitänyt auktorisoitua kääntämistä käsitteleviä seminaareja ja kokouksia ainakin keväällä ja syksyllä 2008 sekä vuosina 2010 ja 2013. Niiden yhteydessä on laadittu suosituksia auktorisoidun kääntämisen kurssien oppisisällöiksi ja suoritustavoiksi. Lisäksi on keskusteltu siitä, minkälainen pätevyys auktorisoidun kääntämisen kurssia opettavalla henkilöllä tulisi olla. Suositukset on julkaistu Turun yliopistossa ylläpidettävällä, auktorisoidun kääntämisen opettajien käyttöön perustetulla AukTori-verkkoalustalla.

Opetussisältöihin vaikuttavat keskeiset tekstit

Opetushallituksen (2012) julkaisu *Auktorisoidun kääntäjän tutkinnon perusteet* määrittää auktorisoidun kääntäjän tutkinnon toteutustavan. Vaikka julkaisulla ei ole suoraa velvoittavuutta koulutusväylän auktorisoidun kääntämisen opetukselle, sitä on käytetty Turun yliopistossa ohjenuorana auktorisoidun kääntämisen kurssien oppisisältöjen valinnassa ja vaatimustason määrittämisessä. Toinen keskeinen opetuksen sisältöihin vaikuttanut teksti on ollut Suomen kääntäjien ja tulkkien liiton asiatekstinkääntäjien jaoston (2009) *Laillisesti pätevien käännösten laatimisohteet*. Kolmas opetukseen keskeisesti vaikuttanut teksti on Hietasen (2005) edellä mainittu väitöskirja.

Auktorisoidun kääntämisen opettajan rooli

Kaiken kaikkiaan vaikuttaisi siltä, että auktorisoituun kääntämiseen liittyvä opetussuunnitelmatyö on eri osapuolten verkostomaisen yhteistyön ja muutaman keskeisen kirjallisen lähteen varassa onnistunut varsin hyvin ilman muodolliseen asemaan nojautuvaa hallinnollista elintäkin. Keskeisin vaikutus auktorisoidun kääntäjän kurssien linjakkuuteen ja vaatimustasoon on joka tapauksessa kurs-

sien opettajilla. Heistä viime kädessä riippuu, tuleeko koulutuksesta riittävän päteviä hakijoita anomaan lautakunnalta auktorisoidun kääntäjän oikeutta. Toisaalta heidän tehtävänä on myös karsia pois tehtävään sopimattomat ja taitotasoltaan riittämättömät hakijat.

Ainakin Turun yliopiston kääntäjänkoulutuksen näkökulmasta vaikuttaa siltä, että opettajan rooli on yliopistollisessa kääntäjänkoulutuksessa muovautunut itsenäisemmäksi ja opetus vahvemmin tutkimukseen ja tutkimustietoon perustuvaksi kuin se oli kieli-instituuteissa. Viime vuosikymmenten aikana Turun yliopiston kääntämisen opetuksessa on laajalti omaksuttu oppimiskäsitys, jossa keskeistä on opiskelijan kehittymisen edistäminen tämän oman reflektoinnin kautta (esim. Kiraly 2000). Opiskelijan edistymisen kontrolloiminen aiempaan kieli-instituutien tapaan säännöllisin kokein ja valtakunnallisin loppukokein ei enää ole osa turkulaista kääntäjänkoulutusta. Virhepisteisiin perustuvasta arvioinnista on yhä enemmän siirrytty ratkaisuvaihtoehtojen tarjoamiseen ja opiskelijan esittämien perusteluiden käsittelyyn keskustelun kautta.

Keskeisenä tavoitteena on tukea opiskelijaa siinä, että hän itse oppii arvioimaan oman sopivuutensa ja pätevyytensä kulloiseenkin tehtävään. Näin käännösten arviointitapa on etääntynyt auktorisoidun kääntäjän tutkinnon arviointitavasta, joka perustellusti on virheperustaista useastakin syystä: 1) tarve taata tutkittavien tasapuolinen ja oikeudenmukainen kohtelu, 2) kokelaiden suuri määrä ja 3) palautekeskustelun puuttuminen. Koulutusväylällä on mahdollista täydentää opiskelijan käännöstyön arviointia keskustelemalla tämän kanssa käännösratkaisusta ja niiden perusteista. Näin voidaan tehdä kokonaisarvio opiskelijan kyvystä hahmottaa käännösongelmia ja ratkaista niitä. Auktorisoidun kääntäjän tutkintoon osallistuu yleensä niin monta kokelasta, ettei heitä ole käytännössä mahdollista testata tällaisin vuorovaikutuksellisin menetelmin.

Opettajan tehtävän vaativuutta lisää auktorisoidun kääntämisen kurseilla se, että hän toimii samaan aikaan sekä opiskelijan pätevyyden kehittäjänä että auktorisoidun kääntäjän oikeuteen johtavan portin vartijana.

Koulutusväylän toteutus Turun yliopistossa

Auktorisoidun kääntämisen opetusta kääntäjänkoulutuksen osana on tarjolla Helsingin, Itä-Suomen, Tampereen, Turun ja Vaasan yliopistoissa kääntäjänkoulutusta tarjoavien kielten oppiaineiden kielipareissa niin, että toinen kielistä on aina suomi tai ruotsi (ks. taulukko 1).

TAULUKKO 1. AUKTORISOIDUN KÄÄNTÄMISEN OPETUS SUOMEN YLIOPISTOISSA

	englanti	espanja	italia	ranska	ruotsi	suomi	saksa	venäjä
Helsingin yliopisto	x			x	x	x	x	x
Itä-Suomen yliopisto	x					x	x	x
Tampereen yliopisto	x			x	x	x	x	x
Turun yliopisto	x	x	x	x		x	x	
Vaasan yliopisto ¹	x				x	x	x	

Seuraava kuvaus auktorisoidun kääntämisen koulutusväylästä perustuu Turun yliopiston kääntäjänkoulutuksen kursseihin. Vaikka koulutusväylän yhteisistä linjoista on valtakunnallisesti sovittu yllä kuvatulla tavalla, juuri opettajan keskeisen aseman vuoksi eroja käytännön toteutuksessa eri yliopistojen välillä varmasti on.

Kurssien rakenne, tavoitteet, sisältö ja toteutus

Turun yliopistossa auktorisoidun kääntämisen kursseja on järjestetty kaikkiaan viisi kertaa lukuvuosina 2008–2009, 2009–2010, 2011–2012, 2012–2013 ja 2013–2014. Kurssit on pidetty englannin, espanjan, italian, ranskan ja saksan oppiaineen kääntämisen linjojen yhteistyönä niin, että kaikista kielistä on ollut mukana opettaja sekä kurssikokonaisuuden suunnittelussa että sen toteutuksessa.

Valtioneuvoston asetuksessa auktorisoiduista kääntäjistä määrätty kuusi opintopistettä on Turussa jaettu kahden syventävien opintojen kurssin kesken. Edellytys auktorisoidun kääntämisen kurssille osallistumiseen on, että opiskelijalla on suoritettuna alempi korkeakoulututkinto tai että se on selvästi osoitettavalla tavalla juuri valmistumassa. Kaikkien kielten opiskelijoille yhteinen kurssi *Auktorisoidun kääntämisen perusteet* (2 op) aloittaa kokonaisuuden. Mikäli opiskelija suorittaa tämän kurssin tentin vähintään arvosanalla 3, hän voi jatkaa kielikohdalle käännöskurssille. Käännöskurssi on laajuudeltaan 4 opintopistettä, ja se arvioidaan merkinnällä hyväksytty/hylätty. Jos opiskelija ei käännöstensä perusteella saavuta auktorisoidulle kääntäjälle riittävää tasoa, hän voi silti saada käännöskurssista merkinnän asiakirjakääntämisen kurssisuorituksena.

7 1.8.2017 Vaasan yliopiston tutkintoon johtava kielten koulutus siirtyi Jyväskylän yliopistoon niin, että nykyiset opiskelijat voivat suorittaa opintonsa myös Vaasassa siirtymäajan kuluessa.

Auktorisoidun kääntämisen perusteet -kurssin osaamistavoitteina on perehtyä asiakirjojen kääntämisen perusteisiin ja auktorisoidun kääntäjän toimintatapoihin. Kurssilla käsitellään seuraavat aihealueet:

- asiakirjan käsite ja asiakirjan status,
- kansainvälinen asiakirjaliikenne,
- laillisesti pätevän käännöksen tehtävä ja merkitys,
- laki ja asetus auktorisoiduista kääntäjistä,
- Opetushallituksen määräys tutkinnon perusteista,
- laillisesti pätevän käännöksen laatimisohjeet ja
- keskeisten kääntämistä koskevien suomalaisten säädösten pykälät.

Kurssin luennointivastuu on jaettu oppiaineiden kesken, niin että kukin opettaja pitää yhden luennon. Lisäksi kurssin lopussa pidetään tenttiä edeltävä kysely- ja keskustelutilaisuus, johon osallistuvat kaikki kurssin opettajat. Nämä keskustelutilaisuudet, joissa käsitellään auktorisoidun kääntäjän tehtävässä eteen tulevia tilanteita käytännön esimerkkien kautta, ovat osoittautuneet erittäin hyödyllisiksi paitsi opiskelijoille myös opettajille, sillä ne tarjoavat mahdollisuuden yhdessä pohtia auktorisoidulle kääntäjälle suositeltavia työtapoja. Keskustelutilaisuuden tarjoamaa yhteistä reflektointimahdollisuutta täydentää lopulta tentti, joka monivalintakysymyksineen ja pienimuotoisine avoimine kysymyksineen on pitkälti auktorisoidun kääntäjän tutkinnon mallin mukainen.

Kielikohtaisen käännöskurssin osaamistavoitteena on, että opiskelija pystyy laatimaan auktorisoituja käännöksiä niin, että hän havaitsee ja ratkaisee onnistuneesti yleisten asiakirjojen kääntämisessä esille tulevat ongelmat sekä pystyy perustelemaan ratkaisunsa. Kurssilla laaditaan tekstien pituudesta riippuen noin seitsemän eri erikoisaloja ja tekstilajeja edustavaa käännöstä vieraasta kielestä suomeen, ja käännökset käsitellään seminaari-istunnoissa.

Kevääseen 2016 mennessä Turun yliopistossa on tehty kaikkiaan 123 auktorisoidun kääntämisen kurssin suoritusta. Valtakunnallisesti syksyyn 2017 mennessä on 94 henkilöä saanut korkeakoulututkinnon perusteella auktorisoitujen kääntäjien tutkintolautakunnalta oikeuden toimia auktorisoituna kääntäjänä (tieto saatu Opetushallituksen rekisteristä 25.10.2017).

Lopuksi

Koulutusväylän haasteena on ensinnäkin oppisisältöjen ja toteutustapojen riittävän yhtenäisyyden säilyttäminen valtakunnallisesti, kun tähän tehtävään tarkoitettua ja valtuutettua koordinointi- ja valvontaelintä ei ole. Nykyisellään koulutusväylän toimijoiden verkostoitumiseen perustuva koordinoiva yhteistyö näyttäisi toimivan melko hyvin, mutta varmuutta yhtenäisyyden säilymisestä tällaiset epäviralliset järjestelyt eivät anna.

Toinen keskeinen haaste on riittävän korkean mutta ei kohtuuttoman vaativuuks-
tason ylläpitäminen kattavasti kaikilla Suomen yliopistoissa järjestettävillä
auktorisoidun kääntämisen kursseilla, vaikka yhteisesti koordinoitua koetta ei
koulutusväylällä järjestetä. Juuri yhteisen testauksen puuttumisen vuoksi vaa-
timustason vastaavuudesta eri yliopistoissa ei voi olla varmuutta. Sopivan tason
määrittäminen jää kunkin auktorisoidun kääntämisen opettajan ratkaistavaksi.

Kolmanneksi on tarpeen ylläpitää yhteyttä varsinaiseen auktorisoidun kääntäjän
tutkintoon, niin että koulutusväylä ja tutkinto eivät sisällöltään tai vaatimustasol-
taan erkane toisistaan liikaa. Kääntäjänkoulutusväylän opettajien osallistuminen
tutkintolautakunnan toimintaan sekä heidän toimintansa tutkinnon laatijoina ja
arvioijina näyttäisi luovan riittävää sidoksisuutta tutkinnon ja koulutusväylän
välille. Parhaimmillaan molemmat väylät antavat toisilleen arvokkaita virikkeitä
auktorisoidun kääntäjän tutkintojärjestelmän kehittämiseksi.

LÄHTEET

KIRJALLISUUS JA VERKKOLÄHTEET

Auktorisoitujen kääntäjien tutkintolautakunta 2009. *Mitä tarkoitetaan käännöstieteen opinnoilla, jotka vaaditaan auktorisoidun kääntäjän oikeuden hakemiseen opintojen perusteella?* [online, luettu 31.8.2017]. Helsinki: Opetushallitus. Saatavissa: http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/auktorisoidut_kaantajat/usein_kysyttya/korkeakoulututkinnon_perusteella_oikeutta_hakevat.

Hietanen, K. 2005. *Virallinen kääntäjä paljon vartijana – Ammattitoiminnan ja auktorisointimenettelyn yhteensovittamisen haaste*. Tampere: Tampereen yliopisto.

Kiraly, D. 2000. *A Social Constructivist Approach to Translator Education. Empowerment from Theory to Practice*. Manchester: St. Jerome.

Opetushallitus 2012. *Auktorisoidun kääntäjän tutkinnon perusteet* [online, luettu 30.6.2017]. Helsinki: Opetushallitus. Saatavissa: http://www.oph.fi/download/142051_auktorisoidun_kaantajan_tutkinnon_perusteet_2012.pdf.

Suomen kääntäjien ja tulkien liitto 2015. *Laillisesti pätevien käännösten laatimisohjeet* [online, luettu 23.4.2017]. Helsinki. Saatavissa: https://www.sktl.fi/@Bin/775047/LAILLISESTI+P%C3%84TEVIEN+K%C3%84%C3%84NN%C3%96STEN+LAATIMISOHJEET_lopullinen.pdf.

VIRALLISLÄHTEET

Eduskunnan sivistysvaliokunnan mietintö hallituksen esityksen johdosta laiksi virallisista kääntäjistä (SiVM 16/1988 vp).

Eduskunnan sivistysvaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä laiksi auktorisoiduista kääntäjistä (SiVM 6/2007 vp).

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi auktorisoiduista kääntäjistä (HE 39/2007 vp).

Kielenkääntäjätoimikunnan mietintö – Betänkande av translatorskommissionen. Opetusministeriön komiteamietintö 1983:26. Helsinki: Valtion painatuskeskus.

Kieli-instituuttien valvontalautakunnan mietintö kieli-instituuttien kehittämisestä.

Opetusministeriön komiteamietintö 1969:B 73. Helsinki: Opetusministeriö.

Laki auktorisoiduista kääntäjistä (2007/1231).

Valtioneuvoston asetus auktorisoiduista kääntäjistä (2007/1232).

Viralliset kääntäjät -työryhmän muistio. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2005:35. Helsinki: Yliopistopaino.

AUKTORISOIDUN KÄÄNTÄJÄN TUTKINTOJÄRJESTELMÄN HALLINNOINNISTA

Auktorisoidun kääntäjän tutkintojärjestelmän sihteerin ja teknisen sihteerin tehtävistä

Laissa auktorisoiduista kääntäjistä (1231/2007) säädetään, että tutkintojärjestelmän sihteerinä toimii Opetushallituksen virkamies, joka esittelee asiat lautakunnalle. Sihteerin päätehtävänä on auktorisoidun kääntäjän tutkinnon vuosittainen toimeenpano yhdessä auktorisoitujen kääntäjien tutkintolautakunnan kanssa. Sihteeri toimii tiiviissä yhteistyössä erityisesti tutkintolautakunnan puheenjohtajan kanssa. Yhteistyö koostuu tiedonvaihdoista ja lautakunnan kokousten asioiden valmistelusta. Tutkintolautakunta saa käsiteltäväkseen myös muita auktorisoituja kääntäjiä koskevia asioita, joita sihteeri tuo lautakunnan tiedoksi ja tarvittaessa päätettäväksi kokouksiin.

Tutkintolautakunnan sihteeri huolehtii tutkintoprosessin kokonaisvaltaisesta sujumisesta, koordinoi Opetushallituksen, tutkintolautakunnan ja arvioijien välistä yhteistyötä sekä hankkii tarvittavat arvioijat niihin kielipareihin, joissa ei vielä ole valmiina koulutettuja arvioijia. Sihteerin tehtäväkenttään sisältyy myös tutkintopaikkakuntien järjestäjien etsiminen ja ohjaaminen sekä erilaisten virallisten päätösten laatiminen. Sihteerin apuna toimii nk. tekninen sihteeri, joka avustaa sihteerää muun muassa yllä mainittujen päätösten laatimisessa ja huolehtii esimerkiksi tiedotusasioista (ilmoittautumiset, yhteydenpito tutkinnon suorittajiin, tutkintopäivän, arvioinnin ja tutkintotuloksen valmistelu sekä tutkintojärjestelmän rekisterien ylläpito).

Tutkinnon hallinnollisen prosessin esittelyä

Tutkintoprosessista

Tutkintoprosessi alkaa ilmoittautumisella, joka sijoittuu vuosittain elokuulle. Tutkintoon ilmoittautuva voi valita käännössuunnan joko kotimaisista kielistä (suomi, ruotsi, pohjois-, inarin- ja koltansaame) muihin kieliin tai päinvastoin. Tutkintoon osallistuminen on riippumaton aiemmasta koulutustaustasta, mutta tutkinnon

perusteissa todetaan, että tutkinnossa menestyminen edellyttää molempien tutkintokielten vähintään C1-tason hallintaa sekä auktorisoidun kääntämisen osaamista. Ilmoittautumisajan päätyttyä arvioijat laativat käännöstehtävät. Marraskuussa olevan tutkintopäivän jälkeen aloitetaan tutkintosuoritusten arviointi, ja tutkintotulokset valmistuvat helmikuun alussa. Tämän jälkeen alkaa oikaisuvaatimusaika, joka on 30 päivää siitä, kun suorittaja on saanut tietoonsa tutkinnon tuloksen. Oikaisuvaatimuksen käsittely uudelleenarviointineen päättää tutkintokierroksen touko-kesäkuussa.

Arvioijat

Tutkintojärjestelmällä on tällä hetkellä käytössään 45 arvioijaa. Uudet arvioijat koulutetaan erikseen tutkintokierroksen yhteydessä. Jokaista tutkintosuoritusta arvioi aina kaksi arvioijaa. Arvioijien kelpoisuusvaatimuksista on säädetty laissa (1231/2007, 13 §). Arvioijat eri kieliin löytyvät yleensä kääntämisen alan piiristä sekä tutkintojärjestelmän toimijoiden tai yhteistyökumppaneiden kontaktien kautta.

Tutkintokierrosten aikana arvioijilla on kolme koulutusseminaaria: Syyskuussa on tehtävien laadintaan keskittyvä laatijaseminaari. Tutkinnon jälkeen pidetään esiarviointiseminaari, jossa käsitellään tehtäviä ja aloitetaan arviointityö. Tammi-kuussa on vuorossa palauteseminaari, jolloin tarkastellaan arvioituja tutkintosuorituksia kielten välillä ja keskitytään kompromissin etsimiseen niissä tapauksissa, joissa tutkintosuorituksen arvioijat ovat eri mieltä arvioinnin tuloksesta ja siihen liittyvistä yksityiskohdista. Työkaluina ovat sihteerin ja lautakunnan työryhmän vuosittain laatimat *Laatijan käsikirja* ja *Arvioijan käsikirja*.

Tutkintolautakunnan työstä

Auktorisoitujen kääntäjien tutkintolautakunnan tehtävät ovat seuraavat: hyväksyä auktorisoidun kääntäjän tutkinto ja antaa sen suorittamisesta todistus, huolehtia tutkinnon toimeenpanoon liittyvistä järjestelyistä, myöntää ja peruuttaa auktorisointi, valvoa auktorisoitujen kääntäjien toimintaa sekä toimia rekisterinpitäjänä. Lisäksi tutkintolautakunta voi tehdä aloitteita tutkintojärjestelmän kehittämiseksi.

Tutkintoprosessi rytmittää lautakunnan työskentelyä ja vie sen työskentelystä suurimman osan, mutta lautakunta reagoi muihinkin auktorisoituja kääntäjiä koskeviin yhteydenottoihin. Osan tiedusteluista sihtööri hoitaa virkatyönä, mutta puheenjohtajalla on aina niistä tieto ja lautakuntakin saa ne tiedoksi. Jokaisen lautakunnan kokouksen esityslistalla on auktorisointihakemukset, joista lautakunta päättää. Auktorisointi voidaan myöntää hyväksytysti suoritettuna tutkinnon, laissa määriteltyjen korkeakouluopintojen ja virallisen kääntäjän oikeuden perusteella. Kaksi ensin mainittua auktorisointia on uusittava viiden vuoden välein.

Ennen vuosittaista marraskuussa järjestettävää tutkintoa lautakunnan työryhmä käy läpi arvioijien laatimat käännöstehtäväehdotukset. Lautakunta päättää työryhmän ehdotusten pohjalta tutkintotehtävät. Samanlainen työskentely edeltää tutkintotulosten hyväksymistä: työryhmä käy läpi arvioidut tutkintosuoritukset ja tekee ehdotuksen lautakunnalle hyväksyttävistä ja hylättävistä suorituksista. Lautakunnan kokousasiakirjaliikenne siirrettiin Optimaan syksyllä 2016 (Optimasta lisää alla).

Tutkinnosta tiedottaminen ja siihen ilmoittautuminen

Tutkinnosta tiedotetaan vuosittain heinäkuussa Opetushallituksen verkkosivulla, Helsingin Sanomissa, Hufvudstadsbladetissa ja Virallisessa lehdessä. Viime vuosina on ilmoitettu myös Opetushallituksen Facebook-sivulla.

Jälki-ilmoittautuminen otettiin käyttöön vuonna 2014. Kyseessä on syyskuun alkuun sijoittuva noin viikon pituinen jakso, jolloin voi ilmoittautua vain niihin kielipareihin, jotka ovat valikoituneet tutkintokieliksi varsinaisena ilmoittautumiskauden elokuussa.

Se, että tutkinnosta tiedotetaan molemmilla kansalliskielillä, on ollut tärkeää: osallistujia on ollut vuosittain Ruotsista, sillä Suomen auktorisoidun kääntäjän tutkinnon kautta saatu oikeus hyväksytään myös Ruotsissa.

Tutkintojen järjestäminen

Tutkintopaikkakunniksi ovat vakiintuneet Helsinki, Turku, Tampere ja Joensuu. Joinakin vuosina tutkintoja on järjestetty myös Oulussa ja Inarissa, jos kokoon on saatu vähintään viisi ilmoittautunutta. Tutkintopaikkakuntien järjestäjinä toimivat yliopistot ja yksi ammattikorkeakoulu, joiden kanssa sihteeri tekee sopimuksen. Tutkinnon järjestäjä vastaa siitä, että tutkinnossa käytettävät tietokoneet on asennettu tutkinnon suorittajien kieliparien mukaisesti, ja se myös kouluttaa Opetushallituksen ohjeistuksen mukaisesti tutkintopäivän valvojina toimivan henkilöstön. Järjestäjillä on oma käsikirjansa, joka sisältää tutkintopaikoille laaditut ohjeistukset. Tutkintopäivän jälkeen Opetushallitus käy järjestäjien kanssa läpi tutkintotilaisuutta koskevan osallistujien palautteen.

Tutkintojärjestelmän sähköistäminen tuo monia etuja

Optima on Opetushallituksen oma verkkoympäristö, jota tutkintotoiminnassa mukana olevat voivat käyttää myös talon ulkopuolelta. Tutkintoa varten Optimassa on tutkintotila, jossa tutkinto suoritetaan tutkintopaikan tietokoneilla. Tehtävät ladataan Optimaan ja arvioidut tutkintosuoritukset samoin. Sähköisen alustan käyttö on salassapidon kannalta tärkeää, koska sähköpostiliikenne on haavoittuva ja lautakunnan jäsenille lähetettävät tiedostot suuria.

Näin juhlavuonna huomaa Optiman käytön monet edut verrattuna aiempaan paperien käsittelyyn. Optima on ollut tutkintojärjestelmän käytössä vuodesta 2014 alkaen. Tätä ennen jokaisella tutkinnon suorittajalla oli kolme tutkintokuorta, joissa kussakin oli osion tutkintotehtävä sekä keskeiset ohjeet paperisina. Ne myös palautettiin omassa kuoressaan. Käännöstehtävistä otettiin kolme tulostusta, yksi kummallekin arvioijalle sekä Opetushallituksen varakappale. Tutkinnon suorittajille lähetettiin myös etukäteen infokirje postitse. Opetushallitus koosti ja kopioi jokaisen tutkinnon suorittajan koepaketin ja lähetti ne postitse muille tutkintopaikkakunnille kuin Helsinkiin, jossa Opetushallituksen oma edustus on tutkintopäivänä paikalla.

Prosessi oli monimutkainen, virhealtis ja aikaa vievä, sillä pelkästään jo tutkintotehtävien muokkaaminen ja kopioiminen moneen eri kieleen vaati tarkkaa kirjantapoa. Siltikin jonkun kerran oli jollakin kokelaalla väärä tutkintotehtävä edessään tutkintotilanteessa, jolloin oikeat saatiin tulostettua Helsingissä muistitikulta tai lähetettyä sähköpostitse muille tutkintopaikkakunnille. Tutkinnon jälkeen suoritusten postitus kirjattuna kirjeenä arvioijille ja vastaavasti arvioitujen suoritusten palautus Opetushallitukseen vei jälleen aikaa. Teknisen sihteerin työaika oli aiemmin lähes kokonaan paperien kopiointia, käsittelyä ja lähettämistä, kun taas nykyisin vaaditaan teknistä osaamista sekä eri järjestelmien hallintaa ja kielitaitoa. Paperinen on enää vain asiakastytyväisyysslomake, joka täytetään ja palautetaan tutkinnon suorittamisen jälkeen Opetushallitukseen.

Vuonna 2012 tulleiden uusien perusteiden myötä otettiin tutkintoon uutena erikoisalana koulutus sekä tutkinnon suorittajille vapaus valita käännössuunta. Tällöin lautakunta päätti ottaa käyttöön esiarviointiseminaarin, jossa arvioijat perehtyvät siihen, miten tutkintotehtävien terminologiaa voi kääntää eri kielissä, ja valmistautuvat arvioinnin alkamiseen. Optima nopeuttaa tätäkin työvaihetta.

Sähköinen järjestelmä on auttanut myös tutkintotehtävien laadinnassa. Tehtävät laaditaan Optimaan, josta lautakunta saa ne hyväksyttäväksi. Mahdollisten muutosten ja hyväksynnän jälkeen tehtävät ladataan tutkintotilaan suorittajille. Opetushallituksen virkamiehet seuraavat tutkintopäivänä tutkintotilaa Optimassa. Samalla varmistetaan, että suoritukset tallentuvat jokaisen osion jälkeen.

Tutkintopäivän jälkeisessä esiarviointiseminaarissa arvioijat saavat tutkintosuoritukset Optimasta arvioitavaksi. Palauteseminaarin jälkeen tammikuun lopussa arvioijat palauttavat arvioidut tutkintosuoritukset Optimaan. Tämän jälkeen arviointitulokset viedään Opetushallituksen tutkintojärjestelmään, josta ne saadaan lautakunnan käsittelyyn lopullista hyväksymistä tai hylkäämistä varten.

Myös tutkinnon arkistointi on ollut vuodesta 2014 alkaen sähköinen, mutta erilaiset sen jälkeen tapahtuvat tilastoinnit eivät ole automaattisia, vaan vaativat virkamiestyötä. Osa tutkintoprosessin dokumenteista toimitetaan vielä paperisina. Lautakunnan puheenjohtajan ja sihteerin allekirjoituksella vahvistettu tutkintotulos lähetetään postitse tutkinnon suorittajille; tutkinnon hyväksytysti suoritta-

neille lähetetään tutkintotodistukset sekä auktorisoidun kääntäjän oikeutta hake-
neille todistukset auktorisoidun kääntäjän oikeudesta. Tieto oikeudesta löytyy
Opetushallituksen verkkosivulta lautakunnan ylläpitämästä julkisesta auktorisoi-
tujen kääntäjien rekisteristä.

Kansallinen ja kansainvälinen yhteistyö auktorisoidun kääntämisen alalla

Auktorisoidun kääntäjän tutkintojärjestelmä tekee yhteistyötä monien eri tahojen
kanssa. Yhteistyötahoihin kuuluvat muun muassa Suomen kääntäjien ja tulkkien
liitto (SKTL), maistraatit ja muut tutkintojärjestelmän todistuksia käyttävät tahot.
Esimerkkinä hyvin toimivasta kotimaisesta yhteistyöstä voidaan mainita laillisten
käännösten laatimisoheiden uudistaminen yhteistyössä SKTL:n kanssa vuonna
2015 (Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto 2015). Yksi tärkeimmistä ulkomaisista
yhteistyötahoista on Ruotsin Kamarikollegio, joka järjestää Ruotsissa aukto-
risoidun kääntäjän tutkinnon kaltaista tutkintoa. Yhteistyötä ruotsalaisen Kama-
rikollegion kanssa on viime vuosina tiivistetty, sillä Ruotsi uudistaa tutkintoaan
Suomen mallin suuntaan. Myös arvioijayhteistyötä tehdään tarvittaessa Kama-
rikollegion kanssa. Muun muassa Ruotsin kanssa tehtävän yhteistyön vuoksi
tutkintojärjestelmän sihteerillä, joka toimii yhteistyön yhteyshenkilönä, tulee olla
sujuva toisen kotimaisen kielen taito.

Auktorisoidun kääntäjän tutkinto linkittyy myös maahanmuuttajakieliin. Tut-
kinnon voidaan todeta olevan osa Suomen kielivarannon laajentamista muun
muassa Kotimaisten kielten keskuksen yhteistyöprojektin muodossa. Kyseessä
on sähköinen hanke, jossa laaditaan sanakirjoja niihin Suomen maahanmuuttaja-
kieliin, joista ne vielä puuttuvat (kuten suomi–somali ja suomi–kurdi).

Laadunvarmennus

Auktorisoidun kääntäjän tutkinto antaa ammattipätevyyden, ja siksi on tärkeää
varmistua tutkinnon laadusta. Tutkintosuoritusten arvioinnin ja tehtävien laa-
dinnan osalta tehdään laadunvarmennustyötä paljonkin: tutkintojärjestelmän
arvioijille ja laatijoille järjestetään säännöllisesti koulutustilaisuuksia sekä ennen
tutkintotilaisuutta että sen jälkeen. -

Auktorisoidun kääntäjän tutkintoon liittyy monia muitakin kehittämistoimia,
joiden tarkoituksena on parantaa järjestelmän toimivuutta ja laatua. Näistä
voidaan erityisesti mainita kysymyspankki, johon kootaan tutkinnon monivalin-
taosioon sopivia kysymyksiä, sekä käännöstehtävien arvioinnin uudistus, joka
toteutettiin vuoden 2017 tutkintoon auktorisoitujen kääntäjien tutkintolautakun-
nan ja arvioijien yhteistyönä. Seuraavaksi on vuorossa koulutuksen osa-alueen
käännöstehtävien kehittäminen.

Osallistujan oikeusturvasta varmistumisen voidaan tietyllä tavalla ajatella myös edustavan järjestelmän laadunvarmennusta. Järjestelmässä on käytössä oikaisuvaatimusprosessi (1231/2007, 21 §), jossa käytetään arvioijina tutkintojärjestelmän ulkopuolisia asiantuntijoita.

Auktorisoidun kääntäjän tutkintojärjestelmästä teetettiin toimivuusselvitys vuonna 2012. Muutostarpeita ei tullut tuolloin ilmi, ja voidaan todeta, että järjestelmä kehittyy tutkinto tutkinnolta kokemusten ja vastaanotetun palautteen kautta. Jokaisen tutkintotilaisuuden jälkeen kerätään tutkinnon suorittajilta palautetta asiakastytyväisyyslomakkeen avulla, jotta tutkintojärjestelmää voidaan kehittää edelleen. Asiakastytyväisyyslomake tuottaa arvokasta taustatietoa ja välitöntä palautetta tutkinnon suorittamisesta.

Tutkintojärjestelmän haasteita

Ennen sähköisen Optima-järjestelmän käyttöönottoa tutkinnon tulosten valmistumisessa kesti nykyistä pidempään. Optiman ansiosta tulokset pystytään toimittamaan suorittajille kuukautta aiemmin. Tätä ei pysty juurikaan enää aikaistamaan, sillä arvioijat toimivat tässä työssä varsinaisten töidensä ohella.

Tulevaisuuden haasteena voidaan pitää tutkinnon järjestämispaikkakuntien lukumäärän optimointia: on mietittävä, voitaisiinko tutkintopaikkojen määrää vähentää. Toisaalta pidetään tärkeänä, että mahdollisuus tutkinnon suorittamiseen olisi koko maassa; on eri asia lähteä Lapista Ouluun kuin Vaasasta Tampereelle tai Turkuun. Lautakunta ja Opetushallitus ovat pitäneet viiden suorittajan lukumäärää rajana sille, että tutkinto kannattaa järjestää. Muun muassa Ouluun ei ole saatu kuin kolme kertaa tämä määrä täyteen. Kuitenkin myös kaukana Helsingistä on tarvetta tutkinnotte. Siten esimerkiksi Inariin saatiin tutkinto järjestettyä jo toisen kerran vuonna 2016.

Tutkintoprosessin sähköistäminen saa aikaan monenlaisia tutkinnon käytännön järjestämiseen liittyviä pohdintoja: jäävätkö nyt käytössä olevat tutkintopaikkakunnat historiaan, jos tutkinto voitaisiin suorittaa omalta koneelta paikasta riippumatta? Jos näin toimittaisiin, miten voitaisiin varmistua siitä, että tutkintoa suorittaa tutkintoon ilmoittautunut henkilö (valvonta)? Entäpä millaisia seurauksia voisi olla tieto- ja viestintätekniikan käyttöön liittyvillä ongelmatilanteilla? Voidaan todeta, että vain täydellinen sähkökatko uhkasi tutkinnon suorittamista tietokoneella, mutta tässäkin tapauksessa tutkinnon suorittaminen voisi jatkua paperilla. Vuonna 2015 sekä tutkinnon järjestäjät että sen suorittajat saivat konkreettista kokemusta sähköisten palvelujen aiheuttamista ongelmatilanteista, kun oikeudellisen aineiston julkinen ja maksuton internet-palvelu Finlex kaatui auktorisoidun kääntäjän tutkinnon suorittamisen aikana. Tosin tässäkin tilanteessa tuli todeksi näytettyä, että tottunut kääntäjä tai hyvin valmentautunut suorittaja löytää käännoستهتävssä tarvittavat säädökset myös muuta kautta.

Nykyisin voimassa olevat tutkintojärjestelmää koskevat säädökset ovat toimivallan ja toimeenpanon kannalta osoittaneet toimivuutensa, mutta tiettyjä kehittämistarpeita on kuitenkin ilmennyt ja niihin puututtaneen lähitulevaisuudessa. Joka tapauksessa muutaman vuoden kuluttua on käsillä auktorisoidun kääntäjän tutkintojärjestelmän uudistaminen osana Opetushallituksen sähköisten palvelujen uudistamista.

LÄHTEET

Arvioijan käsikirja 2017. Opetushallitus, Helsinki.

Laatijan käsikirja 2017. Opetushallitus, Helsinki.

Laki auktorisoiduista kääntäjistä (1231/2007).

Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto 2015. *Laillisesti pätevien käännösten laatimisohteet* [online, luettu 2.10.2017]. Helsinki. Saatavissa: https://www.sktl.fi/@Bin/775047/LAILLISESTI+P%C3%84TEVIEN+K%C3%84%C3%84NN%C3%96STEN+LAATIMISOHJEET_lopullinen.pdf.

OSA IV

Auktorisoidun kääntämisen
erityispiirteitä

Carita Blomqvist
yksikön päällikkö, opetusneuvos
Opetushallitus

Maisa Montonen,
opetusneuvos
Opetushallitus

TUTKINTOTODISTUSTEN AUKTORISOIDUSTA KÄÄNTÄMISESTÄ

Tutkintotodistus on tärkeä asiakirja, joka osoittaa haltijansa koulutuksen tason, luonteen ja sisällön. Jos kyse on ammattiin valmistaneesta koulutuksesta, tutkintotodistus usein osoittaa myös ammatin, jonka harjoittamiseen tutkintotodistuksen haltijalla on oikeus. Tutkintotodistuksia käännetään useisiin tarkoituksiin, joista tutkinnon tunnustaminen toisessa maassa on yksi. Tässä artikkelissa tarkastellaan tutkintotodistuksen kääntämistä nimenomaan tähän tarkoitukseen. Näkökulmat voivat kuitenkin olla yleistettävissä myös muihin tilanteisiin.

Yleistä tutkintojen tunnustamisesta

Ulkomailla suoritettujen tutkintojen tunnustamisen tarkoitus on helpottaa ihmisten liikkuvuutta ensisijaisesti työllistymis- ja opiskelutarkoituksissa. Muualla hankittua osaamista ja pätevyyttä ei tulisi matkalla hukata, vaan se tulisi voida hyödyntää täysimääräisesti. Osaaminen ja pätevyys osoitetaan ensisijaisesti ja useissa tilanteissa käytännössä ainoastaan tutkintotodistuksilla ja niiden liitteillä. Asiakirjojen käännöksillä on suuri merkitys tutkinnon tunnustamisprosessissa ja laajemminkin silloin, kun tulee esittää koulutusta koskevia asiakirjoja.

Tutkinnon tunnustava taho vaihtelee mm. sen mukaan, mikä on tutkinnon tunnustamisen tarkoitus. Päätökset opiskeluoikeuden myöntämisestä ulkomaisen tutkinnon perusteella sekä ulkomaisten opintojen hyväksilukemisesta tehdään oppilaitoksissa tai korkeakouluissa. Jos kyse on työskentelystä ammatissa, johon on asetettu kansallinen kelpoisuusvaatimus, päätöksen tutkinnon tunnustamisesta tekee yleensä viranomainen. On myös tilanteita, joissa tutkintoa ei varsinaisesti tunnusteta, vaan esimerkiksi yksityisen sektorin työnantaja arvioi ulkomailta suoritettun tutkinnon soveltuvuuden kyseessä olevaan tehtävään.

Tutkinnon tunnustaminen perustuu tätä tarkoitusta varten laadittuun lainsäädäntöön. Lainsäädäntö voi perustua kansalliseen harkintaan, mutta asiasta on myös Euroopan unionin antama ammattipätevyysdirektiivi. Ammattipätevyys-

direktiivi määrittää menettelytavat, joiden mukaisesti jäsenvaltion on tunnustettava Euroopan unionin kansalaisen toisessa jäsenvaltiossa hankkima koulutus tai ammattipätevyys, kun kyseessä on säännelty ammatti. Direktiivi kattaa osin myös ammattipätevyyden tunnustamismenettelyssä vaadittaviin asiakirjoihin liittyviä yksityiskohtia. Säänneltyllä ammatilla tarkoitetaan Euroopan unionin lainsäädännössä tehtävää, jonka harjoittamisen edellytyksenä on, että henkilö täyttää tietyt kansallisessa lainsäädännössä asetetut ammattipätevyyttä koskevat vaatimukset. Joissain tilanteissa tutkinnon tunnustamisen yhteydessä määritetään tunnustamisen edellytykseksi lisävaatimuksia. Tällaisia vaatimuksia voivat olla muun muassa täydentävät opinnot, sopeutumisaika tai kelpoisuuskoe.

Tutkintojen tunnustaminen Opetushallituksessa

Opetushallituksella on useita tutkintojen vertailtavuuteen ja läpinäkyvyyteen liittyviä viranomais- ja asiantuntijatehtäviä. Opetushallitus myöntää virkakelpoisuuksia ja tiettyjä ammattipätevyyksiä ulkomailla suoritettujen tutkinnon perusteella. Lisäksi Opetushallitus laatii asiantuntijalausuntoja ulkomaisista ammatillisista tutkinnoista sekä lausuntoja suomalaisista tutkinnoista kansainväliseen käyttöön. Opetushallitus vastaa myös tutkintojen akateemiseen tunnustamiseen ja eurooppalaisiin tutkintojen viitekehyksiin liittyvästä kansainvälisestä tiedonvaihdesta ja toimii Europassin sekä ammattipätevyysdirektiivin kansallisena vastuu- ja tiedotuskeskuksena.

Opetushallituksen tutkintojen tunnustamiseen liittyvän päätöksenteon perustana on jokin kolmesta: laki ammattipätevyyden tunnustamisesta (1384/2015), laki ulkomailla suoritettujen korkeakouluopintojen tuottamasta virkakelpoisuudesta (1385/2015) tai asetus opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista (986/1998). Sovellettava lainsäädäntö määräytyy tutkinnon suoritusmaan, hakijan kansalaisuuden ja haettavan kelpoisuuden mukaan.

Opetushallituksen päätöksen voi saada vain hakemuksesta. Jokainen hakemus käsitellään erikseen. Päätökset eivät aina ole keskenään samanlaisia edes silloin, kun tutkinnon suorittamismaa, oppilaitos ja tutkinnon nimi ovat samat. Samannimisistä tutkinnoista voidaan antaa keskenään erilaisia päätöksiä, jos koulutuksen laajuudessa, vaativuudessa ja sisällössä on olennaisia eroja. Myös hakijan työkokemus voi vaikuttaa päätöksen sisältöön. Opetushallituksen päätöksen muotoilussa noudatetaan suomalaisen kelpoisuuslainsäädännön muotoilua. Päätöksessä määritellään kelpoisuus tehtävään vaadittavan koulutuksen osalta. Tehtävään voi olla muitakin vaatimuksia, kuten kielitaito tai työkokemus. Ne pitää osoittaa työnantajalle muilla tavoin.

Tutkintojen tunnustaminen ja vertailu -yksikössä käsitellään vuosittain runsas tuhat tutkinnon tunnustamishakemusta. Hakemusten määrä on kasvanut tasaisesti. Yleisimmät alat, jolle annetaan tietty kelpoisuus, ovat opetusala (esim.

aineenopettaja, luokanopettaja), oikeustieteellinen ala ja sosiaaliala (sosiaalityöntekijä ja sosiaaliohjaaja). Opetushallituksen toimivaltaan eivät sen sijaan kuulu terveydenhuollon alan kelpoisuudet.

Näkökulmia tutkintotodistusten kääntämiseen

Opetushallitus on ollut toimivaltainen viranomaisen tutkintojen tunnustamisessa jo lähes 20 vuotta. Kokemusta käännöksistä, niiden tärkeydestä ja toki käyttökelpoisuudesta ja laadustakin on siis pitkältä ajalta. Tänä aikana asiakirjavaatimukset ovat jossain määrin vaihdelleet, mutta pääsääntönä on ollut edellyttää hakemuksen liitteeksi sekä tutkintoa koskevat alkuperäiskieliset asiakirjat että virallisen tai auktorisoidun kääntäjän laatimat suomen- tai ruotsinkieliset käännökset niistä. Kääntäjän on edellytetty olevan virallinen tai auktorisoitu kääntäjä kyseisessä kieliparissa.

Kuten kääntäminen yleensä, myös tutkintotodistusten kääntäminen on vaativaa työtä. Työn vaativuus liittyy tutkintotodistuksen yksityiskohtaisuuteen, mutta osaltaan myös käännöksen suureen merkitykseen tutkinnon haltijalle. Tutkintotodistuksiin sisältyy useita yksityiskohtia, jotka viittaavat tiettyyn kansalliseen tilanteeseen, järjestelmään ja ajankohtaan. Tällaisia ovat mm. oppilaitosten ja viranomaisten nimet, opintojen mitoitustajärjestelmät ja ennen kaikkea tutkinto- tai ammattinimikkeet. Näiden kääntämistä voidaan tarkastella useista eri näkökulmista.

Tutkinnon tunnustaminen ei muuta ulkomaista tutkintoa suomalaiseksi eikä anna oikeutta käyttää suomalaista tutkintonimikettä tai oppiarvoa. Suomalaisen tutkintonimikkeen saa vain suorittamalla Suomen koulutusjärjestelmän mukaisen tutkinnon. Lähtökohta on, että ulkomailla koulutuksen suorittanut käyttää alkuperäiskielistä tutkintonimikettä. Nämä periaatteet olisi hyvä huomioida myös käännöksissä. Toimivaltaisen viranomaisen tai laajemmin tutkintojärjestelmien asiantuntijan näkökulmasta keskeistä olisi, että tutkintonimikkeet jätettäisiin käännöksiin alkuperäiskielellä tai tarvittaessa translitteroituna, esim. *licence en droit*, *baccalaureus artium*, *bakalavr* tai *maestro*, *especialidad de lengua extranjera*. Käännöksissä tulisi myös välttää tutkinnon ”tunnustamista” eli Suomen koulutusjärjestelmään viittaavia termejä, kuten *kandidaatti*, *maisteri*, *alempi* tai *ylempi korkeakoulututkinto*, *ylioppilastutkinto* jne. Suomen- tai ruotsinkielisen selityksen merkitseminen on tarpeetonta.

Tutkintonimikkeiden haaste on myös mm. se, että samanniminen tutkinto on voinut eri aikoina olla eri tasolla lähtömaan tutkintojärjestelmässä. Esimerkkinä voi mainita Viron *baccalaureus*-nimisen tutkinnon, jonka asema Viron korkeakoulututkintojen järjestelmässä on eri aikoina ollut erilainen. Suoritusajan kohdasta riippuen *baccalaureus*-nimisiä tutkintoja on tunnustettu ylempään tai alempaan korkeakoulututkintoon. Toisaalta esimerkiksi ruotsalainen *yrkeshögskoleexamen* ei nimikkeestä huolimatta ole korkeakoulututkinto eikä sinällään

rinnastu suomalaisiin ammattikorkeakoulututkintoihin. Pahimmillaan suomen- tai ruotsinkielisen vastineen antaminen voi johtaa väärään tulkintaan ulkomaisen tutkinnon vertailtavuudesta tai vastaavuudesta Suomen koulutusjärjestelmän mukaiseen tutkintoon. Mahdolliset ammattinimikkeet sen sijaan ovat konkreettimpia ja toisinaan ”kiistattomampia” ja ne on tärkeä kääntää.

Oppilaitosten ja viranomaisten nimien osalta puolestaan ihanteellista olisi, jos käännöksessä näkyisi nimi sekä alkuperäiskielisenä että suomeksi tai ruotsiksi käännettynä. Oppilaitoksen nimi voi kuvata myös sitä, minkä tasoista koulutusta siellä annetaan, mutta tässäkin on helppo joutua harhaan. Esimerkiksi *instituutti-* tai *college-*tyyppiset nimet voivat kuvata toisen asteen tai korkea-asteen koulutusta antavaa yksikköä. On myös huomattava, että monessa maassa sama yksikkö voi järjestää sekä toisen asteen että korkea-asteen koulutusta.

Myös kansalliset opintojen mitoitusyksiköt olisi parasta säilyttää käännöksissä alkuperäiskielisinä. Samantyyppisistä nimityksistä huolimatta ne saattavat erota keskenään merkittävästi siinä, paljonko työtä edellytetään yhden yksikön saamiseen tai miten ne jaetaan opintovuosille. Eurooppalaisen ECTS-järjestelmän (*European Credit Transfer and Accumulation System*) myötä opintojen mitoitusjärjestelmät ovat Euroopassa yhdenmukaistuneet, mutta samanaikaisesti on edelleen käytössä myös kansallisia opintojen mitoitusjärjestelmiä. Esimerkiksi Viron *ainepunktin* käännöksenä käytetään usein opintopistettä, vaikka yksiköillä on eri määritelmä. Tällainen käännös antaa väärän kuvan tutkinnon laajuudesta.

Tutkintotodistusten käännökset ovat esillä myös kansainvälisessä yhteistyössä. Tutkintojen tunnustamistyötä tehdään kaikkialla ja peruskysymykset ovat samat. Usein myös sovelletaan kansainvälisessä yhteistyössä sovittua lainsäädäntöä. Kansainvälisten sopimusten (mm. yleissopimus korkea-asteen koulutusta koskevien tutkintojen tunnustamisesta Euroopan alueella) toimeenpanoa varten laadituissa suosituksissa ja hyvissä käytännöissä korostetaan yleensä sitä, että käännökset tulisi vaatia vain tärkeimmistä asiakirjoista, ja kannustetaan tekemään tutkinnon tunnustamispäätöksiä alkuperäiskielisten asiakirjojen perusteella mahdollisuuksien mukaan jopa ilman käännöksiä. Näkökulma on varsin asiakaskeskeinen, mutta sen pohjana ovat myös tutkintotodistusten kääntämisen haasteet ja kääntämiseen liittyvät ongelmat.

Lopuksi

Tutkintojen ja laajemmin osaamisen tunnustaminen saa ihmisten ja myös koulutuksen järjestäjien liikkuvuuden lisääntyessä koko ajan enemmän kansainvälistäkin huomiota. Paineet siihen, että tutkinnot ja osaaminen tunnustetaan täysimääräisesti ja mahdollisimman automaattisesti kasvavat koko ajan. Myös ulkomailla tutkinnon suorittaneiden odotukset ovat suuret. Kaikki lähtökohtaisesti arvostavat omaa koulutustaan ja edellyttävät, että myös vastaanottavat

tahot luottavat lähtömaan antamaan koulutukseen. Vastaanottavan tahon luottamus kuitenkin edellyttää riittävästi tietoa ja luotettavia asiakirjoja. Kääntäjillä on merkittävä ja vastuullinen rooli asioiden välittämisessä. Tutkintojen tunnustamisessa viranomaisena ja asiantuntijana toimivalla Opetushallituksen tutkintojen tunnustamisen ja vertailun yksiköllä on hyviä kokemuksia kääntäjien toiminnasta ja yhteistyöstä heidän kanssaan.

VIRALLISLÄHTEET

Asetus opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista (986/1998).

Laki ammattipätevyyden tunnustamisesta (1384/2015.)

Laki ulkomailla suoritettujen korkeakouluopintojen tuottamasta virkakelpoisuudesta (1385/2015).

LISÄTIETOA TUTKINTOJEN TUNNUSTAMISESTA

www.oph.fi/tutkintojentunnustaminen

AUKTORISOITU KÄÄNTÄJÄ JA ASIAKASPALVELU

Auktorisoidun kääntäjän asiakassuhteet ovat merkittävästi erilaiset kuin muiden asiatekstin kääntäjien tai varsinkin kirjallisuuden kääntäjien. Auktorisoitu kääntäjä joutuu usein selittämään työnsä erityispiirteitä asiakkaalle ja jopa esittämään hänelle tarkkoja vaatimuksia. Toisaalta hän voi joutua kieltäytymään joistain asiakkaan toiveista tai vaatimuksista. Seuraavassa otan esille auktorisoidun kääntäjän työstä kohtia ja piirteitä, jotka ovat omalla urallani aiheuttaneet keskustelua asiakkaan kanssa. Jotkin niistä ovat ehkä esiintyneet vain muutaman kerran, toiset taas täytyy ottaa esille lähes kaikkien toimeksiantojen yhteydessä. Ongelmien ratkaisuperiaatteet noudattelevat Suomen kääntäjien ja tulkkien liiton (SKTL) julkaisemia ohjeita siitä, miten auktorisoidun kääntäjän on hyvä toimia. Eräät periaatteet, esimerkiksi esteellisyyden arviointi ja salassapitovelvollisuus, perustuvat lainsäädäntöön. Artikkelin lopussa otan esille muutamia auktorisoidun kääntäjän tutkintoon liittyviä seikkoja.

Tehtävän kahtalainen luonne

Auktorisoidun kääntäjän tehtävä on kahtalainen. Toisaalta hän tekee sen, mitä yleensäkin pidetään kääntäjän työnä, eli tuottaa lähdetekstistä kohdekielisen version tiettyyn käyttötarkoitukseen. Toisaalta hän ottaa juridisen vastuun siitä, että käännös toteuttaa myös kohdekielisessä yhteiskunnassa mahdollisimman pitkälle saman asian kuin lähdekielisessäkin. Täten hän on osaltaan vastuussa asiakkaan oikeusturvan toteutumisesta, ja siksi hänen on usein toimittava juuri tietyllä tavalla.

Mihin tarkoitukseen käännöstä tarvitaan?

Kuten muidenkin asiatekstien kääntäjien, auktorisoidun kääntäjän on tarpeen selvittää käännöksen tarkka käyttötarkoitus. Tällöin saattaa jopa käydä ilmi, ettei käännöksen tarvitsekaan olla auktorisoidun kääntäjän tekemä, vaan ns. tavalinen käännös riittää. Sen voi tietysti teettää samalla kääntäjällä, mutta häneltä jää tällöin pois juridinen vastuu käännöksen sisällöstä. Toiseksi tarkan käyttötarkoituksen ymmärtäminen kertoo kääntäjälle, mihin asiakirjan kohtiin hänen on paneuduttava erityisen tarkasti. Vaikka asiakirja tietenkin käännetään kokonaan

ja ”mahdollisimman hyvin”, eivät sen kaikki osat välttämättä ole käyttötarkoituksen kannalta yhtä tärkeitä. Esimerkiksi työtodistukseen voi sisältyä tekstiä, joka kuvaa työnantajan liiketoimintaa lähes mainostekstin omaisesti. Sen kääntämiseen voi soveltaa hieman erilaista otetta kuin työntekijän työtehtävien kuvailuun tai taitojen arviointiin.

Kääntäjän esteellisyys ja asiakkaan oikeus ohjata työtä

Auktorisoitu kääntäjä ottaa huomioon oman mahdollisen esteellisyytensä ja selittää sen asiakkaalle tarvittaessa. Kääntäjä ei voi ottaa työtä vastaan, jos hänellä ja asiakkaalla on liian läheisiä intressejä tai he ovat läheisiä sukulaisia (toisaalta myös paha intressien ristiriita voi estää työn vastaanottamisen). Luonnollisesti käännettävän asiakirjan sisältö ja käyttötarkoitus vaikuttavat siihen, miten tiukkaan vaatimusta on noudatettava. Toisaalta asiakkaalla ei työn tilaajana ole samaa ohjausoikeutta kuin muunlaisissa käännostoimeksiannoissa. Siten kääntäjä ei saa nojautua yksinomaan asiakkaan antamiin neuvoihin esimerkiksi käännosvastineiden valinnassa, eikä hän voi lisätä tekstiin mitään. Hän ei myöskään voi poistaa tai tiivistää tekstiä, ellei käännoksen vastaanottajan kanssa ole sovittu siitä, että otteittainen käännoös riittää. Asiakas voi tietenkin ehdottaa kääntäjälle esimerkiksi joitain erikoistermejä, mutta kääntäjän on voitava varmistaa niiden käyttökelpoisuus myös asiakkaasta riippumattomasta lähteestä.

Kääntäjän salassapitovelvollisuus

Käännokseen liittyvää taustatyötä tehdessään auktorisoitu kääntäjä saattaa joutua ottamaan yhteyttä tahoon, joka on antanut lähdeasiakirjan. Tällöin hänen on muistettava mahdollisimman tarkoin suojata asiakkaan yksityisyyttä. Tarvittaessa on hyvä varmistaa asiakkaalta, voiko esimerkiksi työnantajaan tai entiseen kouluun ottaa yhteyttä ja saako kertoa, kenen asiasta on kysymys. Auktorisoitua kääntäjää sitoo hänen antamansa vakuutus, jonka mukaan hän ei saa paljastaa sivullisille mitään työhön liittyviä seikkoja ilman lupaa eikä käyttää tällaisia seikkoja omaksi hyödykseen. Luottamuksellisuudesta voi olla syytä mainita asiakkaalle esimerkiksi tilanteessa, jossa asiakas ei ole halukas antamaan kääntäjän käyttöön kokonaista asiakirjaa tai on ehkä peittänyt lähdetekstistä joitain tietoja. Joskus asiakas voi vaatia vielä erillisen salassapitovakuutuksen antamista. Sen ei pitäisi edellä sanotun nojalla olla tarpeen. Jos kääntäjä kuitenkin katsoo aiheelliseksi suostua erilliseen sopimukseen, on sen sisältö syytä lukea läpi tarkkaan, jotta ei sitoudu kohtuuttomiin ehtoihin.

Luottamuksellisuus tarkoittaa myös sitä, että kääntäjän on säilytettävä asiakkaan asiakirjoja (sähköisiä tai paperisia) ja itse käännoksiä niin, etteivät ne voi joutua sivullisten käsiin. Kaikki konseptit, virheelliset tulosteet, hukkakopiot ynnä muut on silputtava.

Pelkkä valokopio lähdetekstinä?

Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto on julkaissut vuonna 2015 uudet auktorisoitujen kääntäjien toimintaa koskevat ohjeet. Niissä suositellaan, että kääntäjä laatii käännöksiä vain asiakirjojen alkuperäiskappaleista tai niiden virallisesti oikeiksi todistetuista jäljennöksistä. Kääntäjän tulisi siis mieluiten saada jompikumpi näistä konkreettisesti nähtäväkseen. Käytännön perusteena on se, että käännöksen vastaanottava viranomainen tarvitsee normaalisti alkuperäisestäkin asiakirjasta joko alkuperäiskappaleen tai virallisesti oikeaksi todistetun jäljennöksen.

Jos asiakkaalla ei ole asiakirjasta muuta kuin kahden todistajan oikeaksi todistama kopio tai pelkkä todistamaton valokopio, häntä on pyydetävä varmistamaan, että myös sellaisesta tehty käännös kelpaa viranomaiselle tai muulle vastaanottajalle. Jos asiakirja on jäljennös ja siinä näkyy oikeaksi todistamiseen liittyviä merkintöjä, myös ne käännetään kokonaan tai ainakin niiden olemassaolo ja tiivistetty sisältö mainitaan käännöksessä. Jos asiakirja on selvästi jäljennös, mutta siinä ei ole mitään merkintöjä oikeaksi todistamisesta, kääntäjän on jo oman oikeusturvansa vuoksi syytä merkitä tästä huomautus käännökseen. Tällä menettelyllä pyritään muun muassa estämään asiakirjojen väärentämistä.

Kaikissa tapauksissa kääntäjä liittää käännökseensä valokopion tai tulosteen hänelle lähetetystä lähdetekstistä ja vahvistaa pelkästään sen, että käännös vastaa oheen liitettyä lähdetekstin jäljennöstä. Kääntäjän on nimittäin mahdollonta varmistaa, että hänelle esitetty asiakirja todella on alkuperäinen, joten hän ei myöskään voi vahvistaa käännöksen vastaavan alkuperäistä asiakirjaa.

Ammattimaisesti toimiva auktorisoitu kääntäjä kohtelee kaikkien asiakkaiden kaikenlaisia asiakirjoja aina samalla tavalla. Hän ei siis ota asiakirjan statusta puheeksi siksi, että hän erityisesti epäilisi asiakasta, vaan koska se on muuttumaton osa hänen toimintatapaansa.

Käännöksen palauttaminen: sähköisesti vai paperilla?

Asiakas toivoo usein, että käännös toimitettaisiin hänelle sähköisesti. Kuitenkin suomalaisen käytännön mukaan vain paperille tulostettu ja kääntäjän omakätisesti allekirjoittama käännös on juridisesti pätevä. Käännöksen voi toimittaa sähköisestikin esimerkiksi suojattuna pdf-tiedostona, jossa on allekirjoitus ja mahdollinen leima, mutta silloinkin asiakkaalle toimitetaan myös paperiversio. Aina käännöstä palautettaessa on syytä mainita asiakkaalle, että siihen liitetty lähdetekstin jäljennös on osa käännösasiakirjaa, eikä sitä saa irrottaa tai jättää lähettämättä edelleen. Kääntäjän yhteen liittämiä sivuja ei muutoinkaan saa purkaa esimerkiksi kopiointia tai skannaamista varten, koska silloin kääntäjä ei enää voi vastata käännösasiakirjan eheydestä.

Apostille-todistus allekirjoituksen takeena

Apostille-todistus on ns. Haagin sopimuksen nojalla annettava asiakirja, jolla todistetaan ulkomaan viranomaisille, että tietyn asiakirjan allekirjoittajalla on ollut oikeus allekirjoittaa se. Ulkomaille lähtevissä asiakirjoissa apostille-todistus saatetaan tarvita käännettävän asiakirjan lisäksi myös auktorisoidun kääntäjän käännökseen. Asiakkaan pyynnöstä kääntäjä voi korvausta vastaan selvittää, tarvitaanko hänen tapauksessaan apostillea, ja hän voi myös hakea sen maistraatista, mutta ilman eri sopimusta nämä palvelut eivät sisälly käännöksen tekemiseen. Kääntäjän voi olla tarpeen korostaa, että apostillella vahvistetaan ainoastaan allekirjoittajan toimivalta, ei käännöksen oikeellisuutta tai minkään asiakirjan sisältöä sinänsä. Kääntäjä ei ole velvollinen kertomaan asiakkaalle mahdollisesta apostillen tarpeesta. Usein sitä koskeva tieto kuitenkin puuttuu varsinkin yksityishenkilöiltä, joten asiasta mainitseminen on hyvää asiakaspalvelua.

Tapauksissa, joissa suomennetaan ulkomailta tulevaa asiakirjaa, myös kääntäjä voi pyytää asiakasta esittämään siitä lähtömaan apostillella varustetun version. Näin varmistetaan, että asiakirja todella on sitä, miltä se näyttää.

Jos lähdeasiakirja tulee maasta, joka ei ole liittynyt Haagin sopimukseen, tai jos käännös vastaavasti lähetetään tällaiseen maahan, apostille-todistuksen asemesta on normaalisti hankittava vastaava todistus joko lähdeasiakirjan lähtömaan tai Suomen ulkoministeriöstä.

Entä jos lähdeasiakirjassa on virheitä tai puutteita?

Lähdeasiakirjassa saattaa esiintyä monenlaisia virheitä. Kääntäjällä ei ole oikeutta korjata huomaamiaan virheitä, jos ne ovat sellaisia, että ne välttämättä siirtyvät käännökseen. Esimerkiksi väärin kirjoitetun sanan voi korjata, jos se ei sekaannu minkään muun sanan kanssa ja on aivan ilmeisesti kysymys kirjoitusvirheestä. Syntymäajoissa tai nimissä esiintyvät virheet voi korjata käännökseen vain, jos asiakas esittää jonkin muun luotettavan asiakirjan, josta oikeat tiedot käyvät ilmi. Tällöin virhe korjataan kääntäjän huomautuksessa. Lähdeasiakirjan sisällön virheet (esimerkiksi ilmeisen väärä mittayksikkö tai loogisesti mahdotomat päivämäärät) on käännettävä sellaisinaan, mutta niistäkin kääntäjän on hyvä tehdä huomautus. Jos mahdollista, asiakasta voi pyytää hankkimaan uuden, virheettömän asiakirjan.

Jos asiakas ilmoittaa kääntäjälle asiakirjassa olevasta virheestä ja pyytää korjaamaan sen käännöksessä, kääntäjä ei voi tehdä tätä pelkästään asiakkaan toivomuksesta, vaan asia on varmistettava muusta lähteestä. Myöskään mitään asiakirjasta puuttuvia tietoja ei voi lisätä käännökseen, vaan tarvittaessa asiak-

kaan on hankittava uusi, täydennetty asiakirja tai toinen asiakirja, jossa annetaan puuttuvat tiedot. Tämä koskee myös tapauksia, joissa esimerkiksi Suomessa annetussa asiakirjassa ei ole jotain ulkomailla edellytettävää tietoa.

Onko asiakirja aina käännettävä kokonaan?

Pitkistä asiakirjoista toivotaan joskus vain osittaista käännöstä. Kyseessä voi olla esimerkiksi pöytäkirja tai sopimus, josta halutaan käännättää vain tietty asia-kohta, tai avioeropäätös, josta halutaan käännättää vain kohta, jossa puolisoille myönnetään avioero. Asiakas ja kääntäjä eivät voi yksinään tai keskenään päättää, mitkä kohdat on tarpeen kääntää. Asiakkaan on varmistettava käännettävät kohdat siltä taholta, jolle käännös esitetään. Kaikissa tapauksissa käännöksessä on oltava mukana myös asiakirjan alkua ja loppua niin, että lähdeasiakirjan antaja, nimi, pätevyys ym. sen todistusvoimaisuuteen liittyvät seikat käyvät ilmi. Otteittaiseen käännökseen liitetään aina mukaan jäljennös koko lähdeasiakirjasta ja siihen merkitään, mitkä kohdat on käännetty tai mitkä jätetty kääntämättä.

Voiko kääntäjä vahvistaa asiakkaan oman käännöksen?

Auktorisoidun kääntäjän on myös mahdollista vahvistaa toisen tekemä käännös. Hän ottaa siinä tapauksessa vastuun käännöksestä, joten hänen on tarkistettava se huolellisesti ja tehtävä siihen kaikki tarpeelliset muutokset. Tämä saattaa joskus olla suurempi työ kuin se, että hän kääntäisi sen itse. Sen vuoksi kääntäjän on järkevää pyytää toisen tekemä käännös nähtäväkseen ennen kuin hän lupautuu pelkkään tarkistukseen ja vahvistamiseen.

Entä leima?

Auktorisoitujen kääntäjien leiman käyttämisestä ei ole säädetty mitään lainsäädännössä. Jos auktorisoitu kääntäjä kuitenkin päättää hankkia leimasimen, sen on säädösten mukaan oltava määrämuotoinen (ks. 1232/2007, 11 §).

Toiminnan ongelmia ja kehittämistarpeita

Edellä olen esitellyt seikkoja, joista auktorisoidun kääntäjän on hyvä tarvittaessa keskustella asiakkaansa kanssa. Olen ajatellut lähinnä yksityishenkilöitä, joita suurin osa ainakin omista asiakkaistani on. Valitettavan usein eivät silti viranomaistakaan tiedä, mitä auktorisoidulta kääntäjältä voi odottaa ja mihin hänen valtuutensa riittävät. Melko yleinen on edelleenkin käsitys, että auktorisoitu kääntäjä on lähtökohtaisesti jonkinlainen valioluokan kääntäjä, joka tuottaa aina

”paremman” käännöksen kuin joku muu. Näinhän ei ole, vaan auktorisoidun kääntäjän tehtävä on pääasiassa tuottaa käännös, jonka todistusvoima on sama kuin lähdetekstillä lähdeyhteiskunnassaan. Siksi esimerkiksi tyhjiin lomakepohjien käännättäminen auktorisoidulla kääntäjällä tuntuu melko oudolta, vaikka hieman pinnistämällä sellaisenkin tarpeen voi ymmärtää.

Pitäisinkin erittäin tervetulleena valistuksen suuntaamista myös niille viranomaistahoille, jotka tarvitsevat toiminnassaan auktorisoitujen kääntäjien laatimia käännöksiä. SKTL:n laatimat toimintaa koskevat ohjeet ovat kaikkien luettavissa liiton verkkosivuilta, mutta niiden sisältö ei välttämättä aukene pelkällä lukemisella. Sopiva valistus auttaisi auktorisoituja kääntäjiä ja viranomaisia keskustelemaan toimeksiannoista ilman turhia väärinkäsityksiä, ja lisäksi se auttaisi viranomaisia arvioimaan tilaamiensa tai käsittelemiensä käännösten laatua.

Auktorisoidut kääntäjät eivät itsekään aina kykene helposti hahmottamaan, mikä heidän roolinsa on jossain tietyssä toimeksiannossa. Ongelma lievenisi tai voisi jopa hälvetä kokonaan, jos heidän virallista rooliaan voitaisiin selkiyttää. Lain mukaan ”auktorisoidun kääntäjän tekemä käännös on laillisesti pätevä, jolle sitä näytetä virheelliseksi” (Laki auktorisoiduista kääntäjistä, 6 §). Tämän lisäksi olisi tarpeen määritellä täsmällisesti, millä tavoin auktorisoitujen kääntäjien toiminta vastaa viranomaisten toimintaa tai on rinnastettavissa siihen. Vastuiden ja oikeuksien selkeämpi määrittely palvelisi myös silloin, kun on tarpeen selvittää auktorisoidun kääntäjän roolia tahoille, joiden omissa yhteiskunnissa vastaavaa järjestelmää ei ole.

Mitä tulee nykyiseen auktorisoidun kääntäjän ammattitutkintoon, siihen sisältyvä toimintavalmiuksia mittaava osio on suuri edistysaskel verrattuna aikaan, jolloin tutkinto koostui vain käännöstehtävistä. Taitavasti laadittuna osio myös nykymuodossaan eli monivalintakokeena kykenee mittaamaan, miten hyvin suorittaja on ymmärtänyt auktorisoidun kääntäjän roolin ja tehtävät. Silti voisi olla mielenkiintoista kokeilla esimerkiksi tehtävää, jossa suorittajan olisi kääntämisen sijasta kuvattava, mitä kysymyksiä hän tietystä toimeksiannosta esittäisi asiakkaalle, mistä etsisi itseltään puuttuvaa tietoa, mitä huomautuksia pitäisi tarpeellisina ynnä muuta. Monet auktorisoidun kääntäjän työn pulmakohdat konkretisoituvat vasta todellisen tehtävän edessä, vaikka itse periaatteet on helppo opetella vaikka ulkoa. Siksi pidän toimintavalmiuksien mittaamista hyvin tärkeänä tutkinnon osana. Loppujen lopuksihan pelkät kielelliset tai termiongelmat on mahdollista selvittää myös kääntäjän huomautuksen avulla, joskin sitä on pidettävä viimekätisenä keinona kieli- tai yhteiskuntatietouden puutteiden paikkaamisessa.

Tutkinnossa käytettävien käännöstehtävien autenttisuutta tulisi myös edelleen pyrkiä parantamaan. Ymmärrän siihen liittyvät hankaluudet, etenkin kun joka kieliparin tehtävien on oltava mahdollisimman yhteismitallisia. Tästä huolimatta kovin stereotyyppiset tehtävät eivät aina mittaa edes kielitaitoa riittävän hyvin.

Toisenlainen, mutta varsin polttava ongelma on, miten auktorisoitujen kääntäjien kielivalikoimaa voitaisiin laajentaa. Monissa sellaisissa kielissä, joita Suomessa puhuvat lähinnä maahanmuuttajat, ei ole lainkaan auktorisoituja kääntäjiä. Näiden kielten taitajia koulutetaan jatkuvasti asioimistulkeiksi, mutta taitavakaan tulkki ei välttämättä läpäise auktorisoidun kääntäjän ammattitutkintoa, koska kääntäjien kielitaitovaatimukset ovat aivan toisenlaiset kuin asioimistulkkien. Tarvittaisiin hyvin suunniteltua täsmäkoulutusta, jolla esimerkiksi toisen polven maahanmuuttajat saisivat riittävän tietopohjan ja kielitaidon auktorisoituna kääntäjänä toimimiseen.

Tässä artikkelissa esiin ottamani seikat vaikuttavat pääasiassa joko kääntäjän tai asiakkaan oikeusturvaan. Kun näistä asioista keskustellaan tarpeen mukaan, asiakas voi olla varma, että hänen tilaamansa käännös todella toteuttaa sen, mitä hän toivookin. Toisaalta myös kääntäjä voi varmistua siitä, ettei hän tule toimineeksi epäeettisesti tai suorastaan rikollisesti, ja että hänen ammattitaitoaan ei muutenkaan tarvitse epäillä.

LÄHTEET

KIRJALLISUUS JA VERKKOLÄHTEET

Apostille-todistus 2017 [online, luettu 2.7.2017]. http://www.maistraatti.fi/fi/Palvelut/julkinen_notaari/Apostille-todistus.

Auktorisoitu kääntäjä -leima [online, luettu 2.7.2017]. http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/auktorisoidut_kaantajat/auktorisoidun_kaantajan_leima.

Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto 2015. *Laillisesti pätevien käännösten laatimisohteet* [online, luettu 23.4.2017]. Helsinki. Saatavissa: https://www.sktl.fi/@Bin/775047/LAILLISESTI+P%C3%84TEVIEN+K%C3%84%C3%84NN%C3%96STEN+LAATIMISOHJEET_lopullinen.pdf.

VIRALLISLÄHTEET

Laki auktorisoiduista kääntäjistä (1231/2007).

Valtioneuvoston asetus auktorisoiduista kääntäjistä (1232/2007).

LIITTEET

LIITE 1. Auktorisoidun kääntäjän tutkinnon 11.11.2017 käännöstehtävien arviointiperusteet

Käännökset arvioidaan virheperustaisesti. Arvioinnissa otetaan huomioon virheluokka ja -tyyppi sekä virheen vakavuusaste. Virheluokka ja tyyppi määritellään oheisen taulukon mukaan, virheen vakavuusaste seuraavasti:

2 p = lievä virhe

5 p = vakava virhe

10 p = kriittinen virhe

Hyväksyttävän suorituksen raja voi vaihdella 25–30 pisteen välillä käännöstehtävän vaativuuden mukaan. Hylkäyksen perusteeksi riittää kuitenkin yksi kriittinen virhe, jos käännöstekstin merkitys muuttuu sen takia.

Virheluokka	Virhetyyppi
Viestintätilanteen huomioiminen (V)	V1 Käännöksen alussa ei ole mainittu, että teksti on käännös.
	V2 Käännöstilannetta (käännöksen käyttötarkoitusta tai käännöksen vastaanottajaa) ei ole otettu huomioon.
Sisällön välittyminen (S)	S1 Käännöksessä on perusteeton poisto tai sana, termi, viittaussuhde tai laajempi kokonaisuus, jonka merkityssisältö on jätetty kääntämättä.
	S2 Käännöksessä on perusteeton lisäys.
	S3 Käännöksessä on sana, termi, viittaussuhde tai laajempi kokonaisuus, jonka merkitys ei vastaa lähdetekstiä.
Kohdekielen hyväksyttävyys (H)	H1 Käännöksen syntaksi, morfologia, tyyli, rekisteri tai idioomaattisuus ei noudata kohdekielen normeja.
	H2 Oikeinkirjoitus tai välimerkkien käyttö ei ole kohdekielen normien mukaista.

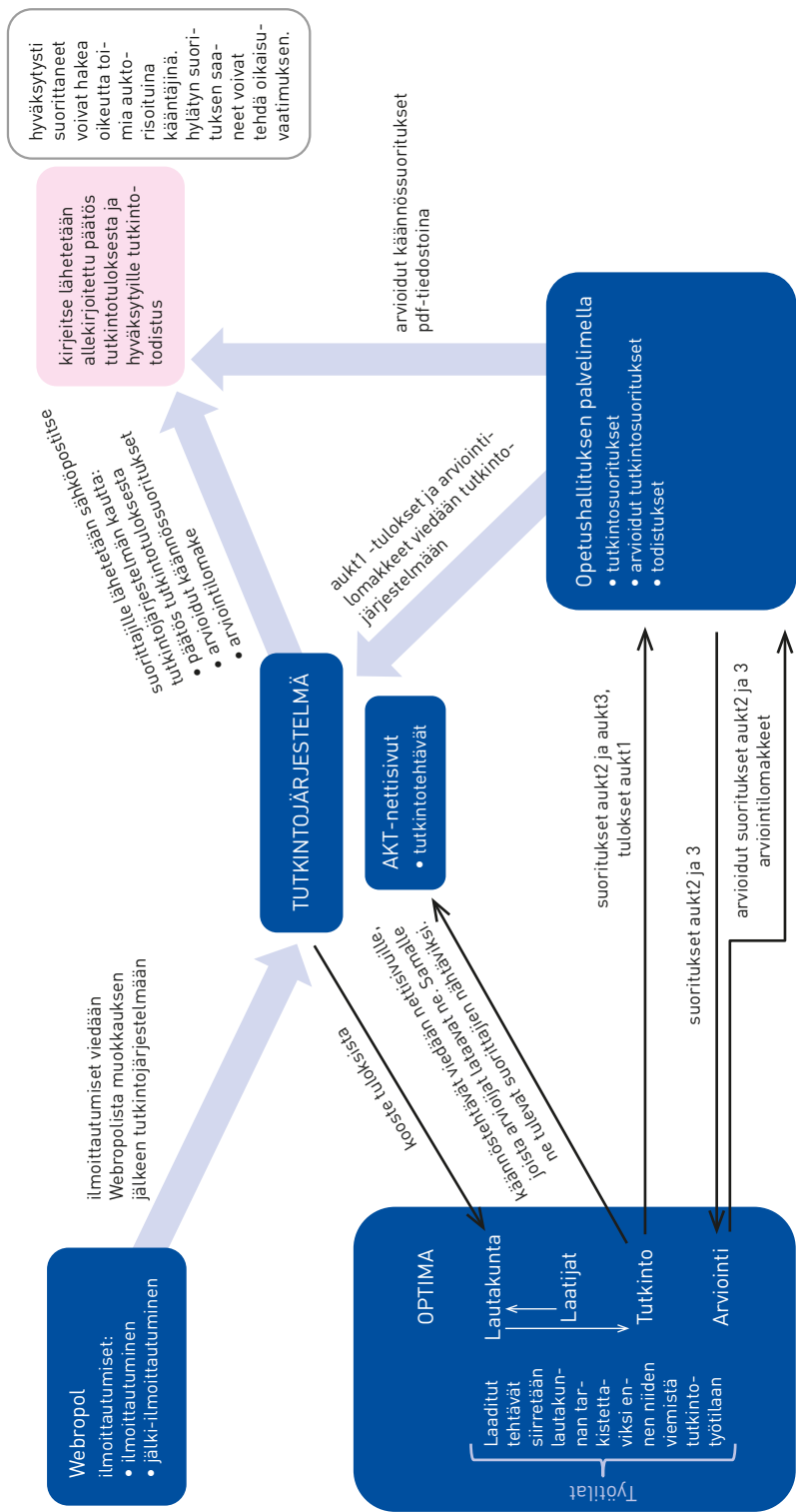
LIITE 2. Auktorisoidun kääntäjän tutkinnon 12.11.2016 käännöstehtävien arviointiperusteet

Käännöstehtävät arvioidaan sekä lähdetekstin sisällön välittymisen että kohdetekstin hyväksyttävyyden kannalta. Sisällön välittymistä arvioitaessa painopiste on lähdetekstin ymmärtämisessä. Kohdetekstin hyväksyttävyyttä arvioitaessa puolestaan keskitytään käännöksen toimivuuteen käyttötarkoituksessaan.

Arvioinnin kohde	Virhetyyppi	Virhepisteet		
Lähdetekstin sisällön välittyminen käännöksessä (S); erikoisan termien tarkka ja virheetön käyttö.	- Vakuuslauseke ja/tai oma nimi - Kokonaan väärin tulkittu ajatus - Kokonaisten lauseiden pois jättäminen	S1	9 p	johtaa koko käännöksen hylkäämiseen
	Väärä termivalinta, joka johtaa koko käännöksen väärään tulkintaan	S2	9 p	johtaa koko käännöksen hylkäämiseen
	Käännösfunktion huomiotta jättäminen, joka johtaa epätasmalliseen lopputulokseen	S3	6 p	voi johtaa koko käännöksen hylkäämiseen
	Perustelemattomat vaihtoehtoiset käännösvastineet eli valinnan jättäminen lukijalle	S4	6 p	voi johtaa koko käännöksen hylkäämiseen
	Tekstin kokonaisuuden kannalta olennainen poisjätto tai lisäys, esim. yleisen ja olennaisen lyhenteen tms. kääntämättä jättäminen	S5	6-4 p	virheen vakavuuden mukaan. 6 p voi johtaa koko käännöksen hylkäämiseen
	Väärin tulkittu rakenne	S6	6-2 p	
	Sisällöllisesti tai lähdekielen kulttuuri- tai yhteiskuntakontekstin kannalta virheellinen käännösvastine, joka ei kuitenkaan välttämättä johda koko käännöksen väärään tulkintaan	S7	4-2 p	

Arvioinnin kohde	Virhetyyppi	Virhepisteet		
Käännöksen hyväksyttävyys ja luettavuus (H); morfologisten ja syntaktisten normien mukainen käyttö; asiakirjatyyppille ja käännöksen käyttö-tarkoitukselle ominainen rekisteri ja tyyli.	Rakennevirhe, joka on omiaan aiheuttamaan väärän tulkinnan	H1	6-4 p	virheen vakavuuden mukaan. 6 p. voi johtaa koko käännöksen hylkäämiseen
	Tekstin tai lauseen termistön tai tyylin epäjohdonmukaisuus	H2	6-2 p	
	Oikeinkirjoitusvirhe, joka vaikuttaa tekstikohdan tulkintaan	H3	4-2 p	
	Tekstin tai lauseen informaatorakenteen kannalta epäsopiva käännös	H4	2 p	
	Rakennevirhe, joka ei aiheuta väärää tulkintaa	H5	2 p	
	Yksittäinen tyyllirike tai epäidiomaattinen ilmaus	H6	2-1 p	
	Oikeinkirjoitusvirhe, joka ei vaikuta tekstikohdan tulkintaan	H7	1 p	

LIITE 3. Kaavio tutkintoprosessista

HAKEMISTO

(koetilanteen) aikarajoitus/aikarajoite – II
(käännöstehtävän) autenttisuus – II
ammattipätevyysdirektiivi – IV
apuvälineet – I, II
arvioija/arvioijat – I, II, III
arvioijan/laatijan käsikirja – II
arviointi – I, II
arviointikriteerit/arviointiperusteet – I, II
ATA (American Translators Association) – II
auktorisoidun kääntämisen tutkintolautakunta – III
autenticitet – II
autenttinen teksti – II
bedömare – I, II
bedömningsgrund – I, II
esiarviointiseminaari – II
exakthet – II
examensnämnd – I
examination – I
felpoäng – II
Helsingin yliopisto – I, III
idiom – II
idiomatisk korrekthet – II
ikäraja – I
internet – II
Joensuun yliopisto – I, III
järjestäjät – II
Kaarina Hietanen – I
Kaj ry – I
kaksikielisyys – II
Kammarkollegiet – I
kansainvälinen asiakirjaliikenne – I, III
Keskuskauppakamari – I
Keskuskauppakamarin hyväksymät kielenkääntäjät (KHK) – I
kielelliset valmiudet – II
kieli-instituutit – I, III
koejärjestelyt – II
kohdeteksti – II
Kotus – I
koulutus (käännöstehtävien erikoisalana) – II
koulutus (kääntäjänkoulutus) – III
kulttuurinen etäisyys – II
kulturbundna uttryck – II
kyrilliset aakkoset – II

källspråk – I, II
käännöksen ulkoasu – II
Käännösalan ammattilaiset (KAJ) – I
käännösongelma – II
käännösprosessi (työprosessi) – II
käännösratkaisu – II
käännöstehtävien laadinta – II
käännöstehtävä – I, II
Kääntäjien ammattijärjestö – I
Kääntäjä-lehti – I
kääntäjän ammattitaito – I
kääntäjän vala – I
laatijat – I, II, III
lag och förvaltning – II
lain ja hallinnon erikoisala – II
lait ja asetukset – III
leima – I
lyhenteet – II
lähdeteksti ks. *käännöstehtävä*
lähtökieli – II
lääketieteen erikoisala – I, II
maahanmuuttajat – I, II
majoritetsspråk – II
monivalintatehtävä – I
näppäimistöt – II
oheisteksti – II
oikeusvertailu – II
opettajat – III
Opetushallitus – I
opetusministeriö – I, III
opinnot – I, II, III
oppilaitosten nimien kääntäminen – IV
pisteytys – I, II, III
provkonstruktion – II
rinnakkaisteksti – II
Ruotsin tutkintojärjestelmä – I
språkkunskaper – II
Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto (SKTL) – I
stil – II
syfte/funktion – I, II
syntaksi – II
talouselämän erikoisala – I, II
Tampereen yliopisto – I, III
tekniikan erikoisala – I, II
tekstinlukutaito – II
tekstityyppi – II

terminologia – II
termivastine – II
tiedonhakutaidot – II
tiimityöskentelytaidot – II
translatorinen luovuus – II
translitterointi – II
tulokieli – II
Turun yliopisto – I, III
tutkinnon perusteet – II
tutkinnon vieraskieliset vastineet – I
tutkintojen tunnustaminen – IV
tutkintolautakunta – I, II
tutkintonimikkeiden kääntäminen – IV
ursprungstext – II
utgångstext – II
Vaasan yliopisto – I, III
valantehneet kielenkääntäjät – I, III
valantehneiden kääntäjien tutkintojärjestelmä – I
validitet – II
viralliset kääntäjät – I, III, IV
översättningsförmåga – II
översättningsprov – II

Painettu
ISBN 978-952-13-6444-0
ISSN 1798-887X

Verkkojulkaisu
ISBN 978-952-13-6445-7
ISSN 1798-8888

